

Vikinger, konger og vasaller

**Skandinavenes angrep på England og Frankerriket 789-899,
og forsvaret mot disse angrepene**

Amund Rannestad

Høsten 2009

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, konservering og historie, IAKH

Universitetet i Oslo

Forord

Vikingangrepene på England og Frankerriket i perioden 789-899, og forsvaret mot disse, er et neglisjert tema i norsk historieforskning. Denne masteroppgaven er mitt bidrag for veie opp for dette. Takk går til min veileder, Jon Vidar Sigurdsson, for positiv interesse, konstruktiv kritikk og velvillig lesning av utkast underveis. Oppgaven tilegnes min kjære kone, Ellen, og mine nydelige jenter, Anna og Amalie.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	S. 6
Avgrensning og problemstillinger	S. 6
Historiografi	S. 7
Engelske primærkilder	S. 9
Frankiske primærkilder	S. 12
Historisk overblikk, England	S. 17
Historisk overblikk, Frankerriket	S. 18
Kapittel 2: De første angrepene på England og tiltakene mot dem, 789-834	S. 20
Vikingtiden begynner	S. 20
De første tiltakene mot vikingangrep	S. 22
Betydelig vikingtrussel	S. 25
Kapittel 3: Sterkere vikingnærver	S. 30
Politiske maktfaktorer	S. 30
Kolonisering og overvintring	S. 32
Kapittel 4: Invasjon og erobring, 865-880	S. 35
<i>Micel heres</i> ankomst og erobringen av York	S. 35
Mislykket erobringsforsøk av Mercia	S. 37
Erobringen av Øst-Anglia og første angrep på Wessex	S. 38
<i>Micel heres</i> første deling	S. 41
<i>Micel here</i> forlater Wessex	S. 42
Uro i Northumbria og Burgreds eksil	S. 43
<i>Micel heres</i> andre deling	S. 44
Guthrum og Alfred	S. 44
<i>Micel heres</i> størrrelse og komposisjon	S. 48
<i>Micel heres</i> strategier	S. 52

Kapittel 5: Alfreds militærreform og nye angrep, 880-899	S. 55
<i>Fyrden</i>	S. 56
Utbyggingen av <i>burhs</i>	S. 58
Utbyggingen av kystforsvaret	S. 67
Kapittel 6: Forholdet til de danske kongene under Karl den store og Ludvig den fromme	S. 71
Trusselen fra Godfred	S. 71
Frankisk dominans	S. 74
Kapittel 7: Vikingangrep og kystforsvar, 799-865	S. 77
Etablering av et kystforsvar	S. 77
Kystforsvarets suksess	S. 80
Kystforsvarets utilstrekkelighet	S. 81
Kystforsvarets sammenbrudd	S. 84
Kapittel 8: Karl den skallede bygger av befestede broer	S. 87
Krisetid og ny strategi ved en tilfeldighet	S. 87
Pont-de-l'Arche	S. 89
Andre broer	S. 91
Fortsatt på defensiven	S. 92
Bemanning og fullføring av broen	S. 93
Brobygging på Loire	S. 95
Kapittel 9: Indre oppløsning og nye vikingangrep	S. 96
Kraftige angrep	S. 96
Kraftfull, men forfeilet respons	S. 97
Forsvarstiltak	S. 100
Kapittel 10: Daner som frankiske vasaller	S. 106
Danske vasaller under Karl den store og Ludvig den fromme	S. 106
Vikinghøvding og vasall i borgerkrigene: Harald den yngre	S. 107

Vikinghøvding og mektig vasall: Rorik	S. 108
Vikinghøvding og ulydig vasall: Rodulf	S. 110
Vikinghøvding og leiesoldat: Veland	S. 111
Vikingkonge og for mektig vasall: Godfrid	S. 112

Kapittel 11: Konklusjon **S. 115**

Litteraturliste **S. 124**

Primærkilder S. 124

Sekundærlitteratur S. 125

Vedlegg **S. 131**

England S. 131

Frankerriket S. 134

Kapittel 1: Innledning

Avgrensning og problemstillinger

Den overordnede problemstillingen for oppgaven er å drøfte hvordan vikingangrepene artet seg i England og Frankerriket i perioden 789-899, altså fra det første registrerte vikingangrepet til Alfred den stores død, og hvordan engelskmennene og frankerne responderte militært på denne trusselen.¹ Det innebærer også at de umiddelbare konsekvensene drøftes.² For Englands vedkommende vil jeg vise at den vanlig oppfatningen om at perioden frem til 830 var en periode nesten uten angrep, er misvisende, og jeg vil drøfte hvilken rolle vikingangrepene hadde for fremveksten av *the common burdens*, det vil si krav om mannskap til *fyrden*³ (den landbaserte innsatsstyrken) og arbeid med bro- og festningskonstruksjoner. Jeg vil videre vise at vikingene begynte å bli et integrert element i engelsk politikk fra 830-årene av, med et stadig sterkere nærvær. Hovedtyngden i drøftingen om vikingangrepene på England vil være erobringene til *micel here* (den store hæren) fra 865 til 878, dens størrelse, komposisjon og strategier, og den påfølgende militærreformen i Wessex under Alfred. Denne ble særlig kjennetegnet ved utbyggingen av *burhs* (fast bemannede festningsverk) og omstrukturering av *fyrden*. Hvor stor utbyggingen var og hvor vellykket forsvaret var mot påfølgende vikingangrep, er sentrale aspekter. Til slutt skal jeg drøfte Alfreds oppbygging av et maritimt forsvaret.

For Frankerrikets vedkommende vil jeg drøfte trusselen fra de danske kongene, og utbyggingen av et kystforsvar mot vikingangrep under Karl den store. Kystforsvarets innledende suksess og senere sammenbrudd vil drøftes. Det stadig sterkere vikingnærværet innenfor Frankerrikets grenser og Karl den skalledes utbygging av befestede broer i 860-årene, er sentrale aspekter. I 880-årene forekom de mest omfattende vikingangrepene på kontinentet. Hvordan disse artet seg og hvordan frankerne forsvarte seg, vil bli drøftet. Jeg

¹ Jeg bruker begrepet England, selv om det egentlig er misvisende for denne perioden. Det som menes, er de angelske og saksiske kongedømmene som eksisterte da vikingtiden begynte, på det territoriet som fra 920-årene betegnes som England. Frem til 865 vil det si kongedømmene Northumbria, Mercia, Øst-Anglia og Wessex. Å bruke begrepet Frankerriket i bestemt form entall for hele perioden, er også feil, i og med at det etter 840 er snakk om flere forskjellige riker, vekslende i antall ettersom grensene ofte skiftet. Jeg bruker dette som fellesbetegnelser. Når det er nødvendig, vil jeg være mer presis.

² Dette gjelder særlig når angrepene fikk umiddelbar politisk betydning i form av erobringer, men også der angrepene virket inn på kongelig makt eller legitimitet. Det fremheves at det kun er de umiddelbare konsekvensene som trekkes frem. For eksempel skal ikke utviklingen i de erobrede områdene følges etter at de har kommet under direkte skandinavisk styre.

³ Den bestemte endelsen er norsk, ikke anglo-saksisk, og benyttes for leservennligheten. Det samme gjelder når jeg senere skriver "*micel heres strategi ...*", der s-en er norsk. Grunnordene er anglo-saksiske, men endelsene er norske.

skal også se nærmere på frankernes alliansestrategi, som gikk ut på å gjøre danske aristokrater til vasaller, som et ledd i forsvaret mot vikingangrepene. Under drøftingen av angrepene på og forsvaret av Frankerriket, vil jeg trekke veksel på forholdene i England, i et komparativt perspektiv.

Viktige aspekter å drøfte er hvorfor vikingene kunne erobre og gjøre seg til konger over engelske kongedømmer, mens de i Frankerriket bare inntok stillingen som frankerkongens vasaller. Det er også viktig å drøfte hvorfor tre av kongedømmene i England ikke maktet å stå imot vikingangrepene, mens Wessex gjorde det og faktisk ble mer mektig mot slutten av århundret. Jeg vil derimot ikke ta for meg i hvilken grad vikingangrepene beredet grunnen for fremveksten av et samlet England, fordi samlingen forekom etter denne oppgavens tidsramme. Jeg vil heller ikke drøfte innvirkningen vikingangrepene hadde på disintegrasjonen av Frankerriket. At det fant sted en slik disintegrasjon, vil nevnes, men å drøfte hvordan og hvorfor dette skjedde, vil tematisk gå ut over denne oppgavens problemstilling, fordi samfunnsmessige, økonomiske og politiske forhold uavhengig av vikingangrepene hadde stor betydning.

Jeg skal heller ikke ta for meg skandinavenes kulturelle, religiøse eller språklige påvirkning på England og Frankerriket, og omvendt. Angrepenes påvirkning på handel, økonomi og byutvikling vil heller ikke være et tema. Selv om tributbetalinger nevnes, vil ikke omfanget og virkningen av dette bli gjort til gjenstand for drøfting. Forsvar ved religiøse virkemidler nevnes bare som et fenomen i kontrast til hva oppgaven faktisk handler om: vikingtrusselen og den militære responsen på denne.

Historiografi

I denne oppgaven skal jeg på en omfattende måte drøfte angrep og forsvar i både England og Frankerriket over et langt tidsrom, og i et komparativt perspektiv. Slik litteratur er mangelvare og således er sammenligningsgrunnlaget dårlig.⁴ Det er også slik at mange av denne oppgavens temaer nevnes i den omfattende vikinglitteraturen, men bare få bøker eller artikler går i dybden på disse spesifikke områdene. På disse punktene lar det seg vanskelig gjøre å

⁴ Simon Coupland har skrevet en sammenlignende artikkel: "The Vikings in Francia and Anglo-saxon England to 911" i Rosamond McKitterick (Ed.) (1995): *The New Cambridge Medieval History, Volume II c. 700 – c. 900*. Cambridge : Cambridge University Press, s. 190-201. Men artikkelens kortfattetethet gjør at han ikke kommer innom mange sentrale aspekter, og de som diskuteres blir overfladisk behandlet.

skrive en historiografi, og derfor trekker jeg heller frem noen verk som særskilt har behandlet disse temaene.

En viktig bok som tar for seg både fremveksten av *the common burdens* på slutten av 700-tallet og Alfreds militærreform i 880-årene, er Richard P. Abels' *Lordship and Military Obligation in Anglo-Saxon England*.⁵ Et viktig anliggende for Abels er hvordan vikingtrusselen tvang frem et økt behov for militær mobilisering i de engelske rikene. Spesielt viktig er reformasjonen innen militær tenkning i Wessex under Alfred, der særlig utbyggingen av fast bemannede forsvarsverk (*burhs*) og samspillet med bakkestyrkene (*fyrden*), var viktig. Han skriver: "The boroughs and fyrds operated, in other words, as integral parts of a well-thought-out defense-in-depth system."⁶

Micel heres erobringer har det blitt skrevet mye om og kan ikke betviles, men hvor stor denne hæren var, er omdiskutert. I sitt klassiske verk, *Anglo-Saxon England*,⁷ skriver Sir Frank Stenton at de største vikinghærene kunne bestå av "more than five thousand seasoned fighting-men", men fordi slike tallfestinger er svært usikre nøyer han seg med å slå fast: "It is safe to conclude that the size of a large viking army should be reckoned in thousands rather than hundreds."⁸ Denne tallfestingen ble kraftig imøtegått av Peter Sawyer. I hans innflytelsesrike verk, *The Age of the Vikings*,⁹ minimerer han vikingangrepenes betydning, særlig ved å fremme et helt annet syn på vikinghærenes størrelse. Han skriver: "The ninth-century Viking armies were relatively small, numbering, at most, a few hundred men."¹⁰ Sawyers lave tall ble senere kraftig kritisert, blant annet av Patrick Wormald, som representerer en annen ytterlighet når han skriver at de største hærene "might then have been numbered in thousands, if not tens of thousands."¹¹ En annen viktig aktør i debatten er Nicholas Brooks, særlig ved sin artikkel: "England in the Ninth Century: The Crucible of

⁵ (1988). Los Angeles : University of California Press.

⁶ Abels: *Lordship...*, s. 74. Mange har skrevet om militærreformen under Alfred, men det er få divergerende posisjoner, og jeg trekker frem Abels' bok fordi den er spesielt inngående.

⁷ Opprinnelig fra 1943, men 3. utgaven fra 1971 er mest brukt. Frank Stenton (1971, 3. ed.): *Anglo-Saxon England*. Oxford : Oxford University press.

⁸ Stenton, s. 243 n. 1.

⁹ Opprinnelig fra 1962, men 2. utgaven fra 1971 er mest brukt. Peter Sawyer (1971, 2. ed.): *The Age of the Vikings*. London : Edward Arnold.

¹⁰ Sawyer: *The Age...*, s. 131.

¹¹ Wormald, Patrick: "Viking Studies: Whence and Whither?" i R. T. Farrell (ed.) (1982): *The Vikings*. London : Phillimore & Co, s. 137.

Defeat”.¹² Han kommer frem til noenlunde samme konklusjon som Stenton, men fremfører flere argumenter enn han. Noen av Brooks’ argumenter vil jeg komme nærmere tilbake til under min egen drøfting.

En utfyllende behandling av utbyggingen av kystforsvaret i Frankerriket finnes i John Haywoods bok: *Dark Age Naval Power. A re-assessment of Frankish and Anglo-Saxon seafaring activity*,¹³ der hovedtesen er at frankisk sjømakt er undervurdert og at den innledningsvis var suksessfull mot vikingangrepene.¹⁴ Simon Coupland har skrevet en artikkel som spesifikt tar for seg Karl den skalledes bygging av befestede broer.¹⁵ Han mener at det bare dreier seg om noen få broer, men at de var effektive som forsvarskonstruksjoner. Coupland har også skrevet om frankernes bruk av danske vasaller i kampen mot vikingene, hvor han vektlegger at *commendation* var en vanlig frankisk politikk overfor danene, det vil si at de gikk i tjeneste hos den frankiske kongen og ofte ble døpt.¹⁶ Coupland mener denne politikken i stor grad var vellykket.

Engelske primærkilder

For Englands vedkommende er kildetilfanget sparsommelig frem til 870-årene. Etter dette blir den viktigste kilden, *The anglo-saxon chronicle* (ASC), mer utfyllende, og suppleres særlig av *Vita Alfredi* (Asser). Begge disse ble skrevet i forbindelse med Alfreds kulturreform fra 880-årene og fremover. At både ASC og Asser sprang ut av samme miljø, og i stor grad er overlappende, gjør at vi ikke har et like rikholdig og troverdig kildegrunnlag for Englands historie som for Frankerriket, der vi kan bygge på flere kilder skrevet i uavhengige miljøer. Nå vil jeg gå nærmere inn på de viktigste enkeltkildene fra England.

¹² Nicholas Brooks (2000): *Communities and Warfare 700-1400*. London : The Hambledon Press. Det er som regel *micel here* som er tema når vikinghærenes størrelse drøftes. Det betyr ikke nødvendigvis at det det ikke kan ha eksistert større vikinghærer, men med tanke på dens erobringer er det lite sannsynlig. Den eneste som kanskje var like stor, var Godfrid og Sigfrids hær som herjet på Rhinen og Maas i begynnelsen av 880-årene.

¹³ (1991): London : Routledge.

¹⁴ Ekkehard Eickhoff har skrevet artikkelen “Maritime Defence of the Carolingian Empire” i Rudolf Simek and Ulrike Engel (Ed.) (2004): *Vikings on the Rhine. Recent Research on Early Medieval Relations between the Rhinelands and Scandinavia*. Wien : Fassbaender, s. 50-64. Eickhof fører fremstillingen lenger enn Haywood, og trekker inn bruken av danske vasaller i forsvaret av Frisland. Ellers er begge enige om at det ble etablert et kystforsvar under Karl den store, og at dette i stor grad forfalt på grunn av indre stridigheter.

¹⁵ Simon Coupland: “The fortified bridges of Charles the Bald” i *Journal of Medieval History Vol. 17, no. 1* (1991). Amsterdam, s. 1-12.

¹⁶ “From poachers to gamekeepers: Scandinavian warlords and Carolingian kings” i Simon Coupland (2007): *Carolingian Coinage and the Vikings. Studies on Power and Trade in the 9th Century*. Burlington : Ashgate Publishing Company, kap. XII, s. 85-114. Han påstår selv i innledningen at han er den eneste som har skrevet utfyllende om dette temaet. Jeg har ikke funnet noen annen artikkel som kan motbeviser det.

The anglo-saxon chronicle (ASC)¹⁷ er den viktigste kilden til den anglo-saksiske periodens politiske og militære historie, og er en år-for-år fremstilling av Englands historie fra antikken og frem til høymiddelalderen. Rettere sagt dreier det seg om syv annaler som har såpass mye innbyrdes likhet at de samles i ett verk, ofte stilt ved siden av hverandre. "A" er det eldste og viktigste manuskriptet. Det fører annalene opp til 891 og ble skrevet av en annalist på slutten av 800-tallet eller veldig tidlig på 900-tallet. I annalene 757-830 har annalisten tydelig brukt en mercisk kilde, med noe vest-saksisk tillegg. Etter dette blir manuskriptet betraktelig mer opptatt av vest-saksiske forhold, som frem til 842 trolig er bygd på en tidligere kilde. Fra 843 er annalen preget av retrospekt skrivning, kanskje uten støtte fra skriftlige kilder, men på muntlig overlevering. Fra slutten av år 891 og fremover fortsettes manuskriptet av nye forfattere. "A" regnes som hovedmanuskriptet og er rimelig detaljert opp til 920. Det manuskriptet som eksisterer i dag er trolig en kopi av en kopi. Manuskriptene "B" og "C" har veldig mange likhetstrekk og inneholder ofte informasjon som skiller dem fra andre manuskripter. "B" ble trolig avsluttet i 978¹⁸, mens "C" trolig er fra midten av 1000-tallet. Manuskriptene "D" og "E" skiller seg ut ved at de har mer stoff om nordlige hendelser enn de andre manuskriptene.¹⁹ De ble trolig skrevet i andre halvdel av 1000-tallet. "F" og "G" er fra 1000-tallet, og inneholder ikke noe original informasjon.

Fra 835 og ut oppgavens tidsramme er ASC svært opptatt av vikingtrusselen.²⁰ ASCs nye fokus beror sannynligvis mye på at annalene fra 843 og fremover er preget av retrospekt skrivning. Historier om vikingenes angrep i tidligere tider var relevant i den situasjonen annalene ble skrevet i, og nedtegnelsene er derfor sannsynligvis preget av et selektivt "levende minne". Beskrivelsene av angrepene på Wessex er detaljerte.²¹ Dette står i skarp kontrast til den manglende omtalen av hva som foregikk andre steder. I perioden 835-865 står det ingenting om Northumbria og det gjøres bare en kort referanse til et stort mannefall i Øst-*Anglia*.²² Når Mercia omtales er det bare i forbindelse med en allianse med Wessex, mot

¹⁷ Omtalen av kilden bygger på "Introduction" i Dorothy Whitelock (Ed.) 1979 (2. ed): *English Historical Documents c. 500-1042*. [EHD] London : Eyre Methuen, s. 109-125. Selve ASC følger på s. 145-260.

¹⁸ Grunnen til dette er at siste år som nevnes er 977 og at ordlyden i omtalen av kong Edward Martyren indikerer at skriveren ikke vet om hans død 18. mars 978. EHD s. 111.

¹⁹ Whitelock mener de stammer fra en felles kilde som ble skrevet i York. EHD s. 113.

²⁰ I alle nedtegnelsene fra 835 til og med 851, med unntak av 839, er vikingtrusselen *eneste* tema. ASC nevner også flere slag mot ulike vikinghærer i samme år. Gjelder for årene 840, 841, 842 og 851.

²¹ Stedsangivelsene for kampene og hvem som ledet dem er konkrete. Elleve *ealdormen* og tre biskoper som ledet kampene nevnes ved navn, og vi får vite hvem av dem som ble drept. ASC 836, 840, 841, 845, 851, 853 og 860. Størrelsen på vikingflåtene angis også regelmessig. ASC 836, 840, 843, 851

²² ASC 841.

waliserne.²³ Etter *micel heres* ankomst i 865 omtales denne hærens erobringer av andre kongeriker, men forskjellen på nedtegnelsene for 870 og 871, er et slående eksempel på at ASC er en Wessex-sentrert kilde. Et utdrag fra 870 lyder slik: "And that winter King Emund fought against them, and the Danes had the victory, and killed the king and conquered all the land." På en setning skriver annalisten om en konges død og erobringen av kongedømmet Øst-Anglia. Et utdrag fra 871 lyder derimot slik:

In this year the army came into Wessex to Reading, and three days later two Danish earls rode farther inland ... and one of them, whose name was Sidroc, was killed there. Then four days later King Ethelred and his brother Alfred led a great army to Reading ... and the Danes had possession of the battle-field. And four days later King Ethelred and his brother Alfred fought against the whole army at Ashdown; and the Danes were in two divisions: in the one were the heathen kings Bagsecg and Healfdene, and in the other were the earls ... and king Bagsecg was slain there ... and there were slain Earl Sidroc the old, and Earld Sidroc the Younger and Earl Osbearn, Earl Fræna and Earl Harold; and both enemy armies were put to flight ... And a fortnight later ...

Her nevnes en rekke vikingleders navn og rang, og hendelsesforløpet beskrives nærmest fra dag til dag. Denne detaljerikdommen henger sannsynligvis sammen med at annalene fra denne tiden ble skrevet i et hoffmiljø der mange hadde vært øyenvitner til hendelsene, mens annalisten ikke kjente til hva som hadde foregått i de andre kongedømmene på denne tiden. Derfor er informasjonsmangel en sannsynlig årsak til at andre kongedømmers undergang beskrives i detaljfattige og likegyldige vendinger. At ASC ble skrevet ned da bare ett av de gamle engelske dynastiene fortsatt satt på kongetronen, har sannsynligvis også spilt inn på hva som ble nedskrevet. Alfreds dynasti var det eneste som hadde vist seg utfordringen verdig, og var derfor legitime herskere. Deres kamp ble viktig å dokumentere og ASC blir gjerne ansett for å være mer regimeunderbyggende for det vest-saksiske dynastiet, enn det de frankiske annalene var for det karolingiske.²⁴

Vita Alfredi (Asser)²⁵ ble skrevet av Asser, en waliser i Alfreds tjeneste, som døde som biskop i Sherborne i 909.²⁶ Det er den første samtidsbiografien skrevet i England om en ikke-geistelig person. Kilden tar for seg perioden 849-893 og er preget av personlig kunnskap om

²³ ASC 853. I tillegg nevnes Offa i forbindelse med Egberts død i 839.

²⁴ Simon Keynes: "The power of the written word: Alfredian England 871-899" i Timothy Reuter (ed.) (2003): *Alfred the Great*. Aldershot : Ashgate, s. 197; Janet L. Nelson (trans.) (1991): *The Annals of St-Bertin*. Manchester : Manchester University Press, s. 4.

²⁵ Simon Keynes and Michael Lapidge (trans.) (1983): *Alfred the Great. Asser's Life of King Alfred and other contemporary sources*. London : Penguin Books, s. 66-110.

²⁶ ASC 909.

mye av det som omtales.²⁷ Det eneste bevarte eksemplaret fra middelalderen ble ødelagt i en brann i 1731. De som hadde jobbet med manuskriptet før dette, daterte det til omtrent år 1000. Faksimilen som ble trykket av manuskriptets første side, støtter dette, ved at skrifttypen og oppsettet er typisk for tekster fra denne tiden. I dag brukes en rekonstruksjon, satt sammen av tekster inkorporert i forskjellige andre skrifter som ble skrevet før manuskriptet brant i 1731.²⁸

Æthelwards Krønike (Æthelweard)²⁹ ble skrevet av *ealdorman*³⁰ Æthelweard på slutten av 900-tallet, og er således den yngste av kildene jeg nevner her. Den er også den minst brukte og mest diskuterte, men likevel regnes den som noenlunde troverdig. Æthelweard var etterkommer av Alfreds bror, kong Ethelred. Alle de tre viktigste kildene har en sterk vest-saksiske tendens, som medfører at mye av oppgaven nødvendigvis vil dreie seg om hendelsene i den vest-saksiske maktsfæren. I tillegg vil jeg gjøre bruk av chartere (dokumenter skrevet i forbindelse med eiendomstransaksjoner) og Alkuins brev fra 790-årene. Disse gir viktig informasjon om oppgavens tidligste periode.

Frankiske primærkilder

Fra slutten av 700-tallet igangsatte Karl den store det som senere har blitt kalt den karolingiske renessansen, ved at han samlet mange lærde til sitt hoff og sponset deres virksomhet der. Et viktig aspekt ved den kulturelle blomstringen som fulgte av dette, er at vi fra denne tiden og utover 800-tallet har langt flere og mer omfattende historiske kilder enn tidligere. Den viktigste typen var annalene, der viktige hendelser tidfestes i en år-for-år fremstilling. Annallitteraturen var opprinnelig svært kortfattede notiser om viktige hendelser, som verken har årsak eller virkning, begynnelse eller slutt – de bare skjer. De store frankiske annalene fra slutten av 700-tallet og hele 800-tallet er annerledes, for i disse er det ofte indre sammenheng mellom hendelser og årsaksforklaringer gis ofte.³¹ De er også mer omfattende og bærer preg av å være en sammenhengende fortelling. Kongen og hans gjerninger er

²⁷ Dateringen gjøres ut fra det Asser skriver i kapittel 91. Her skriver han om en sykdom som har plaget Alfred fra hans tyvende til hans førtifemte år, og legger til: som han nå har påbegynt. Asser, s. 101. Alfred var altså 44 år da Asser skrev dette, som er mot slutten av hans bok, og Alfred ble født i 849. Det finnes heller ikke noe informasjon i verket som kan tidfestes til etter 893.

²⁸ Keynes and Lapidge, s. 223-227.

²⁹ Erling Albrechtsen (overs.) (1986): *To tidlige engelske Krøniker*. Odense : Odense Universitetsforlag.

³⁰ En *ealdorman* var en høytstående aristokrat.

³¹ Et eksempel: "The peace announced between the emperor and Hemming, the king of the Danes, was only sworn on arms *because of* the severity of the winter, which closed the road for traveling between the parties." ARF (se nedenfor) 811. Min uthevning.

hovedfokus i disse annalene, som gir dem et sekulært preg.³² Selv om innholdet er selektivt kan vi ikke av den grunn avvise kildenes historiske pålitelighet, for det finnes ingen bevis på at Karl, eller hans etterkommere, påvirket innholdet i annalene.³³

På denne tiden ble det også, for første gang i middelalderen,³⁴ skrevet sekulære biografier av herskere. Først ute var Einhards biografi av Karl den store: *Vita Karoli*. Senere fulgte fire biografier om hans sønn, Ludvig den fromme.³⁵ Slik frembrakte den karolingiske renessansen en mer rikholdig og omfattende historielitteratur enn i England. Det var også stor grad av frihet for dem som skrev. Vi vet at i hvert fall Karl den skallede kjente til tekster som inneholdt kritiske bemerkninger om ham, uten at dette ble sensuert.³⁶ Det styrker kildenes troverdighet. La oss nå se nærmere på de viktigste kildene.

Annales Regni Francorum (ARF)³⁷ omhandler perioden 741-829 og er den viktigste enkeltkilden om frankernes historie i denne tiden. ARF skiller seg ut fra tidligere annaler ved at den har et bredere perspektiv, fra en mer sentralpolitisk synsvinkel, og ble sannsynligvis skrevet ved Karl den stores hoff. Den viktigste indikasjonen på dette er at annalistene gjennom hele perioden viser en detaljert kunnskap om hendelser i felten, ved hoffet og diplomatiske forbindelser. Bare de i nærheten av maktens sentrum kunne ha kunnskap om dette.

Perioden 741-795 ble sannsynligvis skrevet av en, for ettertiden ukjent person, mellom 787 og 793. Annalisten har trolig brukt eldre annaler som kilde, for så å etterfølge dem med samtidige nedtegnelser. Den andre delen, 795-807, er mest sannsynlig samtidsnedtegnelser og preges av en mer personlig stil. Her er det uenighet om en eller flere annalister stod bak og de(n) er ukjent(e) for ettertiden. Den tredje delen, 808-829, er samtidsnedtegnelser skrevet ved Karl den stores og Ludvig den frommes hoff. I denne perioden, trolig mellom 814-817, fant det sted en revisjon av de opprinnelige annalene. Det mest særpregede ved revisjonen er

³² Nelson: *The Annals...*, s. 2.

³³ Nelson: *The Annals...*, s. 4-5.

³⁴ J. M. Wallace-Hadrill (1975): *Early Medieval history*. Oxford : Basil Blackwell, s. 204.

³⁵ Allen Cabaniss (trans.) (1961): *Son of Charlemagne. A contemporary Life of Louis the Pious*. New York : Syracuse University Press, s. 7.

³⁶ Janet Nelson (1999): "History-writing at the courts of Louis the Pious and Charles the Bald" i *Rulers and Ruling Families in Early Medieval Europe. Alfred, Charles the Bald, and Others*. Aldershot : Ashgate, kapittel IX s. 441-442.

³⁷ Omtalen av ARF er basert på: Bernhard Walter Scholz (trans.) (1972): *Carolingian chronicles: Royal Frankish annals and Nithard's histories*. Michigan : University of Michigan Press, s. 1-21.

at den også tar med militære og politiske nederlag som de opprinnelige annalene hadde utelatt.³⁸ Dette kan ha sammenheng med at det nå var en ny hersker som sponset skrivingen, og Ludvig kan ha ønsket at også farens nederlag ble tatt med. Det finnes heller ingen konsensus for denne perioden, og for revisjonsarbeidet, om hvem som er forfatteren. Det som er likt for alle annalistene er at de trolig var geistlige eller aristokrater som hadde gått i klosteskole. Deres utdanning har preget synet på verden og historien, men likevel var de klart mer sekulære enn samtidens monastiske forfattere.

ARF er den viktigste kilden til forståelse av hvordan Karl den store og Ludvig den fromme håndterte de første vikingangrepene, og er minst like viktig i det mer generelle forholdet mellom danske og frankiske herskere på denne tiden. Fra 800 er ARF forholdsvis godt informert om forholdene i Danmark – til tider er danene det nabofolket som får størst oppmerksomhet.

Annales Bertiniani (AB)³⁹ er den viktigste enkeltkilden for frankisk historie i årene 830-882, og særskilt den viktigste kilden for skandinavisk aktivitet i Frankerriket: ”The AB contain ... uniquely extensive information about Viking activities ... and also about the variety of responses to those activities.”⁴⁰ AB har et like bredt perspektiv som ARF, ved at den omtaler hendelser i hele riket og i utlandet, og fokuset ligger på sekulære herskeres gjerninger. Slik ligger verdens- og historiesynet i AB tett opp til ARF.

Det er ingen konsensus om det var én eller flere forfattere for de første årene og hvem de(n) var. En spanjol ved navn Prudentius, som hadde vært ved Ludvig den frommes hoff fra omtrent 820, og blitt en del av miljøet som skrev ned annalene, tok over skrivingen fra 835.⁴¹ Ved utbruddet av borgerkrigen ved Ludvigs død i 840 ble det et lite avbrudd i annalskrivingen, før Prudentius ble en del av følget til Karl den skallede og skrivingen fortsatte i 841. Dermed ble AB mer vest-frankisk orientert. Fra 843 ble ikke AB lenger skrevet ved hoffet, for i dette året ble Prudentius biskop i Troyes. Han forlot Karl den skalledes hoff og etter dette er det enighet om at Prudentius var alene om skrivingen av AB.

³⁸ For eksempel nederlaget ved Roncesvalles i 778. Der denne revisjonen benyttes, markeres dette slik: (r).

³⁹ Omtalen av kilden bygger på Nelson: *The Annals...*, s. 1-19. Til tross for navnet moderne historikere har gitt annalene, ble de ikke skrevet i klosteret St. Bertin. Navnet kommer av at det var her det eldste kjente (1000-tallet) fullstendige manuskriptet ble oppbevart.

⁴⁰ Nelson (1991): *The Annals...*, s. 1.

⁴¹ Om han var alene om det er usikkert.

Ved dette ble AB mer preget av en personlig og ”privat” tone. Prudentius fortsatte arbeidet frem til sin død i 861.

Kort tid etterpå ble manuskriptet kopiert av erkebiskop Hincmar av Reims, som fortsatte annalføringen.⁴² I likhet med Prudentius skrev Hincmar på avstand fra hoffet, men det som skiller dem er Hincmars større fokus på storpolitikk og nærmere kontakt med konge og hoff. Spanjolen Prudentius skrev ut fra synsvinkelen til en annenrangs kirkelig outsider, mens Hincmar var av frankisk aristokratisk slekt og var blant de nærmeste og mektigste mennene til kong Karl. Han var også blant de største teologene og kirkepolitikere i hele Karolingertiden. Tre steder har Hincmar ført inn kommentarer til det Prudentius skrev, men trolig nøyde han seg med noen få kommentarer og ikke regelrette utviskninger.⁴³ Et sterkt indisium på det, er at han ikke slettet et avsnitt under året 859 der Prudentius i positive ordelag omtaler teologiske spørsmål som Hincmar kjempet imot. Med unntak av noen få kommentarer har altså Hincmar trolig videreført Prudentius’ tekst som den var. Vi kan derfor slå fast at AB, ut fra tidens standard, er en troverdig, nøktern og rasjonell kilde.

Annales Fuldenses (AF)⁴⁴ spenner fra 714-901, men er en uavhengig kilde bare fra 830 og fremover. Fra 840-årene er teksten sannsynligvis blitt til i Mainz, under erkebiskop Liutberts overoppsyn. Liutbert stod Ludvig den tyske nær og AF er dermed skrevet i det østfrankiske hoffets sfære. Forfatterskapet er omdiskutert, med unntak av årene 838-863, der det er konsensus om at Rudolf av Fulda er forfatteren. Frem til 869 er en del av informasjonen sannsynligvis skrevet ned flere år etter hendelsene, men fra dette året og fremover er hendelsene skrevet ned kort tid etter at de fant sted. AF er den mest fyldige kilden om forholdene i Øst-Frankerriket fra Ludvig den frommes død og ut århundret, og er dermed et slags øst-frankisk motstykke til AB.

Annales Vedastini (AV)⁴⁵ er til å begynne med bare en avskrift av AB, men er en selvstendig kilde i perioden 874-900. Den har en god del informasjon om vikingaktivitet både i vestlige,

⁴² Hincmar lånte og kopierte manuskriptet en gang mellom år 861 og 866. Hendelsene i dette tidsrommet kan altså ha blitt skrevet noen år etter at de fant sted, uten at det trenger å ha særlig betydning.

⁴³ I nedtegnelsene for årene 846, 849 og 856.

⁴⁴ Omtalen av kilden bygger på: Timothy Reuter (trans.) (1991): *The Annals of Fulda*. Manchester : Manchester University Press, s. 1-14.

⁴⁵ Erling Albrechtsen (overs. og red.) (1981): ”Årbøgerne fra St. Vaast” i *Vikingerne i Franken. Skriftlige kilder fra det 9. Århundrede*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 62-85.

sentrale og østlige deler av Frankerriket, og ble skrevet av en samtidig munk i klosteret St. Vaast.

Reginonis Chronica (Regino)⁴⁶ er skrevet av abbed Regino av Prüm. Fra år 814-906 er kilden selvstendig og utmerker seg ved sin personlige stil. Klosteret i Prüm ble utsatt for vikingangrep og deler av fremstillingen er derfor øyenvitneskildring.

Primærkildene som brukes i denne oppgaven er i det alt vesentligste samtidskilder. Bare noen få og relativt uviktige kilder er nedskrevet lenge etter denne oppgavens tidsperiode. De som ikke har blitt omtalt her, vil kort bli omtalt når de anvendes. At kildene som skal brukes er frankiske og engelske medfører en skjevhet, i og med at alle kildene har blitt skrevet av ofrene for angrepene. Likevel må det sies at denne skjevheten i kildetilfanget ville vært mer alvorlig hvis jeg skulle tatt for meg årsakene og motivasjonen til vikingangrepene. At ofrene setter angriperne i et dårlig lys er selvfølgelig, men det betyr ikke at de lyver om at Øst-Anglia faktisk ble erobret eller at Alfred satte i gang en omfattende bygging av forsvarsverker.

En annen tendens i kildematerialet er at de overveiende er skrevet av geistlige. Derfor må man spørre seg hvor stor innvirkning dette har for kildenes troverdighet. Er nedtegnelsene propagandalitteratur for at folket skulle gjøre bot, og dermed fremme kirkens sak? Det er hevet over tvil at mange geistlige så på vikingangrepene som straff fra Gud på grunn av ugudelighet og umoral, men det betyr ikke at beretningene er propaganda for kirkens sak. Nedtegnelsene ble skrevet i samtiden, og mange av leserne fra det verdslige aristokratiet hadde førstehånds erfaring med vikingtrusselen. I tillegg gjorde mange annalister sitt skrivearbeid ved hoffet, og disse ville trolig ikke fått fortsette med det, hvis fremstillingene var kronisk feilinformerende. For eksempel ser vi at Ludvig den fromme avlyste en reise til Roma i 837 fordi han fikk beskjed om at Frisland ble herjet av vikinger.⁴⁷ På grunn av dette kunne ikke Roma-reisen gjennomføres det året og slik fikk avgjørelsen stor betydning. Kongen kunne ikke ta så viktige avgjørelser på løse rykter eller ville overdrivelser, men var derimot avhengig av pålitelig informasjon om forholdene i riket sitt for å kunne regjere på en god måte. Mye av denne "etterretningsinformasjonen" har uten tvil blitt fanget opp av annalistene, uten at kildene dermed er feilfrie.

⁴⁶ Erling Albrechtsen (overs. og red.) (1981): "Reginos krønike" i *Vikingerne i Franken. Skriftlige kilder fra det 9. Århundrede*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 114-133.

⁴⁷ AB 837.

Hvis kirken drev skremningspropaganda om en trussel de fleste anså som svært liten, ville det ha ødelagt for deres sak. For eksempel skrev Einhard i 837 et brev til keiser Ludvig den fromme, der han forteller at en komet har blitt observert på himmelen og at dette er et tegn fra Gud om kommende straff. Så skriver han at han håper at vikingenes nylige herjinger kan ha vært den straffen som Gud advarte om, ”when that great onslaught fell so violently upon from the sea”, men han er redd straffen vil bli enda hardere.⁴⁸ Å betegne vikingtrusselen som Guds straff for folkets synder, ville miste sin kraft og troverdighet hvis vikingangrepene var små. Hvis det var hele tyngden av Guds straff, ville det definitivt ikke gitt frykt for Gud. Jeg hevder ikke at geistligheten ikke kan ha hatt underliggende motiver ved det de skrev, men for store overdrivelser kunne virke mot sin hensikt.

Historisk overblikk, England

På slutten av 700-tallet var det fire kongedømmer i England: Northumbria, Mercia, Øst-Anglia og Wessex. Av disse var Mercia det mektigste og kongen der, Offa (757-796), opptrådte som overkonge i de tidligere selvstendige kongedømmene Kent, Essex og Sussex,⁴⁹ og han utøvde makt i Øst-Anglia.⁵⁰ I tillegg ble den vest-saksiske kongen Brihtric bundet til Offa ved at han giftet seg med datteren hans i 789, selv om dette ikke betyr at han var direkte underordnet.⁵¹ Bare Northumbria ser ut til å ha vært utenfor Offas direkte innflytelsessfære. Mercia beholdt sin hegemoniske posisjon også under regjeringstiden til Offas sønn, Cenwulf (796-821), men i 820-årene utfordret Egbert, kongen av Wessex, Mercias hegemoniske makt. I 825 vant han over den merciske hæren i et stort slag og la Mercias tidligere besittelser – Kent, Sussex og Essex – under seg. Samme år løsrev Øst-Anglia seg fra den merciske innflytelsessfæren og la seg under vest-saksisk innflytelse, ved at kongen ba om Egberts beskyttelse mot Mercia.⁵² Fire år senere erobret Egbert selve Mercia og etter å ha plyndret Northumbria presset han frem en underordnende fred fra kongen der, som innebar tributbetaling.⁵³ Allerede neste år mistet han makten over Mercia, men Egberts dominans over hele England sør for elven Humber, var et kortvarig, men talende uttrykk for en realpolitisk utvikling som skulle fortsette gjennom hele århundret, ved at Wessex inntok en

⁴⁸ Paul Edward Dutton (Ed.) (1998): *Charlemagne's courtier. The complete Einhard*. [Einhard] Peterborough : Broadview Press, s. 161.

⁴⁹ H. R. Loyn (1984): *The Governance of Anglo-Saxon England 500 – 1087*. London : Edward Arnold, s. 26.

⁵⁰ Blant annet ved at kongen der ble henrettet på hans befaling i 794. ASC 794.

⁵¹ Begge årstall fra ASC.

⁵² ASC 825.

⁵³ ASC 829. Roger of Wendover 829, i EHD s. 281. Om Roger of Wendover: se senere.

hegemonisk posisjon blant kongedømmene i England. Dette viste seg særlig ved at de mindre kongedømmene som tidligere hadde vært merciske besittelser, for alltid ble underlagt Wessex.

Ved Egberts død i 839 ble sønnen Æthelwulf konge i hans sted.⁵⁴ I 850-årene skulle Æthelwulfs makt og prestisje nå et høydepunkt ved at han flere ganger beseiret vikinghærer. En av disse hærene hadde nettopp drevet den merciske kongen på flukt, og ved sin seier befestet Æthelwulf seg som den sterkeste kongen på de britiske øyer. Han hadde også god kontakt med det prestisjetunge karolingiske dynastiet, synliggjort ved at han giftet seg med Karl den skalledes datter i 856. Etter Æthelwulfs død i 858, var sønnen Æthelbald konge frem til sin død i 860,⁵⁵ da broren, Ethelbert, fulgte ham på tronen.⁵⁶ Han var konge frem til sin død i 865, da broren, Ethelred, besteg tronen, som den tredje av Æthelwulfs sønner. I det samme året ankom en vikinghær av sannsynligvis hittil ukjent størrelse i Øst-Anglia. Denne hæren betegnes som *micel here* (den store hæren) i kildene. Øst-Anglia, Northumbria og Mercia ble erobret, hvor vikingene først innsatte vasallkonger, før de senere annekterte områdene og opprettet faste bosettinger. Bare Wessex, som fra 871 ble ledet av Alfred, unngikk å bli erobret. Fra 879 til 892 ble Wessex spart for alvorlige vikingangrep, og i denne tiden bygde Alfred ut det vest-saksiske forsvaret. Da nye store vikingangrep gjorde seg gjeldene igjen fra 892 til 896, sto Wessex mye bedre rustet enn tidligere.

Historisk overblikk, Frankerriket

I de første tiårene av vikingtiden var Frankerriket på sitt mektigste og Karl den store var den dominerende personen i Vest-Europa. Ved hans kroning til keiser i 800 utfordret han den bysantinske keiserens rang, men ble likevel anerkjent som *basileus* av ham i 812.⁵⁷ Karl den store kriget mot sakserne i nesten hele sin lange regjeringstid (768-814), før de endelig ble underkuet og inkorporert i riket. Det medførte at Karls makt nå strakk seg helt opp til danenes territorium, ved roten av Jylland. Forholdet var til å begynne med meget anstrengt, men fra slutten av Karls liv gikk danene inn i en underordnet stilling, der Karl og senere sønnen

⁵⁴ ASC 839. Samtidig gjorde Æthelwulf sin egen sønn, Athelstan, til konge over Kent, Essex, Surrey og Sussex.

⁵⁵ Da Æthelwulf i 855 forlot Wessex for å reise til Roma, ga han sannsynligvis Æthelbald kongstittel, for Asser kaller ham konge i 855. Asser s. 70.

⁵⁶ I perioden 858-860 hadde Ethelbert vært konge over de gamle kongedømmene Kent, Essex, Surrey og Sussex, mens Æthelbald hadde vært konge over det vest-saksiske kjernelandet. Ved Æthelbalds død ble Ethelbert konge over hele Stor-Wessex. ASC 858, 860.

⁵⁷ Rosamond McKitterick (1983): *The Frankish Kingdoms under the Carolingians 751-987*. Harlow : Pearson Education, s. 130.

Ludvig hadde det diplomatiske overtaket. Karl gjorde i 813 sønnen Ludvig til medkeiser, som så ble enkekeiser ved Karls død året etter. Frem til 830 fortsatte Frankerriket å blomstre og Ludvigs posisjon var ubestridt. Men i dette året sammensverget visse aristokrater seg med Ludvigs eldste sønn, Lothar, og avsatte ham, inntil han gjenvant sin posisjon i 831. En ny sammensvergelse fant sted i 833 og Ludvig ble tatt til fange av Lothar, som regjerte over hele riket frem til 834, da Ludvig ble reddet og på ny innsatt som hersker.⁵⁸ Forholdene innad i riket forble urolige frem til hans død i 840, da det brøt ut krig mellom hans tre sønner Ludvig den tyske, Lothar og Karl den skallede. Lothar hadde blitt gjort til medkeiser med sin far i 817, men ved Ludvigs død ville ikke hans to brødre godta at han skulle arve hele riket alene. Derfor stod kampen mellom Lothar på den ene siden, og Ludvig og Karl på den andre. Flere slag ble utkjempet, men slaget ved Fontenoy i 841 gjorde særlig inntrykk i samtiden som et stort og blodig slag. I 843 inngikk brødrene freden ved Verdun, der Frankerriket ble delt i tre noenlunde like store deler.⁵⁹

Midtriket (Lotharingia) opphørte å eksistere etter Lothar IIs død i 869, da Karl den skallede og Ludvig den tyske annekterte hver sin del av området.⁶⁰ Karl den skalledes død i 877 ble etterfulgt av en periode preget av indre oppløsning i vestriket. Dette var først og fremst på grunn av tronstridigheter og kompetente kongers tidlige død. Karls sønn, Ludvig den stammende, overtok tronen i 877, men døde allerede i 879. Han ble etterfulgt av sine sønner Ludvig III, som døde i 882 og Karloman, som døde i 884, begge i tenårene da de døde. Den siste sønnen, Karl den enfoldige, var bare fem år gammel på det tidspunktet og ble ikke gitt kongstittel av aristokratiet. I stedet ble Karl den tykke, konge over Øst-Frankerriket, gjort til konge også over vestriket. Fra 888 til 898 var ikke-karolingeren Odo konge i vestriket, før Karl den enfoldige besteg tronen.⁶¹ I Øst-Frankerriket ble Ludvig den yngre konge i 876, da faren, Ludvig den tyske, døde. Ludvig den yngre døde i 882 og broren, Karl den tykke, som allerede var konge i Italia, ble konge i Øst-Frankerriket. Senere ble han, som nevnt, konge også over vestriket og hersket dermed for en kort tid over noenlunde det samme området som Karl den store og Ludvig den fromme hadde gjort. Men i 887 ble han avsatt i østriket. Tronkreveren var hans nevø, Arnulf, som satt med makten til 899, da han døde.⁶²

⁵⁸ McKitterick, s. 170-171.

⁵⁹ McKitterick, s. 172-173.

⁶⁰ McKitterick, s. 179.

⁶¹ McKitterick, s. 258-275.

⁶² McKitterick, s. 258-275.

Kapittel 2: De første angrepene på England og tiltakene mot dem, 789-834

I dette kapitlet skal vi se nærmere på vikingtidens begynnelse, hvor Alkuins råd mot vikingtrusselen står som en kontrast til Offa og senere herskeres militære tiltak mot vikingangrepene. Jeg vil videre fremheve at de mange referansene til forsvarstiltak viser at vikingtrusselen var mer betydelig i denne perioden enn det som vanligvis hevdes.

Vikingtiden begynner

Det første registrerte vikingangrep på de britiske øyer skjedde i 789. ASC beretter at tre skip med daner ankom dette året. Kongens mann på stedet trodde de var handelsmenn og ville lede dem til kongens residens, men ble drept. Til tross for dette er det god grunn til å tro at disse danene faktisk var handelsmenn. ASC sier ingenting om plyndring verken før eller etter drapet, og kongens mann hadde ikke forvekslet dem med handelsmenn hvis de hadde opptrådt voldelig da han ankom stedet. Derfor er det kanskje misvisende å kalle dette et vikingangrep – det var sannsynligvis en situasjon som kom ut av kontroll, fordi handelsmennene ikke ville bli med til kongens residens, der de ville bli skattlagt. Likevel konstanterer annalisten: "Those were the first ships of Danish men which came to the land of the English."⁶³ Til tross for at det utvilsomt hadde vært skandinaver på de britiske øyer tidligere,⁶⁴ anså annalisten dette for å være en epokegjørende hendelse – starten på det vi i dag kaller vikingtiden. Likevel er angrepet på Lindesfarne fire år senere, langt mer kjent for ettertiden.⁶⁵ Det er særlig på grunn av Alkuins mange brev.⁶⁶ Han skriver blant annet til Ethelred, kongen av Northumbria:

Never before has such an atrocity been seen in Britain as we have now suffered at the hands of a pagan people ... The church of St. Cuthbert⁶⁷ is spattered with the blood of the priests of God, stripped of all its furnishings, exposed to the plundering of pagans – a place more sacred than any in Britain.⁶⁸

⁶³ ASC 789.

⁶⁴ I et brev fra 793 skriver Alkuin til Ethelred, kongen av Northumbria: "See how you have wanted to copy the pagan way of cutting hair and beards. Are not these the people whose terror threatens us, yet you want to copy their hair?". Stephen Allot (Ed.) (1974): *Alcuin of York, c. A.D. 732 to 804 – his life and letters*. York : William Sessions Limited, s. 19. Dette indikerer relativt omfattende kontakt i mange år forut for 793.

⁶⁵ Lindesfarne lå helt nord i Northumbria og var det største og rikeste klosteret i England.

⁶⁶ Alkuin var en lærd geistelig fra Northumbria, som fra 782 hadde vært i tjeneste ved Karl den stores hoff i Frankerriket, men opprettholdt hele tiden kontakten med hjemlandet. Han omtaler eller refererer til angrepet i syv av hans bevarte brev. Stenton, s. 219.

⁶⁷ St. Cuthbert var biskop av Lindesfarne 684-687. Allot, s. 36.

⁶⁸ Allot, s. 18.

Særlig avslutningen på sitatet viser hvorfor angrepet rystet ham. Han understreker dette også senere i brevet da han skriver: "What must we think of other places, when divine judgment has not spared this most holy place?"⁶⁹ At Englands helligste sted kunne lide denne skjebnen tolker Alkuin som en straff fra Gud for umoral, og han formaner til selvransakelse: Consider closely and carefully, brothers, in case this unprecedented, unheard-of disaster is due to some unheard-of evil practice."⁷⁰ I et annet brev til Ethelred skriver han at Lindesfarne lenge var "a haven of safety through the prayers of many saints, [but] now pitiably devastated by the heathen. Whoever does not fear this and correct himself ... has a heart of stone."⁷¹ Logikken i Alkuins grunnsyn er at hellig liv og bønner bevarer folk og steder fra ulykke – der ligger løsningen på vikingtrusselen. Dette synet utdyper han i et brev han skrev til klosteret Wearmouth and Jarrow:

Consider whom you have to defend you against the pagans who have appeared along your coasts. *Put your hope in God, not in arms.* Trust in the prayers of your fathers, not in physical flight ... integrity of religion will make doers of good *worthy of divine protection.* Who is not afraid of the terrible fate that has come upon the church of St. Cuthbert? So mend your ways ... Let us grieve for the suffering of our brothers, and beware that the same does not happen to us.⁷²

Alkuin oppfordrer munkene til å passe på at den samme ulykken som rammet Lindesfarne ikke rammer dem, men man kan ikke unngå å mistenke at Alkuins råd om å sette sin lit til Gud og fedrenes bønner, istedenfor å flykte eller bruke våpenmakt, gjorde det enda lettere for vikingene å plyndre klostrene i England. Alkuins forsvar mot vikingtrusselen var religiøst, der rent liv førte til Guds beskyttelse. Militært forsvar ble da overflødig. Jeg skal ikke her drøfte hvor mye engelske og frankiske herskere tillot den religiøse dimensjonen i forsvaret mot vikingene. Derimot skal jeg redegjøre for og drøfte de tiltakene som ble gjort av konger som *ikke* fulgte Alkuins råd. De hadde et annet syn på hvordan de skulle forsvare seg mot vikingangrep, nemlig gjennom militære tiltak. Den første vi vet som gjorde dette var Offa, kongen av Mercia.

⁶⁹ Allot, s. 19.

⁷⁰ Allot, s. 18.

⁷¹ Allot, s. 22.

⁷² Allot, s. 39-40. Mine uthevninger.

De første tiltakene mot vikingangrep

På 700-tallet hadde man i England en type jordegods som ble kalt *bookland*. *Book* var navnet på et diplom/skjøte som fulgte med når kongen ga eiendommen. Dette var en eiendom med særskilte privilegier. Blant annet var eieren fritatt fra offentlig tjeneste, *common burdens*, medregnet militærtjeneste, noe som ble krevd fra mindre privilegerte jordeiere.⁷³ Disse privilegiene ble med tiden modifisert. Første gang det skjedde var i 749. I et charter fra kirkemøtet ved Gumley i 749 lovet Offas forgjenger, kong Æthelbald av Mercia (716-57), at alle kirker og klostre i hans rike skulle være fritatt fra all offentlig arbeid, med unntak av to ting: bro- og festningsarbeid.⁷⁴

Under Offa i 790-årene ble det for første gang krevd *tredobbel* forsvarstjeneste også av *bookland*. I et charter fra 792 forlanger han bro- og festningsarbeid samt tjeneste i *fyrden* (den landbaserte innsatsstyrken) i forbindelse med en landavståelse til kirken i Kent.⁷⁵ Etter dette ble det vanlig å gjøre disse unntagelsene på *bookland* i Mercia og Kent. Det gir grunn til å spørre: hvorfor ble det så maktpåliggende for Offa og hans etterfølgere å sikre seg økt militær kapasitet fra 790-årene og fremover, ved å kreve den triple militærtjenesten også fra *bookland*? En årsak til dette kunne ha vært de merciske kongenes behov for å opprettholde sin dominans over deres vidstrakte maktsfære. Å regjere over landeiere som slapp å bidra med offentlige tjenester, reduserte kongens militære rekruteringsgrunnlag, noe som gjorde deres hegemoniske makt vanskeligere å opprettholde. Men Offas maktsfære var knapt mer vidtrekkende i 790-årene enn den hadde vært i de foregående tiårene. Derfor er det usannsynlig at dette var hovedårsaken til at *common burdens* ble innført. I tillegg gir charteret fra 792 selv svaret på hvorfor Offa så det nødvendig å sikre seg den triple militærtjenesten også fra privilegert jord. I charteret stadfester Offa tidligere kongers privilegier overfor kirkene i Kent og fritar dem for all kongelig tjeneste, med unntak av krigstjeneste i Kent ”mod hedninger, der kommer over havet på omtreiffende flåder.” I tillegg skal de yte bro- og befestningsarbeid ”mod hedningerne.”⁷⁶ Det er altså uten tvil vikingangrep langs kysten av

⁷³ Abels: *Lordship...*, s. 52.

⁷⁴ Abels: *Lordship...*, s. 52.

⁷⁵ C. A. Christensen m. fl. (red.) (1975): *Danmarks riges breve, 1. række, 1. og 2. bind. 789-1169*. København : C. A. Reitzels boghandel, s. 1.

⁷⁶ Christensen, s. 1. Selv om charteret fra 792 ikke er autentisk, men en kopi fra 1200-tallet, mener både Abels og Nicolas Brooks at det sannsynligvis er ekte. I tillegg til lingvistiske argumenter for dette charterets ekthet, påpeker Brooks at også alle de tidligste autentiske charterne fra Kent som har reservasjonsklausuler om de tre *common burdens*, også spesifikt begrunner nødvendigheten av militærtjenesten som tiltak *contra/adversus paganos*. Nicholas Brooks: “The development of military obligations in eighth- and ninth-century England” i

Kent som er årsaken til at kirken der ikke lenger kan kreve full fritagelse fra offentlige tjenester. Brooks skriver: ”There can be no doubt that the Viking danger was foremost in the minds of the scribes who first recorded the triple obligation in Kentish charters.”⁷⁷

Vikingangrepene var altså hovedårsaken til at det ble nødvendig for kongene å sikre seg den triple militærtjenesten ved overdragelse av *bookland*; at privilegerte jordeiere bidro med mannskap til bro- og festningsarbeid, og soldater til *fyrden*. Det er ikke ulogisk å tenke seg at kirken selv har hatt en egeninteresse av å bidra til det militære forsvaret, noe som trolig gjorde det lettere for Offa å gjennomføre nedskjæringene på privilegiene. Denne forordningen ble gitt i 792, altså året *før* angrepet på Lindesfarne. Dette viser at allerede på dette tidspunktet må vikingangrepene på Kent ha vært såpass store og gjentakende at Offa ble overbevist om at dette ikke var et problem som ville forsvinne av seg selv. Han måtte sette i gang ekstraordinære tiltak mot den nye fienden, ved å hindre fritagelse i det militære forsvaret for rikets privilegerte jordeiere, for dermed å øke rekrutteringsgrunnlaget. Dette charteret ble skrevet da Offa var på høyden av sin makt og han var også den første kongen vi vet om som iverksatte militære tiltak mot vikingangrepene.

I charteret står det at bro- og festningsarbeidet skal skje innenfor Kents grenser, altså i innlandet. Om dette betyr at vikingene allerede hadde reist oppover elvene i Kent, er umulig å si, men er ikke utenkelig. Som vi skal se senere satte Karl den store inn store resurser for å forsvare elvemunningene i Frankerriket noen år senere. At de har forsøkt dette også i England er derfor sannsynlig. Vi vet ikke om Offa bygde befestede broer med faste garnisoner som skulle hindre seilassen på elvene, slik vi skal se Karl den skallede bygde 70 år senere. Broene kan like gjerne ha hatt til formål å gjøre de militære styrkene mer mobile ved å gjøre elvepasseringer lettere.

Vi vet ikke noe om hvor omfattende Offas utbygging av forsvarsinstallasjoner var. Det vil ha sammenheng med hvor alvorlig Offa anså vikintrusselen. Etter inndragningen av kirkens privilegier å dømme, er det tydelig at han tok trusselen alvorlig. Hvor store ressurser han brukte på bro- og festningsarbeidet, vet vi ikke, men det er ingen tvil om at han hadde midler til å iverksette store offentlige bygningsarbeid. Det viser *Offa's dyke* – en sammenhengende

Peter Clemoes and Kathleen Hughes (Ed.) (1971): *England before the Conquest, Studies in primary sources presented to Dorothy Whitelock*. Cambridge : Cambridge University Press, s. 79.

⁷⁷ Brooks: ”The development...”, s. 83. Også Loyn er enig i at vikingtrusselen sannsynligvis var årsaken til at Offa innførte de tre *common burdens* mot slutten av 700-tallet. Loyn, s. 34.

forsvarsvoll langs hele grensen mot Wales. Mye av denne eksisterer fremdeles og var det største offentlige arbeidet som ble foretatt i hele den anglo-saksiske perioden.⁷⁸

I samme periode i Wessex gjorde Brihtric, Offas svigersønn, unntak på privilegiene ved overdragelse av *bookland*. I et charter fra 794 gir Brihtric land til en undersått med fritagelse for all offentlig tjeneste, med unntak av deltagelse i *fyrden*, ”for the defence of the province and for the greater safety of the churches of God.” Abels er overbevist om hvorfor: ”Beorhtric would have had reason enough to impose military obligation upon bookland in his realm: it was during his reign that the vikings first began to ravage the coasts of Wessex.”⁷⁹ Det er god grunn til å tro at Offa og svigersønnen Brihtric samarbeidet om hvordan de skulle forsvare seg mot vikingangrepene. Brihtric kan ha hatt lettere for å gjennomføre den nye politikken med støtte fra den mektige Offa. Det er også verdt å merke seg at Brihtric bare krever én av de tre tjenestene som Offa sikret seg. Det kan ha sin årsak i at Brihtric ikke hadde den samme sterke posisjonen i Wessex som Offa hadde i Mercia.⁸⁰

Å avskaffe privilegier som hadde vært forunt alle dem som eide *bookland*, ville sannsynligvis være upopulært og møte motsand fra dem det gjaldt. Offa, og senere konger som fortsatte samme politikk, måtte ha en legitim begrunnelse for å kunne lykkes i å gjennomføre denne tyngende reformen. Et vedvarende behov for militær rekruttering gjorde at det ble vanlig praksis å sikre seg *the common burdens* ved overdragelse av land. Dette vedvarende, legitimerende behovet var vikingtrusselen. Abels skriver:

During Offa’s reign military service was regularly exacted from bookland in Mercia and its subject kingdoms, and what had been a novel exaction a generation before was gradually transformed into custom. By 814 ... Offa’s successor, King Coenwulf, described the ‘common burdens’ as obligatory for all those who held their land by hereditary right: ‘Let this land be undisturbed and unshaken in all things, except these three claims alone, namely, going on expeditions, strengthening fortifications *against the pagans*, and repairing bridges.’⁸¹

⁷⁸ Stenton, s. 212.

⁷⁹ Begge sitat: Abels: *Lordship...*, s. 55-56. Charterets ekthet er diskutert, men Abels mener, hovedsakelig på lingvistisk grunnlag, at det er ekte. At en av begrunnelsene for militærtjenesten er kirkens sikkerhet, er en indikasjon på at årsaken kan ha vært faren for vikingangrep.

⁸⁰ At Brihtrics posisjon var svak indikeres av at Egbert, som Brihtric og Offa hadde drevet i eksil, ble konge ved Brihtrics død. Det var derfor sannsynligvis sterke sympatier for Egbert i Wessex under Brihtrics regjeringstid. Derfor kunne han ikke presse aristokratiet for hardt.

⁸¹ Abels: *Lordship...*, s. 56. Min utheving.

På denne måten sikret de merciske kongene seg større makt over aristokratets jordeiendommer og samtidig økte de sin militære kapasitet ved å utvide rekruteringsgrunnlaget, både når det gjaldt soldater og arbeidskraft på militære installasjoner. Kongene økte altså sin makt i forhold til aristokratiet – en utvikling mot sterkere sentralstyring som skulle bli enda tydeligere under Alfred, mot slutten av 800-tallet.

Betydelig vikingtrussel

Vikingangrepene var altså årsaken til en nødvendig økning i den militære kapasiteten i Mercia og Kent, til en viss grad i Wessex og sannsynligvis i Northumbria og Øst-Anglia.⁸² Alle kongerikene sto foran samme utfordring og innføringen av *the common burdens* tyder på at angrepene må ha blitt sett på som en vedvarende trussel av betydelig omfang. Men dette strider med den vanlige oppfatningen av vikingtrusselen i de første tre tiårene av 800-tallet. Som eksempel siterer jeg Simon Keynes:

The earliest raids on England, in the late eighth and first half of the ninth centuries, may have been too sporadic to have been seen by contemporaries as a sustained threat to their well-being; indeed, to judge from the silence of the chroniclers, the English appear to have been largely untroubled by the Vikings during the first quarter of the ninth century.⁸³

Keynes mener at vikingtrusselen ikke ble sett på som en vedvarende fare og at de første tiårene av 800-tallet var rolig. Begrunnelsen hans for dette er at ASC tier om angrep i denne perioden – en riktig tolkning hvis man *bare* bruker ASC.⁸⁴ Jeg vil i det følgende vise at bildet blir annerledes ved å trekke inn andre kilder i tillegg.

Først er det viktig å huske på at det forekom flere vikingangrep enn det som er rapportert i våre kilder. Nettopp forordninger om *tiltak* mot vikingangrep indikerer dette. Tiltak blir ikke igangsatt uten at man forventer nye angrep. Offas charter fra 792 viser at han tok vikingtrusselen alvorlig allerede før angrepet på Lindesfarne. Årsaken til at Offa så seg nødt

⁸² At vi ikke vet noe om *the common burdens* ble innført i Northumbria eller Øst-Anglia, henger sammen med det svært sparsommelige kildematerialet for områdene som senere ble til Danelagen, det vil si Øst-Anglia, Northumbria og den østlige delen av Mercia. Bare åtte chartere fra før år 900 fra disse områdene eksisterer. Brooks: *Communities...*, s. 59.

⁸³ Simon Keynes: "The Vikings in England, c. 790-1016." i Peter Sawyer (Ed.) (1997): *The Oxford illustrated History of the Vikings*. Oxford : Oxford University Press, s. 52.

⁸⁴ ASC refererer til vikingangrep i årene 789, 793 og 794, før det blir en nærmest årlig hendelse fra 835.

til å sikre seg militærtjeneste også fra de privilegerte eierne av *bookland*, kan ikke ha sin årsak i det eneste angrepet som ASC nevner før 792, nemlig det fra 789. Dette angrepet ville på ingen måte vært alarmerende nok. Derfor har det forekommet betydelig vikingaktivitet før 792 som ingen kilder nevner noe om.

I de fire eldste autentiske charterne fra Kent på 800-tallet med reservasjoner om de tre *common burdens*, er årsaken til reservasjonene eksplisitt begrunnet med nødvendigheten av militærtjeneste *contra/adversus paganos*. Disse er fra 811, 814 og 822.⁸⁵ At det hele tiden var viktig for kongene å sikre seg både bro- og festningsarbeid i tillegg til tjeneste i *fyrden*, er et indisium på at vikingangrepene var mer enn bare korte strandhogg. At det kontinuerlig var viktig med broarbeid kan, som nevnt, bety at de engelske kongene ville gjøre transport og kommunikasjon mer effektiv, men det kan også bety at vikingene seilte oppover de store elvene, slik de forsøkte i Frankerriket på denne tiden. Også det kontinuerlige kravet om festningsbygging indikerer alvoret i vikingtrusselen. Noen av angrepene mot Englands kyster hadde tydeligvis vært mer enn bare raske plyndringsraid. Brooks skriver: "Before 811 Viking armies had not only been campaigning in Kent but even building themselves fortresses there."⁸⁶ Han legger til grunn to chartere fra 811 og 822 som nevner behovet for å rive ned festningsverk som har blitt bygd av vikinger. Charteret fra 822 omtaler fritagelse fra alle tjenester, med unntak av "military service against pagan enemies, and the ... destruction of fortresses among the same people."⁸⁷ I en annen artikkel nevner Brooks den fallende standarden på latinkunnskapene i Canterbury i denne perioden. Den fallende standarden på dokumenter var tydelig allerede i 820-årene. Selv om det har vært flere årsaker til denne utviklingen, mener Brooks det er god grunn til å mene at dette også er en indikasjon på vikingangrepenes hyppige og omfattende karakter også i "de rolige" tre første tiårene av 800-tallet. På grunn av indikasjonene på at vikingene hadde bygd forsvarsverker og det faktum at latinkunnskapene var fallende i Kent, mener Brooks at vikingene allerede på denne tiden utførte langvarige felttog i Kent.⁸⁸

⁸⁵ To forskjellige fra 811. Brooks: "The development...", s. 79. Tre av dem er gjengitt i Christensen, s. 7-8.

⁸⁶ Brooks: "The development...", s. 80.

⁸⁷ EHD charter nr. 83, s. 515.

⁸⁸ Brooks: *Communities...*, s. 61.

I tillegg er det verdt å merke seg at i 804 tildelte kong Cenwulf av Mercia klostersonnfunnet ved Lyminge ute ved kysten, et lite stykke land inne i Canterbury, "as a refuge in necessity". Det nevnes ikke eksplisitt at vikingangrep er årsaken til behovet for sikkerhet, men området i Canterbury er ment som et tilfluktsted. Hadde trusselen mot klosteret kommet fra områdets bofaste innbyggere, ville det vært naturlig for kongen å ta et oppgjør med disse fiendene av klostersonnfunnet. Men det er tydelig at et slikt oppgjør ikke var mulig, og at det beste forsvaret tydeligvis var å sikre klostersonnfunnet et sted å rømme til, vekk fra kysten. Det er også tydelig at kongen visste at fienden ville komme overraskende slik at han ikke kunne forsvare folkene der de var. Dette gjør det overveiende sannsynlig at behovet for sikkerhet inne i Canterbury har sin årsak i vikingangrep.⁸⁹ Det viser også at det garantert forekom vikingangrep som ikke ble notert ned i våre kilder. Grunnen til at Cenwulf ga land til klostersonnfunnet var at det hadde forekommet angrep tidligere og at han regnet med at det ville komme flere angrep.

Selv om vikingangrepene kom overraskende, vet vi også at det forekom kontakt mellom engelske herskere og vikingene. Under året 809 skriver ARF at en engelsk diakon på vei over Den engelske kanal ble tatt av vikinger og ført tilbake til England, hvor han ble løskjøpt av en av Cenwulfs menn.⁹⁰ Det er altså tydelig at vikingene hadde steder de kunne komme tilbake til, og i ordnede former gjøre avtaler med kongen. I den sammenheng må Cenwulf ha visst hvor de oppholdt seg, men han har likevel tydeligvis ikke bekjempet dem. Det indikerer vikingenes militære makt. En siste referanse som indikerer at Kent ble hardt rammet i denne tiden er et brev som Alkuin skrev til innbyggerne der i 797. Der maner han til indre fred i riket, for "nu truer en stor fare denne ø og folket som bor på den ... Et hedensk folk *har for vane* at plyndre vore kyster."⁹¹

ASC nevner *ingen* vikingangrep i Kent før 835, men som jeg nå har vist gir dette et feilaktig bilde av vikingtrusselen der. Det dreier seg ikke om seks angrep i Kent i perioden 792-822, men fire referanser til *tiltak* mot angrep, i tillegg til opprettelsen av et tilfluktsted i vente av

⁸⁹ Både Brooks: "The development...", s. 80 og Whitelock i EHD s. 514 er sikre på at charteret refererer til vikingtrusselen for klosteret.

⁹⁰ ARF 809.

⁹¹ Christensen, s. 5. Min utheving.

flere angrep og Alkuins ord om at vikingene hadde for vane å plyndre.⁹² Som jeg har nevnt blir ikke en forventning om fortsatte angrep skapt av ett enkelt strandhogg, og at det gang på gang var nødvendig å sikre seg militærtjeneste *contra paganos*, viser at hele perioden 792-822 var preget av vikingtrusselen. Altså: bak hver referanse i de bevarte charterne lå det trolig flere angrep. Det betyr at ASC skaper et mangelfullt bilde av situasjonen langs kysten av det sørlige England. I den sammenheng er det naturlig å vurdere om også andre deler av England var sterkere berørt enn det bildet ASC gir.

I hele det området som med tiden kom under skandinavisk herredømme (Danelagen), det vil si Øst-Anglia, Northumbria og den østlige delen av Mercia, er bare åtte chartere fra før år 900 bevart.⁹³ Med tanke på at det nettopp er chartere fra Kent som viser at ASC gir feil bilde av vikingtrusselen mot dette området, er det ikke usannsynlig at den tilsynelatende freden fra vikingherjinger i Northumbria og Øst-Anglia kan skyldes ASC og ikke faktiske forhold. Vi må også huske på at ASC hovedsakelig er en vest-saksisk kilde, som generelt viser relativt liten interesse for Northumbria og særlig Øst-Anglia. De to mest omfattende vikingangrepene som blir nevnt i den vest-saksiske ASC i perioden 789-834 foregikk nettopp i Northumbria (793, 794). Det er en indikasjon på hvor hardt regionen ble rammet i denne perioden. Lindesfarne var det mektigste og rikeste klosteret på de britiske øyer og angrepet der i 793 vakte reaksjoner også i Frankerriket. Og i angrepet i 794 var motstanden tydeligvis av omfattende karakter, der en vikingleder ble drept. Det er tydelig at bare alvorlige anslag mot Northumbria var verdt å nevne for annalisten, eller at det kanskje bare var de alvorligste tilfellene som annalisten hadde kjennskap til hundre år senere. Med tanke på den stillheten kilden viser overfor Kent, som beviselig ble angrepet gjennom hele perioden 792-822, er det svært sannsynlig at også Northumbria og Øst-Anglia opplevde langt flere vikingangrep enn det som omtales i ASC.

Ut over bare logisk resonering, finner vi også mer konkrete indikasjoner på vikingangrep på Northumbria også i årene der ASC er taus. I et brev fra 796 avslår Alkuin Offas forespørsel om å vende tilbake (sannsynligvis til Northumbria, der Alkuin kom fra) fordi tilstandene var

⁹² I tillegg finnes et charter fra 833 som refererer til at Wiglaf, konge av Mercia, hadde samlet biskoper og stormenn til London ”for at lægge råd op imod de danske sørøvere, der *vedvarende* angriber Englands kyster.” Min utheving. Charterets ekthet er omdiskutert, og derfor legges det ikke mer vekt på det her enn at det kort nevnes. Christensen, s. 10.

⁹³ Brooks: *Communities...*, s. 59.

for usikre. En av årsakene til dette er vikingenes herjinger. Når Alkuin mente det var for usikkert å vende tilbake, betyr det både at det må ha vært angrep på Northumbria den siste tiden og at det fantes en forventning om flere angrep. I et brev fra 796 til kong Eardwulf av Northumbria skriver Alkuin at hadde det ikke vært for Guds vrede ville ikke hedningene herjet de hellige stedene. Her dreier det seg definitivt om steder i Northumbria. I et brev, sannsynligvis fra 797, til en erkebiskop skriver han at ”hedningerne besejler vort hav og lægger fædrelandets kyster øde.”⁹⁴ Avskriften av brevet angir ikke om det var skrevet til erkebiskopen i York eller Canterbury. Hvis det var til erkebiskopen i York er det enda en indikasjon på vikingangrep i Northumbria etter den siste nedtegnelsen i ASC, som var i 794. Selv om ASC ikke nevner noe angrep på Northumbria etter 794, skriver Roger of Wendover om vikingenes plyndring der i 800.⁹⁵ Dette er den siste konkrete beretningen om vikingangrep i Northumbria innenfor dette kapitlets tidsramme. Manglende referanser til vikingangrep senere i dette tidsrommet, er nesten helt sikkert på grunn av det svært magre kildetilfanget for dette området, ikke på grunn av at vikingangrep ikke fant sted. De fortsatte beviselig i Kent, så hvorfor ikke i naboområdet Øst-Anglia, eller i Northumbria, der de hadde gjort suksess i 790-årene?

Både chartere med klausuler om nødvendige militærtjenester i forbindelse med tiltak *contra paganos*, Alkuins brev og den fallende standarden på latinkunnskapene, viser at vikingtrusselen var mer omfattende og kontinuerlig enn det bildet ASC gir for perioden 789-834. Det er altså slik at vi har flere referanser til *tiltak* mot vikingangrep, enn nedtegnelser om vikingangrep i seg selv, som naturligvis viser at angrepene var langt vanligere enn det inntrykket man får ved bare å telle de dokumenterte hendelsene. Å forsøke å redegjøre for vikingangrepenes hyppighet i England i perioden 789-834 bare basert på antall vikingangrep nedfelt i ASC, gir derfor et feilaktig bilde av situasjonen.

⁹⁴ Alle brevene referert til i: Christensen, s. 4-6.

⁹⁵ Roger of Wendover 800, i EHD s. 281. Roger of Wendover skrev på begynnelsen av 1200-tallet. Han er således en sen kilde, men han brukes her fordi han uten tvil hadde tilgang på annaler fra Nord-England som ASC ikke benytter seg av. Han hadde altså tilgang til, og gjorde bruk av, kilder som nå er gått tapt. Ved det bringer han tilleggsinformasjon til den vest-saksiske ASC. EHD s. 281.

Kapittel 3: Sterkere vikingnærvær

Fra 830-årene og fremover har vi for første gang konkrete nedtegnelser om at vikingene oppholdt seg på land over lengre tid. Det begynte først ved at de i større grad ble et integrert element i engelsk maktpolitikk, og senere ved at de begynte å overvintre på øyer ved kysten. Dette skal vi nå se nærmere på.

Politiske maktfaktorer

I 838 ble vikingene en del av en eldgammel maktkamp mellom briter og vest-saksere i det sørvestlige England. ASC skriver under dette året at en stor flåte ankom Cornwall og at vikingene allierte seg med britene som bodde der mot Egbert, kongen av Wessex. I 815 hadde han herjet Cornwall fra øst til vest og i 825 kriget han igjen mot britene der.⁹⁶ I 830 kriget han mot de britiske waliserne og underkuet dem.⁹⁷ Egberts økende styrke må ha uroet britene i Cornwall og det er sannsynligvis i dette lyset vi må se alliansen mellom dem og vikingene i 838. Her er det verdt å merke seg at en vikinghær hadde seiret over Egberts menn to år tidligere, der to biskoper og to *ealdormen* døde.⁹⁸

Det er vanskeligere å finne vikingenes motivasjon for denne alliansen. Trolig har de blitt betalt av britene, men disse pengene kunne de enten ha plyndret eller forlangt som tributt, uten å ta del i britenes ”frigjøringskrig”. Det er også verdt å merke seg at ASC ikke nevner noe om at vikingene hadde plyndret Cornwall forut for alliansen. Kanskje er det noe i Derek Gores påstand om at ”Scandinavian leaders perhaps saw the south-west peninsula as the Achilles heel through which Wessex and later England could be effectively attacked. Political considerations rather than wealth were more likely to have attracted the interest of Scandinavian leaders in the peninsula.”⁹⁹ Alliansen med britene i 838 viser at vikingaktiviteten på dette tidspunktet definitivt ikke bare dreide seg om piratvirksomhet langs kystene. På dette tidspunktet ble vikingene såpass lenge på land at de kunne ta del i politiske forhandlinger og alliansebygging. De begynte altså så smått å bli et integrert element i de politiske forholdene på de britiske øyer. Derfor er det ikke utenkelig at politiske overveielser

⁹⁶ ASC 815 og 825.

⁹⁷ ASC 830.

⁹⁸ ASC 836.

⁹⁹ Derek Gore: ”Britons, Saxons, and Vikings in the South-West” i Jonathan Adams og Katherine Holman (Ed.) (2004): *Scandinavia and Europe 800-1350. Contact, Conflict, and Coexistence*. Turnhout : Brepols, s. 40-41.

kan ha ligget bak alliansen med britene, en allianse som for øvrig ikke ble noen suksess. Egbert vant over dem og jaget både britene og vikingene på flukt.

Seks år senere fikk et vikingangrep store politiske konsekvenser i Northumbria. Enten bevisst eller ubevisst ble et vikingangrep her i 844 avgjørende i en indre maktkamp mellom to rivaliserende konger. Roger of Wendover forteller at kong Ethelred av Northumbria ble drevet i eksil av Rædwulf, som så besteg den northumbriske tronen. Roger of Wendover fortsetter: "Hastily invested with the crown, he fought a battle with the pagans ... [and] he and Ealdorman Alfred fell with a large part of their subjects, and then Ethelred reigned again."¹⁰⁰ Det kan ha vært tilfeldig at vikingene kom like etter det som sannsynligvis har vært en borgerkrig i Northumbria, men det er også godt mulig at vikingene visste om denne striden. Endog kan det hende at de ble hyret for å utføre angrepet. For det første fordi det var den avsatte Ethelred som ble konge igjen etter at Rædwulf ble drept. For det andre skriver Roger of Wendover at han ble drevet ut av kongedømmet da han ble avsatt, altså har han hatt mulighet til å alliere seg med folk utenfor Northumbria. For det tredje er det slik at selv om Roger of Wendover indikerer at vikingene kom umiddelbart etter at Rædwulf hadde blitt konge, viser numismatiske funn at han likevel var konge såpass lenge at han fikk preget mynter i et ganske betydelig omfang.¹⁰¹ Det betyr at Ethelred hadde tid til å danne allianser for å vinne tilbake den northumbriske tronen. Alt dette gjør det ikke usannsynlig at da Ethelred ble drevet ut av Northumbria kontaktet han en vikinghær, betalte dem for å angripe Rædwulf, for så å kunne innta kongetronen igjen. Dette scenarioet blir enda mer sannsynlig når vi tar i betraktning at både frankiske og irske herskere allierte seg med vikinger i indre maktkamper nettopp på denne tiden.¹⁰²

Men det kan selvfølgelig være at vikingene bare ville utnytte urolighetene i Northumbria til egen fordel, uten at de var i allianse med en av partene. Ethelred kan således bare ha utnyttet det maktvakuemet som oppstod etter Rædwulfs død. Det faktum at dette var første gang en konge ble drept i kamp mot vikinger, indikerer denne vikinghærens kraft og størrelse. Det samme gjør den frankiske kilden AB når den beretter at "the Northmen launched a major

¹⁰⁰ Roger of Wendover 844, i EHD s. 282.

¹⁰¹ EHD s. 282, note 2.

¹⁰² Mer om dette senere for Frankerrikets del. Angående Irland er første sikre referanse om slikt samarbeid fra 842. Peter Sawyer: "The Age of the Vikings, and Before" i Peter Sawyer (Ed.) (1997): *The Oxford Illustrated History of the Vikings*. Oxford : Oxford University Press, s. 9.

attack on the island of Britain ... After a battle lasting three days, the Northmen emerged the winners: plundering, looting, slaughtering everywhere, they wielded power over the land at will.”¹⁰³ Til tross for deres styrke tok ikke vikingene makten i Northumbria på permanent basis etter dette. Det kan ha sammenheng med at de bare var ute etter plyndringsgods og at de forlot kongeriket når skipene var fulle, eller, hvis de hadde en avtale med Ethelred, forlot kongeriket når han hadde betalt dem. Dette viser oss uansett at vikingene begynte å få stor betydning for de politiske forholdene i England, bevisst eller ubevisst.

Kolonisering og overvintring

Året 851 var preget av mange og omfattende angrep. Etter å ha berettet om en engelsk seier i Devon, fortsetter ASC med å fortelle at en flåte på 350 skip seilte oppover Themsen.¹⁰⁴ Både erkebispesetet Canterbury og London ble plyndret. Det som skjedde videre beskriver Asser slik: ”They put to flight Berhtwulf, king of the Mercians, who with *all* his army had come to do battle against them.”¹⁰⁵ Videre står det at vikingene dro sørover på andre siden av Themsen, der de ble møtt av Æthelwulf. Det slaget som så utspant seg, ble en knusende seier for ham: ”...and there inflicted the greatest slaughter [on a heathen army] that we have ever heard of.”¹⁰⁶ Dette viser at Wessex med all tydelighet var sterkere enn Mercia på denne tiden – Æthelwulf knuste den vikinghæren som hadde jaget Berhtwulf av Mercia – og at denne vikinghæren vandret lenger inn i fiendtlig territorium enn det vi har hørt om tidligere.¹⁰⁷ De plyndret to viktige byer, jaget vekk en konge og beveget seg så inn i et nytt kongedømme. At slaget som til slutt gjorde ende på denne hæren virkelig var monumentalt, er tydelig ut fra at både ASC og Asser skriver at det var det største mannefallet som hadde blitt påført vikingene noen gang. Både annalisten bak ASC og Asser skrev mot slutten av 800-tallet og hadde god kjennskap til *micel heres* erobringer. Det betyr ikke at vikinghæren som ble slått i 851 var større enn denne, for *micel here* ble aldri slått da den var på sitt største, men med stor sannsynlighet var det den største hæren som til da hadde angrepet England.¹⁰⁸

¹⁰³ AB 844.

¹⁰⁴ Størrelsen på vikingflåtene og hærene drøftes i neste kapittel.

¹⁰⁵ Asser s. 68. Min utheving.

¹⁰⁶ ASC 851. Årsaken til at “on a heathen army” står i klamme er fordi ikke alle kopiene av ASC har dette med. Men det er uten tvil vikingene som tapte, noe som også blir støttet av Asser s. 68.

¹⁰⁷ Vikinghæren som herjet Northumbria i 844 kan ha oppholdt seg lenge der, men vi vet ikke noe om dens bevegelser.

¹⁰⁸ At det var et stort slag understøttes også av at det nevnes i kontinentale kilder. Den frankiske abbeden Lupus skrev et brev til Æthelwulf, datert til 850-852, der han skriver at han ”har hørt om den styrke, Gud har forlenet

I det samme året hører vi for første gang om at vikingene ble konfrontert ute på havet. I ASC står det: "King Athelstan¹⁰⁹ and Ealdorman Ealhhere fought in ships and slew a great army at Sandwich in Kent, and captured nine ships."¹¹⁰ Dette viser hvor mektig Wessex-kongene hadde blitt. Ikke bare maktet de å slå en hær som nettopp hadde drevet kongen av Mercia på flukt, men i samme år klarte de også å overvinne vikingene ute på havet. I 851 viste Wessex seg altså både som en sterk land- og sjømakt, men til tross for dette beretter ASC under samme år at vikinger for første gang overvintret på øya Thanet, ved kysten av Kent. Dette er første eksplisitte referansen til overvintring i England. Med tanke på den svært sparsommelige informasjonen vi har angående forholdene i Norhumbria og Øst-Anglia, er det ikke sikkert at dette nødvendigvis var den første overvintringen i England, men viser at i hvert fall Wessex opplevde mer omfattende angrep dette året enn noen gang tidligere.¹¹¹

På denne tiden foregikk det sannsynligvis ikke utstrakt festningsbygging i Wessex. Tre av de fire troverdige vest-saksiske charterne fra første halvdel av 800-tallet som reserverer tjenester fra *bookland*, nevner bare broarbeid og mannskap til *fyrden*, men ikke festningsbygging. Det eneste som nevner festningsbygging er fra 842, men det er usikkert om denne reservasjonen er påført senere og må derfor behandles med forsiktighet. På grunnlag av den manglende omtalen i charterne og på grunn av arkeologiske utgravinger mener Brooks at "it is possible that it was not until the reign of Æthelbald (855-860) when all three burdens begin to be reserved in West Saxon charters, that an obligation to build fortifications was first regularly exacted in Wessex."¹¹² Det lar seg ikke forklare hvorfor herskerne i Wessex sikret seg brobyggingstjeneste og rekrutter til *fyrden*, men ikke påla festningsarbeid før i 850-årene. Vi vet heller ikke hvorfor de begynte med det akkurat på denne tiden, men det er ikke urimelig å tenke seg at innføringen av festningsbygging var et resultat av de harde angrepene i 851.

eder med i kampen mod Kristi fjender." Christensen, s. 16. Det er også sannsynligvis dette slaget som omtales i AB 850.

¹⁰⁹ Athelstan var Æthelwulfs sønn og ble gjort til konge over Kent, Essex, Surrey og Sussex i 839. Vi hører ikke mer til ham etter 851. Sannsynligvis døde han kort tid etterpå, for i 855 er det broren Æthelbald som bærer tittelen konge ved siden av faren. ASC 839, Asser s. 70.

¹¹⁰ ASC 851.

¹¹¹ I Frankerriket hadde vikinger overvintret allerede i 843 og i Irland hadde Dublin blitt grunnlagt som en fast bosetting av vikinger i 841. AB 843. Peter Sawyer (1994): *Kings and Vikings. Scandinavia and Europe AD 700-1100*. New York : Barnes and Noble Books, s. 83-84.

¹¹² Brooks: "The development..." s. 81-82.

Jeg nevnte tidligere hvordan latinkunnskapen i Canterbury allerede i 820-årene hadde svekket seg i forhold til på 700-tallet. Brooks skriver at frem til 840-årene var latinen hos skrivere i Canterbury fortsatt adekvat til å formulere chartere, men fra 850-årene falt kvaliteten drastisk. Den første nye skriveren i Canterbury etter angrepet i 851 – fra 855 – var tydelig dårligere i Latin enn det som hadde vært vanlig i 840-årene. Brooks skriver:

The charter evidence suggests that the Danish raid had made it necessary to introduce scribes to the Canterbury community who were demonstrably less adequately trained in the Latin language ... than their predecessors. Here, at least, it would seem possible to link the Vikings with the decline of learning.¹¹³

I et postscript til en nytrykking av artikkelen fra 2000, skriver Brooks at M. Lapidge, ved arbeid med chartere fra ca. 835-885, har kommet frem til at høykvalitetsmanuskripter knapt forekom i England, med unntak av i York, etter ca. 850. Dette er en bekreftelse på at kollapsen i latinkunnskapen sammentraff med da vikinghærene ble større og startet å overvintre i England.¹¹⁴ Og sammenhengen her er sannsynlig, i og med at den store hæren fra 851 plyndret Canterbury.

I 860 ble Winchester plyndret, men vikingene ble slått i et slag da de var på vei tilbake til skipene.¹¹⁵ I 864 oppholdt vikinger seg igjen på øya Thanet. Dette var tredje gang på tretten år, og indikerer at dette hadde blitt en noenlunde fast vikingbase.¹¹⁶ Der gjorde de fred med befolkningen i Kent, som lovet dem tributt for denne freden. Men vikingene brøt freden, fordi ”they knew they could get more money from stolen booty than from peace [and therefore] laid waste the entire eastern district of Kent.”¹¹⁷ Dette var siste angrep i dette kapitlets tidsramme, hvor vi har fulgt den eskalerende vikingtrusselen. Denne ble kjennetegnet ved større skandinavisk nærvær, men dette var likevel minimalt i forhold til det som skulle komme. Fra 865 og mange år fremover nådde den eskalerende vikingtrusselen sitt klimaks.

¹¹³ Brooks: *Communities...*, s. 62.

¹¹⁴ Brooks: *Communities...*, s. 68.

¹¹⁵ ASC 860, Asser s. 73-74. Dette slaget ble også lagt merke til på kontinentet: AB 860.

¹¹⁶ ASC 851, 853, 865. Sannsynligvis overvintret vikingene, slik at de oppholdt seg fra 864-865. I ASCs kalender foregikk hele overvintringen i samme år. Jeg kommer tilbake til forskjellen på ASCs kalender og vår. I tillegg til de nevnte overvintringene på Thanet, nevnes det også at vikinger overvintret på øya Sheppey i Kent fra 854-855. Asser s. 69.

¹¹⁷ Asser s. 74. ASC 865. Dette er første gang vi hører om tributbetaling til vikinger i England.

Kapittel 4: Invasjon og erobring, 865-880

Høsten 865 seilte en vikinghær av hittil ukjent størrelse og erobringsslyst i land i Øst-Anglia. Denne blir i kildene omtalt som *micel here* (den store hæren). I dette kapitlet skal vi se nærmere på denne hærens erobringer, som medfører en del fortellende stoff. Dette er nødvendig for å forstå de mer systematiske drøftelsene om størrelse og strategi mot slutten av kapitlet, men også underveis vil flere aspekter ved angrepene og forsvaret drøftes.

***Micel heres* ankomst og erobringen av York**

Da *micel here* ankom høsten 865 gjorde den fred med øst-anglerne og overvintret. *Micel here* ble ledet av flere konger og det er ikke urimelig å tenke seg at disse ankom på forskjellig tidspunkt.¹¹⁸ Det er med på å forklare hvorfor vikingene startet med en fredelig overvintring – de ville bruke Øst-Anglia som oppsamlings- og forsyningssted for det kommende felttoget.¹¹⁹ Forsyningen bestod først og fremst av at de krevde tributt av øst-anglerne i form av hester.¹²⁰ Det viser at de ikke var kommet for å plyndre, men var innstilt på erobring, og høsten 866 marsjerte *micel here* mot York. I tillegg til hester brakte vikingene med seg skip. Skipene var deres beste fluktmulighet hvis erobringen mislyktes, og det var også naturlig å bruke skip som framkomstmiddel for menn og hester over den brede Humberelven.¹²¹

Da *micel here* angrep York var det borgerkrig i Northumbria. Dette hadde ført til at kong Osberht, hadde blitt avsatt og at en mann uten adelig blod, Ælla, hadde tatt tronen. Disse stridighetene førte til at vikingene kunne innta York tilsynelatende uten kamp. ASC beretter: “Not until late in the year did [the Northumbrians] unite sufficiently to proceed to fight ... They collected a large army and attacked the enemy *in* York, and broke into the city.”¹²² Det er tydelig at de to stridende partene hadde sloss mot hverandre et annet sted i Northumbria da *micel here* kom. Roger of Wendover skriver at de northumbriske hærene slo seg sammen da

¹¹⁸ Æthelweard nevner en viss Ivar i 865. Erling Albrectsen (overs.) (1986): *To tidelige engelske Krøniker*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 88. I de følgende seks årene hører vi om ytterligere tre konger som ledet denne hæren. I F-versjonen av ASC 870, står det at Øst-Anglia ble erobret av Ivar og Ubba. Vi vet ikke noe mer om denne Ubba. I 871 ble *micel here* ledet av to andre konger, Ivars bror Halfdan og en viss Bagsecg. ASC 871. Det er godt mulig at disse har vært med fra starten, i hvert fall Ivars bror.

¹¹⁹ Æthelweard skriver: ”Der rustede de sig, gjorde sig beredne.” Albrectsen (overs.): *To tidelige...*, s. 88.

¹²⁰ ASC 866.

¹²¹ Albrectsen (overs.): *To tidelige...*, s. 88. Humber var, som navnet viser, elven som skilte Northumbria fra kongedømmene i sør.

¹²² ASC 867. Min utheving.

de hørte om vikingenes ankomst og *deretter* dro til York, der vikingene allerede var.¹²³

Vikingene har altså beveget seg så raskt, takket være hestene og skipene, at de kunne innta byen før northumbrierne fikk tid til å avslutte sin egen strid og sette opp et effektivt forsvar før vinteren kom. *Micel here* overvintret i York og de forente northumbriske styrkene angrep ikke før på våren.¹²⁴ Da de northumbriske hærene angrep, brøt de seg gjennom murene, men inne i byen ble de møtt av et kraftig motangrep og *micel here* vant en knusende seier. Asser skriver: "Virtually the entire force of Northumbrians was annihilated there, and the two kings were killed."¹²⁵ Roger of Wendover skriver at i tillegg til de to kongene ble også åtte *ealdormen* drept.¹²⁶ Vikingene la Northumbria under seg, men hadde ikke intensjoner om å bli værende. Derfor: "Since the kings of the Northumbrians had been killed, a certain Egbert, of English race, acquired the kingdom *under the Danish power* and ruled it for six years."¹²⁷ Vikingene hadde altså vunnet en så total seier at de kunne sette opp en vasallkonge etter deres eget ønske. Dette var mulig fordi begge kongene og en stor del av aristokratiet hadde blitt drept. Det ser altså ut til at det meste av makteliten i Northumbria ble utslettet ved det ene slaget, og at det derfor var få igjen som kunne lede organisert motstand mot vikingenes herredømme. At Northumbria ble lagt fullstendig under vikingenes dominans på så kort tid, er en indikasjon på slagkraften til *micel here*. Ingen hadde tidligere klart å erobre Northumbria, selv ikke den mektige Offa, som på slutten av 700-tallet dominerte hele England sør for Humber.

¹²³ Roger of Wendover 867, i EHD s. 282.

¹²⁴ Her vil jeg skrive kort om nedtegningen av årstall i ASC. I årene fra 851-912, med unntak av årene 891-96, bruker ASC en annen kalender enn vår. I disse årene begynner året den 24. september. Se Alfred P. Smyth (1977): *Scandinavian Kings in the British Isles, 850-880*. Oxford : Oxford University Press, s. 171, og Keynes and Lapidge, s. 238 og 281. Dette betyr at kronologien av og til kan bli litt forvirrende. For å vise dette kan vi ta for oss de to første årene etter at *micel here* ankom England: Denne hæren landet i Øst-Anglia høsten 865, overvintret der, forberedte seg til angrep på York sommeren 866, angrep denne byen 1. november, northumberne samlet seg og forsøkte å ta tilbake byen i mars 867. Etter ASC sin kalender er derimot kronologien slik: i 866 landet hæren i Øst-Anglia, i 867 erobret den York og i samme år foregikk gjenerobringsforsøket. ASC gir ingen spesifikke datoer for når ting skjedde, men det gjør flere andre, senere, kilder. Både Simeon of Durham og Roger of Wendover skriver at det første angrepet foregikk 1. november. Begge disse kildene og det anonyme skriftet *History of St. Cuthbert* angir gjenerobringsforsøket til 21./23. mars, EHD s. 191 note 7 og 11, og s. 282. Det betyr at de hendelsene som ASC skriver under året 867 foregikk både i 866 og 867 etter vår kalender. Det forklarer hvorfor ASC omtaler noe som skjedde 23. mars som "late in the year." Der man kan vite at hendelsene foregikk tidligere eller senere i følge vår kalender enn det som står i ASC, vil jeg bruke vår kalender. Da kan referansene synes feilaktige, men er det ikke. Der datoer er usikre vil jeg følge ASC sin kalender. Året 867 i ASC strekker seg altså fra september 866 til september 867.

¹²⁵ Asser s. 76. Asser skriver at York på dette tidspunktet ennå ikke hadde sterke murer. Sannsynligvis var det de gamle romerske murene som fortsatt stod.

¹²⁶ Roger of Wendover 867, i EHD s. 282.

¹²⁷ Roger of Wendover 867, i EHD s. 282. Min utheving

Mislykket erobringsforsøk av Mercia

Vikingene innsatte en engelsk vasall i Northumbria fordi de ønsket flere erobringer. Høsten 867 dro vikinghæren inn i Mercia, til Nottingham, og overvintret der. Vi hører igjen ikke noe om at det forekom et slag om Nottingham. Derimot reagerte den merciske kongen, Burgred, etter at Nottingham var inntatt. Dette til tross for at det ikke var borgerkrig her, slik som i Northumbria. Hans reaksjon kan tyde på at det var selve *micel heres* størrelse som hindret ham i å konfrontere den med en gang. Burgred sendte en forespørsel om hjelp til den vest-saksiske kongen Ethelred og broren Alfred. Asser skriver at de gjerne ville hjelpe ham og samlet sammen ”an immense army from every part of their kingdom.”¹²⁸ Den sannsynlige hovedårsaken til at vest-sakserne var villige til å hjelpe kongen av Mercia, var utviklingen mellom de to kongedømmene fra 850-årene og fremover. I 853 spurte den samme Burgred om militær hjelp mot waliserne fra Ethelreds far, Æthelwulf. Sammen slo de waliserne og senere samme år giftet Burgred seg med datteren til Æthelwulf.¹²⁹ Hun døde i 888 og Burgred var således fortsatt gift med henne da han spurte om hjelp i 867.¹³⁰ Hun var Ethelreds søster og han har derfor hatt dynastisk motivasjon for å hjelpe Burgred. Særlig interessant er det at Alfred giftet seg med datteren til en mercisk *ealdorman*, der moren var av merciernes kongelige familie, på denne tiden.¹³¹ Asser opererer ikke med datoer, men han innleder året 868 med å fortelle om dette, noe som indikerer at det skjedde høsten 867. Grunnen til dette er at han omtaler det før vikingenes ankomst, som overvintret der.¹³² Derfor er det god grunn til å tro at dette giftermålet ble til som et resultat av Northumbrias fall våren 867 og fullbyrdet før *micel here* invaderte Mercia. Det viser et gjensidig ønske, både i Mercia og i Wessex, om å styrke alliansen dem imellom. Dette styrkes av at Asser, når han skriver om at Burgred sendte forespørsel om hjelp, slår fast at ”they obtained this easily.”¹³³ Det er således tydelig at vest-sakserne var seg bevisst alliansen med Mercia. Alliansen mellom Mercia og Wessex oppsto altså i forbindelse med Mercias kamp mot waliserne i 853, ble bekreftet ved giftermål mellom kongeslektene etter dette, ble ytterligere styrket ved et nytt adelig giftermål da *micel here* truet, og førte til samarbeid da *micel here* angrep i 867.

¹²⁸ Asser s. 77.

¹²⁹ Asser s. 69. Dette skjedde i Chippenham i Wessex, og viser Wessex' dominans.

¹³⁰ ASC 888.

¹³¹ Asser s. 77.

¹³² Minner om at kalenderen som blir brukt i kildene på denne tiden, gikk fra september til september. Tidlig i år 868, tilsvarer dermed høsten 867.

¹³³ Asser s. 77.

Dette var eneste gang *micel here* ble konfrontert av hærene fra to engelske kongedømmer samtidig. Asser skriver: "[The Christians] arrived at Nottingham, single-mindedly seeking battle. But since the Vikings, protected by the defences of the stronghold, refused to give battle, and since the Christians were unable to breach the wall, peace was established."¹³⁴ Selv en samlet hær fra Mercia og Wessex, som var innstilt på kamp, klarte altså ikke å angripe *micel here* bak Nottinghams murer. Dette vitner om vikingenes styrke og også viktigheten av å innta befestede steder. De hadde inntatt York uten kamp og det samme ser ut til å være tilfellet med Nottingham. De engelske herskerne var i begge tilfeller for seine til å reagere og måtte derfor kjempe angrepskrig mot befestede stillinger på sitt eget territorium. Å innta ubemannede, befestede steder, var en strategi vikingene også fulgte i de neste årene, som jeg kommer tilbake til. Alliansen mellom Mercia og Wessex ga likevel resultater: vikingenes fremrykking ble stanset og de dro tilbake til York høsten 868.¹³⁵

Erobringen av Øst-Anglia og første angrep på Wessex

Høsten 869 dro *micel here* fra York, gjennom Mercia og inn i Øst-Anglia igjen, og overvintret der. I den forbindelse skriver Æthelweard: "Kong Edmund bestemte sig til at kjempe mod dem."¹³⁶ Han ville ikke innfinne seg med å la fiendestyrker oppholde seg på hans territorium, slik som fire år tidligere, og tok derfor initiativet til kamp. Det endte med at Edmund ble drept og vikingene erobret Øst-Anglia. Edmund hadde ikke fått hjelp verken fra Wessex eller Mercia og dermed ble overmakten for stor. Sannsynligvis var *micel here* innstilt på erobring denne gangen. Det må ha vært en grunn til at de nok en gang forlot sitt nyerobrede Northumbria. Etter at Mercia hadde vist seg vanskelig å erobre så lenge Wessex støttet dem, må det lille øst-angelske kongedømmet vært fristende. Man må også stille seg spørsmålet om hvorfor Edmund valgte å angripe en så overveldende fiende. I 865-866 hadde han latt *micel here* overvintre uten å gjøre motstand og sluppet fra det med kongedømmet intakt. Da er det underlig at han, kongen av det minste riket i England, ville angripe en hær som de kombinerte styrkene fra Mercia og Wessex ikke turte å angripe, hvis han ikke trodde at de denne gangen kom for å erobre. Han mente trolig at angrep var det beste forsvar, men tapte.

¹³⁴ Asser s. 77.

¹³⁵ ASC 869.

¹³⁶ Albrechtsen (overs.): *To tidelige...*, s. 88.

Etter dette vendte *micel here* seg mot Wessex. På nyåret 871 inntok de den kongelige residensplassen Reading.¹³⁷ At vikingene tok tilflukt i en kongelig residensplass, var ikke tilfeldig. Av strategisk hensyn har dette stedet sannsynligvis blitt pekt ut allerede før de krysset grensen til Wessex. Stedet hadde lett tilgang til viktige kommunikasjonslinjer, som elver og romerskbygde veier, men det kanskje viktigste ved en kongelig residensplass var likevel at vikingene kunne forvente å finne kongens *feorm* der, det vil si skatt betalt i matvarer. Oktober og november var måneder som ble brukt til innhøsting av korn og salting av kjøtt for vinteren.¹³⁸ De kongelige matlagrene ville altså sannsynligvis være fylt opp for vinteren. Det er igjen verdt å merke seg at det ikke står noe om at vikingene måtte sloss for å ta seg inn i Reading. Først senere hører vi om kamp. Asser forteller også at vikingene bygde forsvarsverker.¹³⁹ Det kan enten bety at Reading, til tross for at det var en kongelig residensplass, ikke var tilstrekkelig befestet, eller at forsvarsverkene var for små til å huse *micel here*.

Det er ikke nødvendig her å nevne alle konfrontasjonene som utspilte seg mellom *micel here* og vest-sakserne dette året, men det er verdt å merke seg at både kong Ethelred og broren Alfred ledet en stor vest-saksisk hær til Reading, uten at de klarte å ta tilbake stedet. I et stort slag ved Ashdown, falt en dansk konge og fem jarler. Æthelweard skriver om dette slaget: ”jeg kunne si, at blomsten av barbarernes ungdom faldt her, og at man hverken før eller siden har hørt om et så stort blodbad, efter at saxonfolket vandt Britannien i kamp.”¹⁴⁰ Det er tydelig at Æthelweard regnet dette slaget for enda blodigere enn det Æthelwulf hadde vunnet i 851. Men denne gangen var fiendehæren større, for i motsetning til i 851 tok ikke vikingene flukten på grunn av dette tapet, snarere tvert imot. Bare to uker senere vant vikingene over både kong Ethelred og broren Alfred ved Basing. *Micel here* hadde altså stor slagkraft selv etter nederlaget ved Ashdown.

Ethelred og Alfred kjempet fire store slag mot *micel here*, der slaget ved Ashdown var deres eneste seier. Men situasjonen ble enda verre da ”a great summer army [came] from

¹³⁷ Asser s. 78.

¹³⁸ Richard Abels: ”English logistics and military administration, 871-1066: The impact of the Viking wars.” i Anne N. Jørgensen og Birthe L. Clausen (Ed.) (1997): *Military aspects of Scandinavian Society in a European Perspective, AD 1-1300*. København : The National Museum Studies in Archaeology and History Vol. 2, s. 258-259.

¹³⁹ Asser s. 78.

¹⁴⁰ Albrechtsen (overs.): *To tidelige...*, s. 89. Et utdrag fra ASC 871 er gjengitt i innledningen, i omtalen av ASC.

overseas”.¹⁴¹ Det var altså snakk om vikinger som kom utenfra. Hvor mye som var igjen av den opprinnelige *micel here*, seks år etter at den ankom Øst-Anglia i 865, er umulig å vite, men da vikingkongen Bagsecg døde i 871 er både ASC og Asser samstemte i at Halfdan var eneste vikingkonge som fortsatte angrepet på Wessex. I 875, derimot, hører vi om tre andre konger, Anwend, Guthrum og Oscetel. Det er liten tvil om at det var disse som ankom i 871. Både Asser og ASC skriver at denne sommerhæren kom til Reading, der *micel here* hadde base, og Asser skriver eksplisitt at denne ”attached itself to the [other] band.”¹⁴² Om den ankom på bud fra *micel heres* ledere, eller om den ankom på eget initiativ, er umulig å avgjøre, men det faktum at sommerhæren ankom der *micel here* hadde base, og at de allerede fra begynnelsen av samarbeidet, kan tyde på kommunikasjon mellom dem fra før. Ut fra Æthelweards ordlyd virker det som om sommerhæren var større enn det som var igjen av den opprinnelige *micel here*. Han skriver: ”Nu ankom en umådelig sommerhær ... og hjelp fik fjenden også af dem der jo havde hæret her i nogen tid.”¹⁴³ Det er sommerhæren som er umåtelig stor, og den får hjelp av dem som allerede var der. Det ville også være naturlig hvis det virkelig var slik at sommerhæren bestod av tre kongers hærer, mens Halfdan var den eneste kongen i den opprinnelige *micel here*.

I en oppsummering for 871 skriver annalisten at ni store konfrontasjoner fant sted det året, i tillegg til alle de mindre ekspedisjonene som Alfred og ulike *ealdormen* red ut på. Av de slagene som ASC nevner er det flest danske seiere, men at vikingene her møtte langt hardere motstand enn i Northumbria og Øst-Anglia, er åpenbart. I dette året mistet de til sammen en konge og ni jarler.¹⁴⁴ Selv om det er mulig at *micel here* hadde fått forsterkninger i løpet av de siste seks årene, uten at det ble notert i kildene, var den likevel utvilsomt svekket etter alle slagene den hadde kjempet. Hvor mye forsterkingen fra sommerhæren betydde, vet vi ikke, men det var i hvert fall ikke nok til at vikingene klarte å erobre Wessex. En viktig forklaring på dette kan ligge i at lederen for *micel here*, Ivar, sannsynligvis forlot England i 870.

¹⁴¹ Asser s. 80.

¹⁴² Asser s. 80.

¹⁴³ Albrechtsen (overs.): *To tidelige...* s. 91.

¹⁴⁴ ASC 871. Æthelweard skriver at elleve jarler døde. Albrechtsen (overs.): *To tidelige...* s. 91.

Micel heres første deling

A. P. Smyth har på troverdig måte vist, ut fra irske kilder, at Ivar forlot England i 870. Resonnementet er som følger: I irske kilder nevnes en viss Imhar (Ivar)¹⁴⁵ fem ganger i årene 857-863, og tre ganger i årene 870-873. Denne Ivar kriget sammen med en vikingkonge ved navn Olaf fire ganger fra 857-63, og to ganger fra 870-73. I årene 864-69 nevnes Olaf fire ganger uten at Ivar nevnes sammen med ham, men i 870 kjempet Olav og Ivar sammen igjen ved Dumbarton, hovedstaden i det britiske kongedømmet Strathclyde, nord for Northumbria, før Ivar vendte tilbake til Irland i 871.¹⁴⁶ Her ble han av en irsk kilde betegnet som konge over alle skandinavene i Irland og Britannia.¹⁴⁷ Det innebærer at han må ha tatt med seg et betydelig antall menn fra *micel here*. Altså: Ivar kriget i Irland i perioden 857-863, før han dro derfra i 864. På vei til Øst-Anglia seilte han sannsynligvis rundt Skottland (Æthelweard skriver at han kom nordfra), der han trolig overvintret. Høsten 865 ankom han Øst-Anglia, der sannsynligvis en eller flere av de andre kongene også ankom. De neste fem årene ledet han *micel here*, før han skilte lag med de andre etter erobringen av Øst-Anglia i 870.¹⁴⁸ Halfdan og Bagsecg dro sørover mot Wessex, mens Ivar dro nordover.

Både ASC og Asser er samstemte i at det var to konger som ledet angrepet på Wessex i 871, og Ivar var ikke blant dem. Hvis Smyths teori om at den Ivar som nevnes i irske kilder var den samme som lederen av *micel here* i 865, forlot han i så fall *micel here* før angrepet på Wessex i 871. I så fall er det hevet over tvil at den vikinghæren som angrep Wessex var svakere enn den som hadde erobret Øst-Anglia. Uten å utelukke betydningen av at Wessex var det sterkeste av de engelske kongedømmene, kan denne delingen være med på å forklare hvorfor Wessex ikke ble knust slik som Northumbria og Øst-Anglia.

¹⁴⁵ At stavemåten er forskjellig i irske og engelske kilder har ikke stor betydning. Også i de samme kildene staves gjerne navn forskjellig, for eksempel Iuuar og Ingwar. Se Smyth, s. 235. Dette gjelder for alle de skandinaviske navnene i kildene.

¹⁴⁶ Smyth, s. 169-170.

¹⁴⁷ Hentet fra Annals of Ulster 873. Dette ble skrevet i forbindelse med Ivars død og en irsk annalist hadde ingen grunn til å gi denne hedersbetegnelse til en hedning, hvis det ikke stemte. Irske kilder er godt informert om erobringen av York i 867, så annalisten som ga Ivar denne tittelen visste om hans erobringer. Smyth, s. 234-236.

¹⁴⁸ I F-versjonen av ASC 870, står det at Ivar og Ubba ledet angrepet på Øst-Anglia. ASC 870 note 6. Kanskje denne Ubba var den ikke navngitte broren til Ivar og Halfdan som nevnes i ASC 878.

***Micel here* forlater Wessex**

Like etter sommerhærens ankomst døde Kong Ethelred og Alfred ble konge – den fjerde av Æthelwulfs sønner som besteg tronen.¹⁴⁹ At situasjonen for Wessex hadde forverret seg den siste tiden går frem av at det siste slaget dette året foregikk i Wilton, som lå inne i vest-saksernes kjerneland. At Alfred nå hadde færre folk til rådighet enn det fienden hadde, går frem av sitatet fra Asser:

[Alfred] fought most vigorously, with a few men who were easily outnumbered, against the entire Viking army ... the Vikings realized of their own accord the complete danger they were in ... they turned tail and fled. But alas, scorning the small number of pursuers, they advanced again into battle, and ... were masters of the battlefield. Nor should it seem extraordinary to anyone that the Christians had a small number of men in the battle: for the Saxons were virtually annihilated to a man in this single year.¹⁵⁰

Vikingene flyktet først fordi de, dypt inne i fiendtlig territorium, var i fare for å bli fanget hvis de skulle bli for redusert. Da det viste seg at Alfred ikke hadde kapasitet til å ta opp kampen, snudde de og vant. Selv om Asser vil ha oss til å tro at den vest-saksiske hæren var nesten utslettet på dette tidspunktet, må Alfreds styrker likevel gitt såpass stor motstand at *micel here* ga opp håpet om å kunne erobre Wessex dette året. For til tross for deres seier gjorde vikingene fred med vest-sakserne før året var omme, noe som nesten garantert innebar at Alfred måtte betale tributt. Betingelsen var at vikingene skulle forlate Wessex, noe de også gjorde.¹⁵¹ Den samme høsten dro vikingene til London, som på det tidspunktet var en mercisk by. Æthelweard skriver: ”Mændene fra Mercia sluttet overenskomst med dem i traktatform og betalte afgift.”¹⁵² At den merciske kongen ikke ville konfrontere dem, viser både slagkraften til *micel here*, men først og fremst ”appeasement-politikken” til kong Burgred av Mercia. Det er tydelig at han ikke var villig til å konfrontere vikingene slik Ælla og Osberth i Northumbria, Edmund i Øst-Anglia, og Ethelbert og Alfred i Wessex hadde gjort. Dette var sannsynligvis fordi han visste godt hvordan det hadde gått med kongene i Northumbria og Øst-Anglia, og at da *micel here* hadde gått inn i Mercia i 868 hadde videre frammarsj kun blitt stoppet fordi han hadde fått hjelp fra Wessex. Nå, derimot, hadde ikke Wessex mulighet til å

¹⁴⁹ ASC 871.

¹⁵⁰ Asser s. 81. Om Alfred virkelig var med i dette slaget er usikkert. Både Asser og ASC nevner bare ett slag etter sommerhærens ankomst. Det gjør også Æthelweard, men i det slaget var ikke Alfred tilstedeværende fordi han var opptatt med sin brors begravelse. Albrechtsen (overs.): *To tidelige...* s. 91. Det kan også være snakk om to ulike slag, for ingen av kildene sier eksplisitt at det bare forekom ett slag etter sommerhærens ankomst.

¹⁵¹ Asser s. 81.

¹⁵² Albrechtsen (overs.): *To tidelige...* s. 92. I følge ham slo de leir *tett ved* London, mens de ASC og Asser bare skriver at de dro til London. Om de erobret byen eller ikke er derfor uvisst, men det kan godt tenkes at merciernes tributbetaling var for at byen skulle spares.

hjelpe. I et slikt lys er Burgreds ettergivende politikk forståelig, men det fremhever at Wessex uten tvil var det sterkeste kongedømmet i England. Vest-sakserne hadde kjempet mange slag mot vikingene og drevet dem ut, men Burgred konfronterte dem aldri.

Uro i Northumbria og Burgreds eksil

Høsten 872 dro *micel here* igjen opp til Northumbria og overvintret der og igjen gjorde mercierne fred med dem, det vil si at de betalte tributt. Årsaken til at vikinghæren dro opp til Northumbria var at Egbert, den kongen de hadde satt på tronen der i 867, hadde blitt jaget vekk av folket i Northumbria. Erkebiskopen, Wulfhere, ble også jaget vekk og begge tok tilflukt i Mercia. Dette tyder på at en omfattende revolt var i gang i Northumbria dette året. Selv om det ikke står noe om at en ny og uavhengig konge tok makten, var det en så urolig tid at vikinghæren måtte reagere før det brøt ut borgerkrig eller eventuelt at en anti-dansk konge kunne befeste sin posisjon. Da Egbert døde i Mercia i 873 gjorde vikingene Ricsige til vasallkonge i Northumbria.¹⁵³ Selv om det ikke nevnes i kildene må denne innsettelsen ha kommet på bekostning av dem som hadde gjort opprør, og det viser at vikingene fortsatt hadde kraft til å innsette den de ville som leder av Northumbria.

Høsten 873 dro *micel here* til Repton i Mercia og overvintret der. Den kommende våren drev de Burgred vekk og erobret Mercia.¹⁵⁴ Heller ikke denne gangen står det noe om at Burgred ga dem militær motstand, og fremdeles var Wessex for utmattet til å hjelpe. Resultatet ble som i Northumbria i 867: vikingene satte opp en vasallkonge, Ceolwulf, som ikke var av kongelig slekt. At vikingene valgte ikke-kongelige til dette forvalteroppdraget var selvfølgelig for at vasallkongen ikke skulle kunne bli et samlingspunkt for opprør. Da vikingene opphøyde Ceolwulf til forvalter av Mercia, innebar det at "whenever they should wish to have it again, he should hand it over peacefully to them."¹⁵⁵ Ceolwulf var altså ikke annet enn en midlertidig forvalter av vikingenes nyerobringer.

¹⁵³ Roger of Wendover 872 og 873, i EHD s. 282-83.

¹⁵⁴ Burgred dro til Roma og døde der.

¹⁵⁵ Asser s. 82.

***Micel heres* andre deling**

Etter erobringen av Mercia, splittet *micel here* seg igjen høsten 874. Ivars bror,¹⁵⁶ Halfdan, dro nok en gang inn i Northumbria ”with part of the army”, mens de tre andre kongene dro til Cambridge ”with a great force.”¹⁵⁷ Det er naturlig å tro at de som fulgte Halfdan inn i Northumbria var restene av den opprinnelige *micel here* som hadde kommet i 865, mens den større styrken som dro sørover var sommerhæren som kom i 871. I 875 la Halfdan hele Northumbria under seg, noe som tyder på at, til tross for at de formelt hadde overherredømme der, fortsatt var store deler av befolkningen som ikke anerkjente dette. Denne gangen forlot ikke Halfdan de erobrede områdene. I ASC under året 876 står det: “That year Healfdene shared out the land of the Northumbrians, and they proceeded to plough and to support themselves.” Kanskje har Halfdan fryktet et nytt opprør og lot derfor hæren sin bosette disse områdene. Ricsige kalles fortsatt konge etter at Halfdan og hans menn har bosatt seg. Tatt i betraktning Northumbrias størrelse, er det forståelig at de fortsatt lot Ricsige beholde sin posisjon som konge. Han kan da sees på som en underordnet alliert, med forvaltningsansvar over visse områder. Sannsynligvis måtte han stille landområder til disposisjon når vikingene ville ha det, slik avtalen hadde vært med Ceolwulf av Mercia. Ricsige døde i 876 og ble erstattet av Egbert II.¹⁵⁸ Halfdan og hans menn ble nå bofaste, mens sommerhæren nok en gang forsøkte å erobre Wessex.

Guthrum og Alfred

I 876 red vikingene på tvers gjennom Wessex til Exeter i vest. Mens dette skjedde satte vikingflåten også kursen vestover, uten tvil for å møte landstyrkene der, men 120 av skipene gikk under i en storm.¹⁵⁹ Uten å overvurdere presisjonen på disse anslagene, er det likevel åpenbart at dette tapet medførte en kraftig reduksjon av vikingenes styrke, særlig maritimt. Kanskje på grunn av dette tapet gjorde ikke vikingene et helhjertet forsøk på erobring av Wessex, men forlot kongeriket høsten 877. De dro inn i Mercia og gjorde nytte av sin avtale med vasallkongen Ceolwulf. Den østlige halvdel av Mercia la de under sitt direkte styre, mens Ceolwulf fortsatt forvaltet den vestlige delen.¹⁶⁰ Av de tre kongene som ankom med sommerhæren i 871, hører vi bare om Guthrum i forbindelse med det neste angrepet på

¹⁵⁶ Jfr. ASC 878.

¹⁵⁷ ASC 875.

¹⁵⁸ Roger of Wendover 876, i EHD s. 283.

¹⁵⁹ ASC 876.

¹⁶⁰ ASC 877.

Wessex. Det kan tyde på at det var mennene til Anwend og Oscetel som bosatte seg i Mercia. Vikinghæren ble altså splittet nok en gang, noe som innebærer at den var sterkt redusert i forhold til tidligere da den forsøkte å erobre Wessex i 878.

Til tross for alle splittelsene og skipsforlis, skulle vikingene i 878 komme nærmere en vellykket erobring av Wessex enn noen gang tidligere. I begynnelsen av januar forlot de Mercia og dro til Chippenham, en kongelig residensplass. Å angripe midt på vinteren var selvfølgelig valgt av overraskelseshensyn. Den vest-saksiske *fyrden* var helt tydelig ikke i beredskap på denne tiden, for det står ingenting om noen form for organisert motstand. Sannsynligvis har ikke Alfred klart å samle mennene sine raskt nok, for uten at det nevnes ett eneste slag, skriver ASC: "The enemy army came stealthily to Chippenham, and occupied the land of the West Saxons and *settled there*, and drove a great part of the people across the sea, and conquered most of the others; and *the people submitted to them*, except King Alfred."¹⁶¹ Det mest bemerkelsesverdige er i hvor stor grad Wessex på så kort tid ble underlagt vikingene. De bosatte seg på vest-saksisk territorium, drev folket bort og gjorde seg til herrer over det meste av folket. Det vest-saksiske militære forsvaret ser ut til å ha vært nærmest ikke-eksisterende. Uten å vite noe om potensielt viktige forhold innad i Wessex dette året, er den eneste forklaringen på denne manglende motsanden at invasjonen ble utført med en hurtighet som ikke ga Alfred tid til å mobilisere. ASC gir oss et lite hint om nettopp dette ved å berette at vikingene kom "stealthily". Men èn svært viktig brikke manglet for vikingene – den rettmessige vest-saksiske kongen var fortsatt i live, om enn bare så vidt. Asser skriver:

King Alfred, with his small band of nobles and also with certain soldiers and thegns, was leading a restless life in great distress amid the woody and marshy places of Somerset. He had nothing to live on except what he could forage by frequent raids ... from the Vikings as well as from the Christians who had submitted to the Vikings' authority.¹⁶²

For å overleve hadde Alfred blitt en plyndrende "viking", mens vikingene var i ferd med å befeste sin makt i hans kongedømme. At Alfred måtte gjemme seg i skoger og myrer i sitt eget rike, viser at han hadde mistet makten på alle måter unntatt i navnet. Men akkurat det var likevel av stor betydning. I Northumbria og Øst-Anglia hadde kongene blitt drept, i Mercia

¹⁶¹ ASC 878. Mine uthevninger.

¹⁶² Asser s. 83. I denne oversettelsen av Asser har ikke oversetterne tatt hensyn til grunntekstens forskjellige begreper på vikingene, som *pagani* og *normannum*, men betegner dem gjennomgående som *vikings*.

hadde kongen blitt drevet i eksil, men Alfred oppholdt seg fremdeles i Wessex og var for mange fortsatt den legitime herskeren som motstanden kunne samle seg om. Men hvis han ventet for lenge med å ta opp kampen, ville Guthrum kunne konsolidere sin makt over Wessex. Derfor forlot Alfred sin skjulte tilværelse og samlet sammen dem som fortsatt var lojale mot ham. Kort tid etterpå stod slaget ved Edington, der Alfred vant. Dette slaget ble et vendepunkt i historien om vikingangrepene i England. En betingelse for fred var at Guthrum og tretti av de høyest rangerte vikingene skulle døpes, noe som også ble gjennomført med Alfred som Guthrums gudfar.¹⁶³ I den sammenheng ble Guthrum gitt navnet Athelstan.¹⁶⁴ At Guthrum ble gitt dette vest-saksiske navnet skal ikke tolkes som om han ble underlagt Alfred. Han trakk seg ut av Wessex etter dette og i 880 gjorde han seg til konge over et selvstendig Øst-Anglia. Det finnes ingenting i kildene som indikerer at Alfred anså seg som herre over Guthrum. Begge to blir kalt konger og Alfred hadde ingen makt over Øst-Anglias anliggender. At Guthrum gikk med på å ta et vest-saksisk navn, kan derfor ha sin årsak i at han ved dette ønsket å bli et integrert element i det politiske systemet i England. Det kan også ha gitt ham større legitimitet som hersker overfor hans anglo-saksiske undersåtter. Det er også sannsynlig at Alfred, ved dåpen og navnskiftet, regnet ham som den legitime herskeren av Øst-Anglia.

Hvorfor Guthrum, som sannsynligvis ikke hadde vært med å erobre Øst-Anglia i 869, enkelt kunne gjøre seg til konge der i 880, lar seg ikke besvare. Kanskje Halfdan, som var lederen for *micel here* da sommerhæren ankom i 871, gjorde avtale med ham om at han skulle få kontroll over Øst-Anglia hvis han slo seg sammen med Halfdan i de neste årene. Eller kanskje Guthrum hadde vunnet kongedømmet i en maktkamp mellom vikingkongene etter at de hadde slått seg sammen. Det er også viktig å spørre seg hvem som hadde styrt Øst-Anglia fra Edmund ble drept i 870 til Guthrum bosatte seg der i 880. Mye tyder på at vikingene også her innsatte vasallkonger. Vi kjenner til to konger, Æthelred og Oswald, som preget mynter her i perioden 870-880, men vi vet ingenting mer enn deres navn.¹⁶⁵ Vi vet ingenting om deres maktstilling i Øst-Anglia, men tatt i betraktning at Guthrum tydeligvis kunne ta direkte kontroll over Øst-Anglia i 880 uten kamp, er det ikke urimelig å tenke seg at også disse to har fungert som vasallkonger, slik vikingkongene hadde satt opp i Northumbria og Mercia.

¹⁶³ ASC 878.

¹⁶⁴ ASC 890.

¹⁶⁵ Keynes: "The Vikings...." s. 54.

Hvordan kunne Alfred, på så kort tid, snu en nesten vellykket vikingerobering til sin egen seier? For å forstå dette er det viktig å ta i betraktning hvordan vikinghæren hadde blitt redusert siden 871. I det året slo vest-sakserne ni slag før vikingene forlot kongedømmet. Siden den gang hadde Halfdan og mennene hans bosatt seg i Northumbria og 120 skip hadde gått tapt i 876, i tillegg til at deler av Mercia hadde blitt kolonisert i 877. Om disse kolonistene ble med Guthrum inn i Wessex i 878, er usikkert. Det kan godt hende de gjorde det, men i så fall hadde vikinghæren skiftet karakter fra å bestå av menn som hadde alt å vinne, til en hær der mange kanskje var like opptatt av å holde fast på det de allerede hadde vunnet. Det kan også forklare hvorfor Guthrums menn dro inn i Øst-Anglia uten å gjøre flere forsøk på å erobre Wessex – de hadde allerede land der de kunne bosette seg på. Hadde de kjempet videre og blitt enda mer redusert kunne de kanskje også ha mistet disse områdene. Dette forklarer hvorfor Alfred kunne drive dem vekk ved bare én seier. For det er ingenting som tyder på at Guthrum var fullstendig knust etter tapet ved Edington – han holdt sin posisjon som konge over Øst-Anglia helt til sin død i 890.¹⁶⁶ Tilbaketrekningen var således en strategisk manøver for å sikre det som allerede var vunnet.

Det ble trukket faste grenser mellom Alfreds kongedømme og Guthrums. De nye grensene innebar at Mercia ble delt mellom dem. Alfred inkorporerte den vestlige delen, som Ceolwulf hadde styrt over, i et utvidet Wessex, mens Guthrum inkorporerte den østlige delen inn i et utvidet Øst-Anglia.¹⁶⁷ Hva som skjedde med Ceolwulf av Mercia, vet vi ikke, men han forsvinner fra kildene i 879. Enten førte hans eventuelle død dette året til at Alfred krevde halve Mercia for freden med Guthrum, som hadde vært Ceolwulfs overkonge, eller så krevde Alfred dette landområdet uansett og at Guthrum derfor avsatte ham. Etter dette ser det ikke ut til at noen har båret kongstittel over det vestlige Mercia. Fra 883 vet vi at Æthelred, Alfreds senere svigersønn, hadde makten i Mercia, men han tituleres bare *ealdorman*.¹⁶⁸ Mercia hadde altså opphørt å eksistere som kongedømme, men den vestlige delen opprettholdt en viss autonomi under vest-saksisk overherredømme.¹⁶⁹ Alfred var nå den eneste selvstendige

¹⁶⁶ ASC 890.

¹⁶⁷ Om Ceolwulf ble avsatt eller døde, er uvisst, men han forsvinner fra kildene i 879. Ricard Abels (1998): *Alfred the Great. War, Kingship and Culture in Anglo-Saxon England*. Harlow : Longman, s. 163.

¹⁶⁸ David Pratt (2007): *The Political Thought of King Alfred the Great*. Cambridge : Cambridge University Press, s. 105-106.

¹⁶⁹ Det var først i 918 at Alfreds sønn, Edward, inkorporerte Mercia i Wessex. Det skjedde etter at hans egen søster, som hadde vært gift med Æthelred, døde. ASC 918.

angelske eller saksiske kongen i England. Denne prestisjen ble vist ved at han, som førstemann, tok tittelen *Anglorum Saxonum rex* (konge over anglo-sakserne), og ikke bare regnet seg som konge over vest-sakserne.¹⁷⁰ ASC understreker hans opphøyde stilling ved å skrive: "All the English people that were not under subjection to the Danes, submitted to him."¹⁷¹

***Micel heres* størrelse og komposisjon**

Micel here var uten tvil større enn noen av vikinghærene som hadde angrepet England tidligere. Det er den første som blir gitt betegnelsen *micel* av annalisten, men først og fremst ser vi det ut fra denne hærens erobringer. Der tidligere hærer hadde kolonisert øyer og vandret litt inn i innlandet, aldri langt fra havet, erobret *micel here* tre kongedømmer og bosatte seg på to og et halvt. Derfor må vi spørre: hvor stor var *micel here*?

Ingen av kildene sier noe om *micel heres* størrelse. Men ville det uansett hatt noen betydning? I sine beregninger om størrelsen på vikinghærene hevder Peter Sawyer at gjengivelsen av flåtestørrelse i tidlig middelalder er så upålitelige at man ikke bør legge særlig vekt på dem.¹⁷² Han mener at ingen av vikinghærene var mer enn noen hundre mann store. Det betyr at de største vikingflåtene var på maksimalt 30 skip og at flåter på hundrevis av skip er ville overdrivelser.¹⁷³ Nicholas Brooks, derimot, har ved komparative studier vist at tallgjengivelsen i kildene er mer troverdige enn det Sawyer hevder. Uavhengige kilder fra Irland, England, Frankerriket og Spania tallfester ofte flåtene til å bestå av 100-200 skip. Kildenes samstemthet er ekstra viktig med tanke på at de samme vikingflåtene ofte seilte mellom disse landene. AF oppgir at den store flåten som seilte opp Maas i 882 var på 200 skip. Til dels den samme flåten dro over til England ti år senere og da tallfester ASC den til 200/250 skip. I frankiske kilder blir denne hæren kalt *magnus exercitus* og i England blir den kalt *se micla here*. Både frankiske og engelske kilder er enige om at denne hæren var særskilt stor, ledet av en eller flere konger og at flåten bestod av omtrent 200 skip.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Pratt, s. 106.

¹⁷¹ ASC 886. Jeg skal ikke her drøfte den eventuelle fremveksten av en felles engelsk identitet som resultat av dette.

¹⁷² Sawyer: *The Age...*, s. 123-127.

¹⁷³ Sawyer: *The Age...*, s. 131.

¹⁷⁴ Brooks: *Communities...*, s. 51-53.

Under året 810 angis den danske sentralkongens flåte til å bestå av 200 skip.¹⁷⁵ At annalistens angivelse av den danske kongens maritime styrke er troverdig underbygges av at Danmark på denne tiden var inndelt i omtrent 200 herreder, det vil si retts- og militærdistrikter. Da passer det godt å tenke seg at hvert herred stilte med ett skip til kongens flåte.¹⁷⁶ I 815 invaderte keiser Ludvig den fromme Danmark. De danske kongene forskanset seg bak skipene sine på en øy, og frankerne ga opp å ta dem der. Dette kan ikke ha blitt gjort uten at de med selvsyn så at danenes flåte var for stor, som gjengis til å bestå av 200 skip. ARF navngir en keiserlig emmisær som leder for felttoget, som garantert har rapportert om felttoget til keiseren.¹⁷⁷ ARF ble skrevet ved hoffet og kan ha informasjonen om flåtens størrelse direkte fra emmisæren eller noen som hadde snakket med ham. Det gjør at tallfestingen er rimelig troverdig, og viser at flåter på 200 skip sannsynligvis eksisterte. Et viktig aspekt når vi tar i betraktning tallfestingen av flåtene, er at mange av dem seilte oppover de store elvene – der seilasen, på grunn av alle svingene og strømmingene, gikk forholdsvis sent – ankret opp ved havner for å skaffe seg forsyninger, og overvintret. Særlig når vikingene overvintret på øyer i de store elvene, har folk hatt god tid til å telle antall skip som var ankret opp der.¹⁷⁸ Dette betyr ikke at vi skal ta de oppgitte tallene ukritisk, men disse momentene gjør at vi ikke bare blankt kan avvise tallfestingen i kildene.

Det er riktig som Sawyer skriver at en del skip sannsynligvis var lastet med hester, slaver og plynder.¹⁷⁹ Slaver og plyndringsgods var ikke noe vikingflåtene tok med seg da de seilte *ut* fra basene sine. Det er ingenting som tyder på at *micel here* hadde herjet andre steder før den dukket opp i Øst-Anglia, og hadde derfor sannsynligvis ikke med seg mange slaver eller verdigjenstander. Vi vet at vikingflåter ofte hadde med seg hester, men ASC sier eksplisitt at *micel here* ble forsynt med hester *etter* at den ankom Øst-Anglia.¹⁸⁰ Alt dette tyder på at flåten som ankom høsten 865 var fullastet av krigere. Tatt i betraktning at senere kongeledede vikinghærer som gis betegnelsen *magnus/micel* oppgis til å bestå av omtrent 200 skip i både

¹⁷⁵ Dette blir gjort i forbindelse med et angrep på Frisland, der kong Godfred ble såpass lenge at han kunne inndrive tributt. Flåten hans lå altså til land over en viss periode. ARF 810.

¹⁷⁶ Poul Skaaning (2006): *Vikingestormen. Togter mod Vesteuropa 793-937*. Viborg : Hovedland, s. 10-14.

¹⁷⁷ ARF 815.

¹⁷⁸ I 858 beleiret Karl den skallede en vikinghær som hadde slått seg ned på øya Oissel i Seinen. Beleiringen foregikk i to måneder. AB 858.

¹⁷⁹ Sawyer: *The Age...*, s. 127.

¹⁸⁰ ASC 866. At vikinger fraktet hester over fra Frankerriket vet vi fra ASC 885 og 892.

engelske og frankiske kilder, kan vi regne med at *micel here*, som ble ledet av flere konger, også har bestått av dette antallet, kanskje enda flere. Ut fra dette er det ikke usannsynlig at *micel here* kan ha bestått av 5000 mann etter å ha samlet seg i Øst-Anglia i 865.

Ytterligere momenter gjør det svært usannsynlig at *micel here* bare bestod av noen hundre mann i begynnelsen. Det første er at Ivar, hovedlederen for hæren, sannsynligvis forlot England med sine menn i 870. Etter dette innledet broren, Halfdan, angrepet på Wessex, der en konge og seks jarler døde i de første slagene, før sommerhæren ankom. Det er usannsynlig at *micel here* etter flere år med kamper og etter at lederen hadde tatt med seg sine menn, fortsatt kunne opprettholde overherredømme over Northumbria og Øst-Anglia og true Wessex' selvstendighet, hvis den fra starten bare hadde talt noen hundre mann. Det andre momentet er størrelsen på Alfreds militæroppbygging i 880-årene. Som vi skal se senere var den samlede bemanningen på hans nettverk av *burhs* på over 27000 mann, i tillegg til to kontingenter i *fyrden*. Folket og aristokratiet ville aldri godtatt denne enorme mobiliseringen hvis de største vikinghærene var på noen hundre mann.

Arkeologiske utgravninger ved Repton i Mercia har avdekket en massegrav med knokler fra minst 249 personer. Studier viser at omtrent 80 prosent av personene som ble begravd her var menn i alderen 15-45 år av skandinavisk type, det vil si omtrent 200 personer. De resterende 20 prosentene var kvinner, sannsynligvis engelske. Skjellettene i massegraven viser ikke spor av dødsfall ved kamp, så trolig er de offer for epidemi. Det ble også funnet fem sølvmynter i graven, alle fra begynnelsen av 870-årene. Det betyr at de skandinaviske personene som ligger i massegraven var med i *micel here* som overvintret her i 873-74.¹⁸¹ Altså døde minst 200 menn fra *micel here* denne vinteren. Allerede neste sommer drev resten av vikinghæren den merciske kongen på flukt. Riktignok hadde *micel here* fått betydelig forsterkninger i 871, men det faktum at å miste 200 mann på en gang ikke så ut til å redusere slagkraften til *micel here* nevneverdig, er en sterk indikasjon på at den må ha bestått av flere tusen mann. To år senere bosatte Halfdan seg med sine menn i Northumbria, mens den resterende *micel here* var stor nok til å bosette halve Mercia i 877 og drive den vest-saksiske kongen inn i skoger og myrer året etterpå, mens deler av folket overgav seg til Guthrum. Dette skjedde mens Øst-Anglia var under såpass kontroll at Guthrums menn kunne bosette seg der i 880. Dette kunne aldri ha vært gjennomført hvis *micel here* bare bestod av noen hundre mann. For selv om

¹⁸¹ Martin Biddle og Birthe Kjølbye-Biddle (1992): "Repton and the Vikings" i *Antiquity Vol. 66, no. 250*. Oxford : Oxford University Press, s. 40-48.

micel here sikkert fikk forsterkninger som ikke ble registrert i kildene, må vi huske på alle tapene ved kamper og sykdom gjennom tretten år, og at mange også forlot England.

Sawyer mener at det var umulig å holde en hær på flere tusen mann samlet over flere år, og at *micel here* derfor ikke kan ha vært så stor.¹⁸² Men det er ingenting som tyder på at *micel here* var en hær under en kommandostruktur som holdt samlede rekker i år etter år. Den var et konglomerat av det personlige følget til konger og jarler som for anledningen slo seg sammen om felles mål, men som senere splittet seg flere ganger, i tillegg til at nye hærer ankom. Den hadde altså en flytende struktur. Det ser vi ut fra det omskiftelige lederskapet. I 865 var Ivar lederen, i 869 nevnes en viss Ubba som leder ved siden av Ivar i erobringen av Øst-Anglia, i 871 er lederne Halfdan og Bagsecg. Samme året ankom sommerhæren, i 876 nevnes de tre kongene Anwend, Oscetel og Guthrum, men i 878 er Guthrum eneste leder. At vikinghærer hadde en flytende struktur ser vi også fra Frankerriket. Under året 862 skriver AB om en dansk flåte som seilte ned Seinen før den splittet seg i mindre flåter i elvemunningen. Disse seilte så i forekjellige retninger, ettersom de selv ville.

At det ville være en stor utfordring å koordinere en hær på 5000 mann med datidens kommunikasjonsmidler er selvsagt, men det betyr ikke at det var umulig. Vi må ta i betraktning at *micel here* regelmessig oppholdt seg et helt år på samme sted. Da hadde lederne god tid til å fremme en felles strategi for det kommende felttoget. At lederne, Ivar og Halfdan, var brødre har også sannsynligvis hjulpet koordinasjonen og samhörigheten.¹⁸³ Det er heller ikke sikkert at hele hæren gikk og red i samlet marsj hele tiden, for vi vet at mindre vikinghærer dro ut på uavhengige plyndringstokt. ASC rapporterer om et slikt raid i 871, der to danske jarler dro lenger inn i Wessex enn hovedstyrken. I oppsummeringen av det samme året regner annalisten opp hvor mange store slag som hadde blitt utkjempet dette året, før han skriver at da er ikke alle de små ekspedisjonene til Alfred og forskjellige *ealdormen* medregnet. Disse var ganske sikkert mot plyndringene til små vikingstyrker ledet av jarler. Asser beskriver hvordan *micel here* i 871 delte seg i to divisjoner før et slag, hvor kjernen av hæren ble ledet av de to kongene, mens resten ble ledet av tallrike jarler.¹⁸⁴ Dette viser at jarlene ledet små vikinghærer, som var underlagt kongene, men som også kunne operere på egen hånd. Disse samlet seg regelmessig for å øke slagstyrken, slik at de ikke bare trengte å ta

¹⁸² Sawyer: *The Age...*, s. 128-129.

¹⁸³ Senere hører vi også om en tredje bror som opererte tilsynelatende uavhengig av *micel here* på sør-vest kysten. Det kan godt hende at han var med brødrene sine i begynnelsen. ASC 878.

¹⁸⁴ Asser s. 79.

til takke med plyndring, men ble så store at de kunne erobre land. Hvordan de klarte det, skal vi nå se nærmere på.

Micel heres strategier

Micel here oppførte seg annerledes enn det vikinghærene i England hadde gjort tidligere. Før hadde vikinghærer overvintret på små øyer, som var vanskelig for de maritimt underlegne engelskmennene å innta, men *micel here* overvintret i innlandet, langt fra skipene. De oppførte seg som herrer der de kom, ikke som streifende pirater, og av- og innsatte konger i erobrede områder. Hvordan skal vi forklare deres suksess?

Et naturlig utgangspunkt vil være å se på de indrepolitiske forholdene i de engelske rikene. Her kan vi slå fast at med unntak av Northumbria, hører vi ingenting om politisk uro *innad* i de engelske kongedømmene, og selv i Northumbria forente de stridene parter seg i en felles front mot vikingene. Vi hører heller ingenting om krigføring *mellom* de engelske kongedømmene i denne tiden, i seg selv bemerkelsesverdig i forhold til tidligere tider, men derimot om allianse mellom Wessex og Mercia. Burgred av Mercia hadde sittet på tronen i 22 år da han ble drevet i eksil.¹⁸⁵ Det er derfor ikke snakk om politisk ustabilitet som vikingene kunne utnytte her. I Wessex førte Ethelreds død heller ikke til ustabilitet, da tronen gikk tilsynelatende uten opposisjon til broren, Alfred, som allerede hadde kjempet flere slag mot vikingene. Med unntak av Northumbria ser det altså ut til at de engelske kongedømmene var preget av indre stabilitet og fred dem imellom da *micel here* erobret dem.¹⁸⁶ Derfor må forklaringen på vikingenes suksess ligge i *micel here* selv.

Størrelsen på hæren har utvilsomt vært sterkt medvirkende til dens suksess. De erobret Northumbria, Øst-Anglia og Mercia uten at vi hører om at de tapte noen slag. Størrelsen innebar også at *micel here* kunne operere over lang tid, til tross for dødsfall gjennom sykdom og krig. Et annet viktig aspekt er *micel heres* strategi. Nesten hver høst dro den til et nytt kongedømme eller distrikt med erobring for øyet, ved at den inntok viktige kongelige og administrative sentre: York i 866-67, Nottingham i 867-68, Thetford i 869-70, Reading i 871, London i 871-72, Repton i 873-74, Cambridge i 874-75, Wareham i 875-76, Exeter i 876-77 og Chippenham i 877-78.¹⁸⁷ Når de forskanset seg i kongelige residensplasser, midt i fiendtlig

¹⁸⁵ ASC 874.

¹⁸⁶ Vi vet ikke noe om forholdene i Øst-Anglia.

¹⁸⁷ ASC 866-878.

territorium, uten mulighet til å flykte vekk i skipene sine, var det strategisk helt avgjørende at de faktisk kunne forsvare festningene de oppholdt seg i. Slik ser vi at selve *micel heres* strategi *forutsatte* at den var en stor hær. Det ville vært strategisk håpløst for vikingene å effektivt forsvart de 1993 meter lange murene rundt Wareham, 2354 meterne rundt Exeter eller 3200 meter lange murene rundt London, hvis de bare var noen hundre mann.¹⁸⁸ ASC skriver eksplisitt under året 876 at Alfred beleiret vikingene i Exeter, men kunne ikke ta dem, fordi de var innenfor murene der de ikke kunne nås. Noen hundre mann ville ikke kunne forsvart en 2354 meter lang mur fra å bli inntatt ved hjelp av stiger og lignende. Brooks bemerker:

The size of the fortified centres which the Vikings chose as winter quarters and as their bases for a campaigning season would be inexplicable unless the 'large' Danish armies were numbered in thousands ... This helps to explain ... the fact that they were so seldom decisively defeated, even though their policy of remaining in enemy territory year in and year out made them much more vulnerable than the brief 'hit and run' raids of the earlier ninth-century Viking armies.¹⁸⁹

Micel here fulgte en strategi som forutsatte at den var *både stor og mobil* samtidig. Dette innebar at den var rask nok til å innta befestede posisjoner før de lot seg forsvare, og at vikingene var mange nok til å forsvare disse posisjonene da de selv ble angrepet. Ved å innta og holde på slike steder kunne de dominere infrastrukturen, og dermed sikre kommunikasjon, matforsyning og handel. De var således, i tillegg til den beskyttelsen de ga, viktige utgangspunkt for videre erobring. Denne strategien ble brukt i invasjonen av alle kongedømmene. Nettopp det at *micel here* innledet erobringene med å innta befestede posisjoner, ofte kongelige residensplasser, viser at vikingene hadde god etterretning og angrep planmessig. Dette viser også at de i stor grad har klart å koordinere angrepene sine, til tross for at *micel here* var et konglomerat av det personlige følget til flere konger og jarler. De ser ut til å ha hatt evnen til å sette inn full kraft når det trengtes. Særlig erobringen av Northumbria og Øst-Anglia var overveldende. Kongene ble drept og de gamle dynastiene klarte aldri å reise seg igjen. Det gjorde heller ikke Mercia, som senere ble delt mellom Alfred og Guthrum. Når vikingene inntok befestede stillinger står det aldri at de måtte kjempe seg inn med makt, snarere tvert imot. Angående York, Nottingham, Reading og Exeter står det eksplisitt at de ble angrepet *etter* at de hadde inntatt stedet, og ASC skriver at vikingene ”slipped past the army of the West Saxons into Wareham.”¹⁹⁰ Deres mobilitet har i stor grad vært basert på bruk av hester. I 865 krevde de tributt i form av hester, høsten 869 red de

¹⁸⁸ Brooks: *Communities...*, s. 57.

¹⁸⁹ Brooks: *Communities...*, s. 57-58.

¹⁹⁰ ASC 876.

gjennom Mercia, i det første angrepet på Wessex i 871 står det at vikingene brukte hester og i 876 red de gjennom Wessex fra øst til vest.¹⁹¹ Det ser derfor ut til at i hvert fall deler av *micel here* red på hester i hele denne perioden. Det at hester var deres viktigste tributtanskaffelse i Øst-Anglia, tyder på at de allerede fra begynnelsen av var bevisst på viktigheten av å bruke hester. Derimot har vi få referanser til at de benyttet skip.¹⁹² Det er bemerkelsesverdig og er nok et punkt som viser at *micel here* var annerledes enn tidligere vikinghærer. Den var en landbasert hær, nettopp fordi den var innstilt på erobring, ikke bare plyndring. Alfred forstod strategien bak *micel heres* suksess, og i 880-årene satte han i gang en militærreform i Wessex som skulle hindre at vikinghærer i fremtiden skulle kunne benytte samme strategi. Hva det innebar, drøftes i neste kapittel.

¹⁹¹ ASC 866, 870, 871, 876. I 885 hadde en vikinghær med seg hester fra kontinentet. Det samme var tilfellet i 892, og vi hører om at de brukte dem i 893. Asser s. 86-87, ASC 892, 893.

¹⁹² De brukte det i felttoget mot York for å komme over Humber, og 120 skip gikk tapt ved Wessex' sørlige kyst.

Kapittel 5: Alfreds militærreform og nye angrep, 880-899

I 870-årene hadde vikingene gjentatte ganger penetrert dypt inn i Wessex. De inntok befestede posisjoner uten kamp, noe som tyder på at disse stedene ikke var fast bemannet, og unnsetningsstyrker ankom ikke før *etter* at vikingene hadde inntatt stedet. Vi har også sett at vikingene flere ganger klarte å unngå vest-sakserne i felten. De vest-saksiske styrkenes manglende evne til å hindre vikingenes innpass i riket, må ha gjort at mange har blitt fristet til å bli hjemme for å forsvare sine egne, lokale interesser. Mange ville også være fristet til å inngå avtaler med vikingene, istedenfor å kjempe mot dem. At vikingene fant allierte, så vi med vasallkongene i Northumbria og Mercia og alle dem som underordnet seg Guthrum i Wessex i 878.¹⁹³

For å kunne motstå fremtidige angrep, måtte Alfred derfor ta hensyn til flere ting. For det første måtte han organisere forsvaret slik at vikingenes mobilitet ble brutt. For det andre måtte han forhindre at de kunne innta festningsverker og kongelige residensplasser så enkelt som de hadde gjort tidligere. Alfreds løsning var å bygge ut et riksdekkende forsvar, som bestod av konstant operative innsatsstyrker og fast bemannede festningsverker. Slik ville både lokale og riksdekkende interesser ivaretas. Alfreds militærreform var både kvalitativ og kvantitativ, der det første medførte det andre. Forsvaret skulle organiseres bedre, men det medførte også en kraftig utvidelse, som krevde mer av hans undersåtter. Abels har beskrevet Alfreds militærreform slik:

Just as King Offa had responded a century earlier to the ...pressures of the first Norse raids by imposing the "common burdens" upon bookland tenure, Alfred answered the Danish challenge by creating an impressive system of fortified boroughs throughout his realm and by reforming the West Saxon fyrd, changing it from a sporadic levy of king's men and their retinues into a standing force.¹⁹⁴

Alfreds militærreform sprang ut av *the common burdens* som hadde blitt innført i Mercia hundre år tidligere, men i Alfreds militæroppbygging spilte ikke broarbeid noen rolle. Han vektla heller bygging og bemanning av et nettverk av *burhs*, og nyorganiseringen av *fyrden*. Det kanskje viktigste aspekt i hans militærreform var likevel hvordan disse elementene ble

¹⁹³ ASC presiserer at Ceolwulf, som ble gitt Mercia i 874, tidligere bare hadde vært en *thegn*. Det var en posisjon underordnet *ealdorman*, altså lavadel. ASC 874.

¹⁹⁴ Abels: *Lordship*... s. 63.

koordinert som et integrert forsvarssystem. Abels skriver: ”The boroughs and fyrds operated ... as integral parts of a well-thought-out defense-in-depth system.”¹⁹⁵

Etter slaget ved Edington i 878 opplevde Wessex en forholdsvis rolig periode, og det var da Alfreds utbygging av det vest-saksiske forsvaret fant sted. Høsten 892 seilte en stor vikingflåte fra Bolougne til det østlige Kent. Slik som hæren fra 865, blir også denne kalt *micel here*. Litt senere seilte en mindre vikinghær oppover Themsen, under ledelse av Hæsten.¹⁹⁶ I de neste årene opererte disse hærene noen ganger sammen, men mest uavhengig av hverandre. Denne nye angrepsbølgen ble ekstra alvorlig fordi skandinavene i Øst-Anglia og Northumbria begynte å røre på seg igjen. Flere ganger angrep de Wessex, enten på egen hånd eller sammen med vikingene fra kontinentet. Dette medførte en tilstand av konstant trussel mot Wessex de neste fire årene, kanskje enda mer alvorlig enn i 870-årene, men det ble likevel ikke en reprise av Alfreds ensomme vandringer i skoger og myrer. Årsaken til dette var uten tvil Alfreds utbygging de foregående årene. Hva dette innebar, skal vi nå se nærmere på. Først ved å se nærmere på hvordan Alfred reorganiserte *fyrden*.

Fyrden

For å kunne bekjempe vikingenes mobilitet var det avgjørende for Alfred å ha militære styrker ute i felten hele tiden. Tidligere hadde *fyrden* oppholdt seg i felten over lengre tid bare under ekstraordinære forhold, slik som i 871, da Wessex opplevde gjentatte angrep. Det vest-saksiske aristokratiet hadde ikke råd til å være borte fra sine eiendommer hele året. Inntektene fikk de fra sine landbesittelser, og ved for langvarig fravær kunne skatteinnkreving og den generelle samfunnsordenen komme i ulage. Så lenge de kjempet en forsvarskrig mot vikingene var det også liten utsikt til fortjeneste fra plyndring. Alfred måtte altså organisere *fyrden* på en slik måte at den ikke lenger var en innsatsstyrke som ble samlet sammen som en *respons* på vikingangrep, men derimot *hele tiden var i beredskap*, samtidig som stormennene og folket kunne føle seg trygge på at eiendommene deres ble tatt vare på. Alfreds løsning var å dele forsvaret av Wessex inn i roterende kontingenter. I ASCs ord: ”The king had divided

¹⁹⁵ Abels: *Lordship*... s. 74.

¹⁹⁶ ASC 892. ASC oppgir at Hæsten hadde 80 skip og at den store hæren hadde 200/250 skip (de ulike manuskriptene oppgir ulike tall). Det finnes ingen god forklaring på hvorfor vi får vite navnet på den minste hærens leder, men ikke den største hærens lederskikkelse(r). Under året 893 i ASC hører vi om en ikke navngitt konge som ble skadet. Dette var sannsynligvis lederen for den største hæren, men ikke nødvendigvis den eneste.

his army into two, so that always half its men were at home, half on service.”¹⁹⁷ Denne delingen betydde at det til en hver tid var menn ute i felten, samtidig som andre viktige oppgaver kunne gjennomføres hjemme. Alfred kunne ikke risikere at hans vedvarende mobiliseringskrav skulle føre til at produktiviteten i jordbruk og husdyrhold ikke kunne opprettholdes. Mangelfulle avlinger ville både gjort det lettere for vikingene å kjøpe seg støtte blant folket, men viktigst ville det ødelagt forsyningssituasjonen til alle de som var stasjonert ute i felten og særlig de som utgjorde garnisonene ved de nye festningsverkene.¹⁹⁸ Abels nevner også en annen sannsynlig årsak til at Alfred var opptatt av at ikke alle skulle være i felten samtidig, nemlig at det ikke ble gjort et skarpt skille mellom militærstyrker og politistyrker. De som ledet kongens menn ute i militære oppdrag var de samme som opprettholdt lov og orden innad i riket. Vikingtrusselen hindret selvfølgelig ikke vanlig kriminell aktivitet, kanskje ble det mer forlokkende i kaotiske tider, og derfor måtte Alfred ha folk hjemme for å opprettholde lov og orden.¹⁹⁹

Det mest kritiske øyeblikket ved Alfreds rotasjonssystem var da avdelingene skulle skifte tjeneste. Hvis den fremre delen skulle vente på dem som hadde vært hjemme, ville nesten alle krigsdyktige menn være ute i felten i en viss periode, og da ville innlandet være fullstendig forsvarsløst hvis vikingene igjen skulle klare å snike seg forbi de vest-saksiske styrkene. På samme måte ville forsvaret langs grensene bli fullstendig blottlagt hvis den nye kontingenten skulle vente til de som hadde avsluttet tjenesten hadde kommet hjem. Løsningen ble en slags mellomting. Under året 893 beretter ASC at den delen av *fyrden* som var ute i felten beleiret en vikinghær, men selv om kongen var på vei med den nye kontingenten forlot de beleiringen fordi tjenestetiden var ute. Det ser altså ut til at det var vanlig å møtes på midten når roteringen skulle iverksettes, selv om dette kom på bekostning av at en beleiring måtte oppheves. At ikke vest-sakserne samlet alle krefter mot en vikinghær og satte alt inn på å bekjempe den, er forståelig med tanke på at Wessex opplevde angrep fra flere vikinghærer samtidig.²⁰⁰

¹⁹⁷ ASC 893.

¹⁹⁸ Alfred visste godt viktigheten av å sikre matforsyningene. I 895 stasjonerte han mennene sine like ved en *burh* mens folket drev innhøsting av korn, ”so that the Danes could not deny them that harvest.” ASC 895.

¹⁹⁹ Abels: *Lordship*..., s. 64.

²⁰⁰ Et lite utdrag fra ASC 893 for å illustrere dette: ”[Alfred] was occupied against the army there in the west, and the other two Danish armies were assembled at Shoebury in Essex ... and a great reinforcement came to them both from the East Angles and the Northumbrians.” Her er det snakk om tre forskjellige vikinghærer, en i vest og to i øst, som i tillegg for hjelp fra Øst-Anglia og Northumbria.

Nettopp fordi Wessex ble truet av flere vikinghærer samtidig, delte Alfred opp styrkene sine i flere mindre enheter, som så kunne henge seg på de ulike vikinghærene. Strategien gikk ut på å la vikingene kjenne vest-saksernes konstante nærvær, for på den måten å hindre deres plyndringsmuligheter. ASC skriver:

King Alfred collected his army, and advanced to take up a position between the two enemy forces ... so that he could reach either army, if they chose to come into the open country ... [the Danes] were sought by other bands [of West Saxons], almost every day, either by day or by night, both from the English army and from the boroughs.²⁰¹

Senere samme år står det om en vikinghær som hadde klart å plyndre, men på vei tilbake ble de avskåret av vest-saksere og tapte mot dem. Det konstante nærværet av vest-saksiske styrker gjorde at selv om de hadde klart å komme forbi vest-sakserne på vei inn, klarte de ikke å komme forbi dem på vei ut. Forsvaret av Wessex var selvfølgelig ikke tett, flere ganger klarte ulike vikinghærer å befeste seg et sted og siden utføre plyndringstokter, men de klarte aldri å trenge dypt inn i innlandet og dominere det, slik de hadde gjort i 870-årene. Den kanskje viktigste grunnen til dette var at *fyrden* jobbet sammen med garnisonene i fast bemannede festningsverk, *burhs*.

Utbyggingen av *burhs*

Som skrevet ovenfor begynte festningsarbeid, som en del av *the common burdens*, å bli vanlig i Wessex fra 850 årene. Det lar seg ikke avgjøre hvor omfattende arbeid som ble gjort de neste tyve årene, men det som er sikkert er at da vikingene angrep Wessex i 870-årene inntok de mange av disse festningene uten kamp. De stod altså tomme og fungerte således til fordel for vikingene, ikke vest-sakserne. Derfor var det helt avgjørende for Alfred å både bygge flere av disse forsvarsverkene og ikke minst å bemanne dem på permanent basis. Bare slik kunne de tjene Wessex' forsvar, og ikke som baser for vikingenes erobringsforsøk.

Et enestående dokument fra Alfreds sønn, Edvard, sin regjeringstid gir oss viktig innsikt i omfanget av både byggingen av *burhs* og bemanningen av dem. Dette dokumentet kalles *Burghal Hidage*. Presis dateringen av dette dokumentet har ikke latt seg gjøre, men

²⁰¹ ASC 893.

dokumentet slik vi har det i dag kan ikke være fra før høsten 914. Grunnen til dette er at Buckingham blir nevnt, og denne festningen ble bygd av Edvard i 914.²⁰² Men det betyr ikke at *Burghal Hidage* var oppdatert frem til 914. Edvard og søsteren Æthelfled²⁰³ bygde i hvert fall åtte *burhs* mellom 907 og 913, men ingen av disse er med i dokumentet.²⁰⁴ En sannsynlig forklaring på denne manglende oppdateringen er at i 914 var ikke forsvaret av Wessex hovedsaken til Edvard lenger. Han hadde da i mange år ført en offensiv erobringsspolitikk inn i områder kontrollert av skandinavernene. Derfor ble *Burghal Hidage* bare oppdatert så lenge forsvaret av Wessex var kongenes viktigste anliggende. Det gjør det sannsynlig at den bevarte utgaven av *Burghal Hidage* i hovedsak er basert på en tidligere utgave, som tok for seg organiseringen av bemanningen av *burhs* under Alfreds siste år eller Edwards første, og bare i forbifarten har tatt med Buckingham.²⁰⁵ Det medfører at *Burghal Hidage* i all hovedsak er et dokument fra rundt år 900, som gir oss verdifull innsikt i Alfreds forsvarssystem.

Dokumentet lister opp alle festningsverkene i systemet og hvordan de skulle bemannes. Nettverket bestod av 33 *burhs*, 30 i Wessex og tre i Mercia. Angående bemanningen står det: "if every hide is represented by one man, then every pole can be manned by four men."²⁰⁶ En *hide* var den mengde landbruksjord som var nødvendig for å forsørge en familie. Det betyr at hver familie, i hvert fall i teorien, skulle representeres med en person ved nærmeste *burh*.²⁰⁷ En *pole* var et lengdemål som tilsvarer fem og en halv yard eller 5,03 meter.²⁰⁸ Prinsippet var altså at lengden av en *pole* skulle bli bemannet av fire menn – 1,25 meter per mann – og at en mann skulle bli supplert fra en *hide*, det vil si fra hver husholdning i nærområdet. Når det da står: "to Winchester belong 2400 hides", betyr det at 2400 mann skulle være plassert i forsvaret her. Summerer man opp de kravene til bemanning som er nedfelt i dokumentet, kommer man til at 27 071 mann ble utkalt. Dette var et kolossalt antall i forhold til den vestsaksiske befolkningen på denne tiden. Nicholas Brooks har gjort et omtrentlig overslag over hvor stor befolkningen i Wessex var på denne tiden. Ut fra et dokument fra 1086, kalt *The*

²⁰² ASC 914.

²⁰³ Æthelfled var gift med *ealdorman* Ethelred som Alfred hadde gitt den reelle makten i Mercia. Dette skjedde sannsynligvis da han tok kontroll over den delen av Mercia som Ceolwulf hadde blitt gitt av vikingene. Det som er sikkert er i hvert fall at da Alfred inntok London i 886 gav han makten til Ethelred. Under Ethelred og Æthelfled, som ble regent etter ektemannens død i 911, beholdt Mercia sin autonomi under vest-saksisk overherredømme. Dette endte da Edward i 918, etter Æthelfleds død, tok direkte kontroll over engelsk Mercia.

²⁰⁴ Brooks: *Communities...*, s. 107.

²⁰⁵ Brooks: *Communities...*, s. 108.

²⁰⁶ Keynes and Lapidge, s. 194.

²⁰⁷ Skaaning, s. 99.

²⁰⁸ Brooks: *Communities...*, s. 116.

Domesday book, kan man lage omtrentlige anslag av befolkningen i det området som utgjorde Wessex i Alfreds tid, til ca. 560 000. Det er sannsynlig at befolkningen hadde vokst siden Alfreds tid, men hvis vi ikke tar det i betraktning og overfører tallene fra 1086 to hundre år tilbake, kan vi regne med at det på Alfreds tid var omtrent 150 000 mann i krigsdyktig alder. Hvis vi tar med dem som tjenestegjorde i *fyrden*, betyr det at til enhver tid gjorde hver femte mann krigstjeneste, vel å merke hvis befolkningen var like stor som i 1086, noe den sannsynligvis ikke var.²⁰⁹ Men det er viktig å understreke at vi ikke kan vite om alle forsvarsverkene var fullt bemannede hele tiden.

Det er god grunn til å tro at Alfreds system hadde blitt etablert allerede i midten av 880-årene. I 885 kom en vikinghær fra kontinentet og beleiret Rochester. Interessant nok inntok de ikke stedet slik de hadde for vane å gjøre ti år tidligere, men derimot bygde de festningsverker for seg selv utenfor Rochester. Det hele endte med at Alfred kom overraskende på dem og jaget dem vekk. Vikingene etterlot seg hestene de hadde hatt med seg fra Frankerriket og fangene de hadde tatt, og dro over kanalen igjen.²¹⁰ Det er liten tvil om at denne vikinghæren var liten, de flyktet hals over hode da Alfred kom istedenfor å konfrontere ham, men det er også tydelig at det ikke lenger var mulig å innta befestede steder uten kamp. Dette ble bekreftet senere. I 893 dro en stor vikinghær og en mindre vikinghær fra Northumbria og Øst-Anglia til det sørvestlige Wessex. Den minste beleiret et ikke navngitt festning i Devon, mens den største beleiret Exeter. Ingen av stedene ble inntatt. Ved Exeter rømte vikingene til skipene sine da Alfred kom.²¹¹ Dette står i skarp kontrast til begivenhetene i 876. Da hadde vikingene inntatt Exeter uten kamp og det var Alfred som måtte beleire dem. Når vikingene ikke klarte å innta befestede steder var det ikke mulig for dem å oppholde seg lenge i fiendtlig territorium, og derfor rømte de i 893. Alfreds strategi om å nekte vikingene fri adgang til befestede steder, var likevel ikke vantett. Under året 893 beretter ASC om en vikinghær som plasserte kvinnene, skipene og eiendelene i sikkerhet i Øst-Anglia før de gikk sammenhengende hele dagen og natten til den forlatte festningen Chester i Wirral. Her ser vi at vikingene igjen gjorde bruk av sin mobilitet og at de kunne innta en ubemannet festning. Det er tydelig at Alfreds *fyr* nå fungerte så effektivt ute i felten at hvis vikingene skulle ha forhåpninger om å komme forbi den, måtte den kvitte seg med alt som hindret deres bevegelsesmuligheter.

²⁰⁹ Brooks: *Communities...*, s. 65. Brooks mener at en slik mobilisering ikke forekom i England igjen før første verdenskrig.

²¹⁰ Asser s. 86-87.

²¹¹ ASC 893.

Alfreds menn beleiret vikingene. De tok alt kveget og kornet i området, noe som medførte at vikinghæren forlot stedet. Vikingene klarte altså å innta en ubemannet festning, men Alfreds menn var så raskt på stedet at de kunne nekte vikingene å ta kontroll over området. Det må likevel påpekes at Chester ikke var blant de stedene som i følge *Burghal Hidage* skulle være bemannet. Derfor er det ikke et fullverdig eksempel på at Alfreds system ikke fungerte optimalt. Likevel er det underlig at Alfred ikke hadde revet festningen hvis han ikke hadde intensjoner om å benytte den, for dermed å nekte vikingene å kunne bruke den.

Det er tydelig at Alfreds utbedring av forsvaret fortsatt ikke var avsluttet da den store vikingflåten fra Boulogne la til i Kent. Etter å ha rodd litt inn i landet på en elv stormet vikingene en ikke navngitt festning, og ASC skriver: "Inside that fortification there were a few peasants, and it was only half made."²¹² Dette forandrer likevel ikke på det faktum at Wessex hadde et langt bedre forsvarssystem i Alfreds senere år enn i hans tidlige år. Men det viser også at det ikke er grunn til å tro at alle festningene var bemannet hele tiden før 893. Å opprettholde en så stor stående hær i de rolige 880-årene, ville vært nesten umulig å få til og også sløsing av menneskelige ressurser. Samtidig ville en slik utpining av befolkningen og aristokratiet skapt unødig misnøye. Den enorme mobiliseringen som Alfreds nye forsvarssystem krevde ble derfor sannsynligvis ikke satt i kraft før vikinghæren kom i 892. Umiddelbart etter at ASC har skrevet om den halvbygde festningen beretter den om at en ny vikinghær, under ledelse av Hæsten, kom opp Themsen og bygde seg et festningsverk, og at den andre hæren bygde seg et festningsverk ved et sted som heter Appledore. Det tyder på at det ikke var så lett å finne ubemannede festninger lenger, slik som i 870-årene. De måtte bygge dem selv.

Et viktig aspekt ved Alfreds system var å plassere festningsverkene tett. Ingen *burh* lå mer enn 32 kilometer fra minst en annen *burh*.²¹³ Denne avstanden kan tilbakelegges på en dag. Dette hadde en dobbelt funksjon. For det første betyr det at befolkningen i Wessex, både stridende og ikke-stridende, alltid hadde steder de kunne flykte til uten å måtte overnatte i åpent terreng og dermed være utsatt for angrep. For det andre betyr det at enheter fra en *burh* raskt kunne iverksettes mot en eventuell beleiring av en annen *burh*. Det betydde at en

²¹² ASC 892.

²¹³ Bernard S. Bachrach: "Military technology and garrison organization: some observations on Anglo-Saxon military thinking in light of the Burghal Hidage" i Bernard S. Bachrach (2002): *Warfare and Military Organization in Pre-Crusade Europe*. Aldershot : Ashgate, s. 3.

beleiringshær ikke ville få tid til å sulte ut dem på innsiden, bygge beleiringsmaskiner eller undergrave bymurene, før styrkene fra den nærmeste engelske festningen ville komme dem i ryggen. Umiddelbar storming av festningen var således den eneste måten vikingene kunne innta en *burh* på. Som B. Bachrach påpeker, er en slik taktikk den mest kostbare for angriperne og den letteste for forsvarerne.²¹⁴ Denne gjennomtenkte plasseringen av *burhs*, der man aldri, selv ikke i innlandet, var lenger enn én dagsmarsj fra et tilfluktssted, og at en *burh* som ble angrepet, kunne forvente å få hjelp innen et par dager, er et aspekt som viser hvordan disse festningsverkene inngikk i et ”defense-in-depth system”, slik Abels kaller det.

Bemanning av *fyrden* var, som jeg har vist, organisert etter et rotasjonssystem. Bemanningen av festningene ser ikke ut til å ha vært underlagt et slikt system: ”The king had divided his army into two, so that always half its men were at home, half on service, *apart from the men who guarded the boroughs.*”²¹⁵ Da er det naturlig å spørre hvordan disse festningene kunne bemannes kontinuerlig uten at det ville skape problemer med at folk ville reise hjem. Det har blitt påvist gjennom arkeologiske utgravinger at mange, kanskje de fleste, av de *burhs* som ble bygd, allerede fra starten var tiltenkt som urbane sentere. Det er særlig et gjennomtenkt og velutbygd nettverk av gater inne i Alfreds *burhs* som tyder på dette.²¹⁶ Dermed ble oppholdet i disse befestede byene ikke bare en tjeneste til forsvaret av kongeriket, men også en fast boplass for mange, der de kunne tjene til livets opphold gjennom handel, håndverk og lignende. De ble altså i større grad økonomisk selvforsynte. I de festningsverkene som ikke utviklet seg til byer, ville det være svært dyrt å opprettholde en fast garnison over flere år. Mennene som deltok i en slik bemanning ville ikke få økonomisk utbytte av tjenesten der hvis de ikke ble betalt for det, og deres herrer mistet verdifull arbeidskraft. Opprettholdelsen av disse garnisonene må derfor ha vært en stor økonomisk byrde for kongen. Hvis han ikke klarte å innfri de økonomiske kravene over lang tid, er det god grunn til å tro at en del *burhs* hadde en sterkt redusert garnison. De *burhs* som ikke ble noenlunde økonomisk selvforsynte ville altså være de mest krevende å opprettholde for Alfred, både økonomisk og politisk. Derfor var det naturlig å forsøke å gjøre dem til byer, noe som også skjedde med mange, uten at vi her skal se nærmere på denne utviklingen.

²¹⁴ Bachrach, s. 5.

²¹⁵ ASC 893. Min utheving.

²¹⁶ Brooks: *Communities...*, s. 136.

Å få folket og aristokratiet med på en slik utbygging og bemanning av forsvarsverker var problematisk for Alfred. Asser skriver: "His own people ... would undertake of their own accord little or no work for the common needs of the kingdom." Men Alfred ga seg ikke:

For by gently instructing, cajoling, urging, commanding, and ... by sharply chastising those who were disobedient ... he carefully and cleverly exploited and converted his bishops and ealdormen and nobles, and his thegns most dear to him, and reeves as well ... to his own will and to the general advantage of the whole realm.

Men fortsatt var det motstand i folket, som førte til straff når vikingene hadde fått fritt leide.

Asser skriver videre:

But if, during the course of these royal admonitions, the commands were not fulfilled because of the people's laziness, or else ... were not finished in time to be of use to those working on them (I am speaking here of fortifications commanded by the king which have not yet been begun, or else, having been begun late in the day, have not been brought to completion) and enemy forces burst in by land and sea (or, as frequently happens, by both!), then those who had opposed the royal commands were humiliated.

Men nettopp når folk selv opplevde vikingenes herjinger ble de mer positivt innstilt til kongens befalinger:

Those who were severely afflicted ... are sorry that they had negligently scorned the royal commands; now they loudly applaud the king's foresight and promise to make every effort to do what they had previously effused – that is, with respect to constructing fortresses and to the other things of general advantage to the whole kingdom.²¹⁷

Selv om Assers biografi er preget av å ville opphøye Alfred, er det likevel troverdig at aristokratiet ville være mye mer innstilt på å utføre de pliktene som Alfred foreskrev dem etter at de hadde opplevd vikingangrep. Vikingtrusselen førte til at aristokratiet måtte oppgi sine individuelle ønsker og innordne seg under kongen. At jordeierne måtte stille med så mange menn til bemanningen av *burhs* som de eide jord, betyr at Alfred ved dette bygde på de innarbeidede *common burdens*, men utvidet og mer detaljert foreskrev kravene. Indirekte førte vikingtrusselen altså til kongens økte prestisje og innflytelse over aristokratiet i Wessex. Alfred fikk nå mer makt over aristokratiets jord og menn. En lignende utvikling skjedde fra

²¹⁷ Alle sitatene fra Asser s. 101-02.

790-årene, slik jeg tidligere har vist, men gjentok seg i sterkere grad under Alfred.

Vikingtrusselen gjorde det nødvendig å øke Wessex' forsvarskapasitet, men dernest, som en følge av dette, økte Alfred også kongens prestisje og makt over aristokratiet i Wessex, ved at forsvaret i større grad måtte samkjøres og innordnes under kongens kommando. Sitatene fra Asser viser at aristokratiet til slutt godtok dette. Vikingtrusselen og responsen på den medførte altså både militære og politiske følger for Wessex.

Ved utbygging av nettverket av *burhs* fikk kongen også generelt mer makt over Wessex' innbyggere, fordi festningsverkene var kongelige kraftsentre spredt jevnt ut over hele kongeriket. De førte dermed til et kongelig nærvær, direkte eller indirekte, i hele riket. Et slikt nærvær var meget viktig for å opprettholde makten i tidlig middelalder. Slik ville det bli vanskeligere for dem som ville unndra seg militærtjeneste eller beskatning. Samtidig kunne aristokratiet vanskeligere alliere seg med vikingene, slik noen hadde gjort i 878, uten at kongen raskt kunne sette inn mottiltak eller staffeekspedisjoner mot dem. Ved utbyggingen av *burhs* fikk altså kongen en mer institusjonalisert makt over kongedømmet, som effektiviserte og samkjørte forsvaret.

Til tross for dette er det halvferdige festningsverket som vikingene inntok i Kent høsten 892, sannsynligvis et eksempel på fortsatt motstand mot å bruke tid og ressurser på Alfreds storslåtte forsvarsplaner. Det var ikke ferdigbygd og det var bare noe få bønder der når vikingene kom, noe som tyder på at det ikke foregikk byggeaktivitet der lenger. Ankomsten høsten 892 kan ha ført til fullføring og forbedring av festningsverker, men det meste var nok allerede bygd innen dette tidspunktet. Det vikinghærenes ankomst sannsynligvis gjorde mye lettere, var *bemanningen* av festningsverkene.

Mange av festningsverkene i *Burghal Hidage* ble bygd fra grunnen av i Alfreds tid, men ikke alle. Noen ble sannsynligvis bygd av hans forgjengere²¹⁸ og noen var nyrestaurerte romerske forsvarsverk.²¹⁹ I tillegg til å spare grunnarbeidet som må til for å bygge festningsverk fra bunnen, var disse gamle romerske støttepunktene strategisk plassert. I Alfreds tid var fortsatt de gamle romerske veiene hovedkommunikasjonsårene til lands. De romerske festningene lå

²¹⁸ Brooks: *Communities...*, s. 63-64.

²¹⁹ Abels: *Lordship...*, s. 70.

alle i enden av eller langs disse veiene.²²⁰ De fleste av Alfreds nye *burhs* lå derimot langs seilbare elver. Dette viser den strategiske tenkningen bak plasseringen av forsvarsverkene: de dominerte og sikret kongedømmets viktigste kommunikasjonslinjer, både til lands og til vanns. Særlig Themsen var viktig for Alfred. Det ser vi av at så mange som fire *burhs* ble bygd langs denne elven. Paradoksalt nok leser vi ingenting om at Alfred bygde broer i denne tiden, men tatt i betraktning at kongene av Mercia hadde drevet med dette hundre år tidligere og Alfreds forgjengere på Wessex-tronen hadde gjort det tidligere i århundret, er det sannsynlig at også Alfred gjorde det. Men noe storstilt program var det definitivt ikke. Det nærmeste vi kommer en henvisning til dette er under året 895 i ASC. I dette året hadde en vikingflåte seilt inn Themsen og videre opp elven Lea og bygd en festning omtrent 30 kilometer ovenfor London. Dette gjorde byen svært utsatt og et angrep på vikingene ble satt i verk. Da dette mislyktes måtte Alfred gjøre bruk av en annen strategi. I ASC står det: "Then one day the king rode up along the river, and examined where the river could be obstructed, so that they could not bring the ships out. And then this was carried out: two fortresses were made on the two sides of the river."²²¹ Hvordan Alfred hadde tenkt å hindre seilassen på elven, vet vi ikke, men det er god grunn til å tro at en midlertidig bro ble bygd. For uten at noe faktisk krysset elven, ville ikke seilassen kunne hindres. Å bygge festninger på hver side av broer for å hindre seilassen var, som vi skal se, en strategi som Karl den skallede hadde brukt tidligere. Det er ikke utenkelig at Alfred kan ha fått ideen derfra, tatt i betraktning at Karls datter var Alfreds stemor i to år etter 856, da Æthelwulf giftet seg med henne. Bare noen år senere begynte Karl sitt program med å befeste broer. Men uansett inspirasjonskilde, strategien virket: "The enemy perceived that they could not bring the ships out. Then they abandoned the ships and went overland ... Then the English army rode after the enemy, and the men from London fetched the ships." Ved å blokkere denne elven hadde Alfred stengt vikingene inne og dermed fratatt dem deres maritime mobilitet.

Det er tydelig at det bredte seg en forståelse blant vikingene at Wessex ikke lot seg erobre. En sterk indikasjon på den frykten det vest-saksiske forsvaret hadde skapt, ser vi av reaksjonen til den vikinghæren som ble beleiret og fratatt alt korn og kveg i 893, som nevnt ovenfor. Forsyningsproblemet dette medførte gjorde at vikingene brøt opp og flyktet inn i Wales. ASC skriver videre: "When they turned back from Wales with the booty they had captured there,

²²⁰ Abels: *Lordship...*, s. 70.

²²¹ ASC 895.

they went, so that the English army could not reach them, across Northumbria and into East Anglia, until they came into east Essex.”²²² Istedenfor å ta den raskeste veien gjennom engelsk Mercia, tok de omveien gjennom Northumbria og Øst-Anglia, og så ned til Essex, der de kom fra året før. De var villige til å gjøre denne lange reisen gjennom skandinavisk kontrollert territorium ”so that the English army could not reach them.” En slik frykt for engelske styrker hadde de ikke vist tidligere.

Nesten fire år etter at de to vikinghærene hadde kommet til England, skriver ASC at en del av dem dro inn i Øst-Anglia og en del inn i Northumbria, og at dem som ikke hadde nok penger (underforstått: til å kjøpe land der), skaffet seg skip og dro ned til Seinen. Annalisten fortsetter med følgende bemerkning: ”By the grace of God, the army had not on the whole afflicted the English people very greatly.” Det som hadde vært mye verre, var det store antall kveg som hadde dødd disse årene, i tillegg til at mange av kongens beste menn også døde, som underforstått døde på fredelig vis.²²³ Alfreds suksess hadde sin årsak i at kongedømmets forbedrede forsvar gjorde det mulig for ham å kjempe en flerfrontskrig samtidig som det vest-saksiske kjernelandet forble nesten uberørt. Dette berodde på et nytt forsvarssystem som ikke bare besto i utbygging, men også bedre organisering og koordinering mellom fast bemannede, befestede støttepunkter og kontinuerlig operative bakkestyrker. Nettopp det at vest-sakserne måtte kjempe mot flere vikinghærer samtidig gjorde de fast bemannede støttepunktene så viktige. Avgjørende var ikke bare at Alfred hadde bygd mange av dem, men at de utgjorde et strategisk gjennomtenkt nettverk. Dette nettverket viste seg nesten ugjennomtrengelig, samtidig som det gjorde at *fyrden* kunne forfølge fiendestyrker uten å dermed blottlegge resten av kongedømmet. Her kom Alfreds ”defense-in-dept system” til sin fulle rett. I 871, 876 og 878 hadde *micel here* herjet det vest-saksiske kjernelandet og til og med startet kolonisering. I 892-96, derimot, var ikke det lenger mulig. Det forsvarssystemet som Alfred bygde ut i 880-årene var designet til å forsvare Wessex mot angrep fra flere vikinghærer samtidig, akkurat slik det skjedde i 892-896. Alfred hadde fortsått vikingtrusselens natur, og forsvarsutbyggingen korresponderte med denne innsikten. Hadde han forventet en stor samlet hær som ville gå i land og vente på ett avgjørende slag, ville det vært naturlig å øke størrelsen på *fyrden*. Men slik var ikke trusselen, og derfor la Alfred vekt på et konstant militært nærvær over *hele* riket samtidig. Vikingene måtte, selv med hjelp av opportunistiske skandinaver i

²²² ASC 894. Vikingene dro inn i Wales høsten 893.

²²³ ASC 896.

Øst-Anglia og Northumbria, ta til takke med raiding langs Wessex' grenser. Det viser at Alfreds militærreform var vellykket.

Vikingene som angrep Wessex i 892 ser ikke ut til å ha vært like koordinert og målrettet som *micel here* som landet i Øst-Anglia i 865. På den annen side kan vi ikke utelukke at hærene fra 892 virker mer ukoordinerte nettopp fordi Alfred gav dem så mye hardere motstand enn det *micel here* hadde opplevd. Hærene fra 892 møtte en konge som i årevis systematisk hadde forbedret forsvaret av riket sitt. Vikingene mistet kanskje håpet om erobring ganske raskt, og har heller konsentrert seg om å plyndre, slik at de kunne kjøpe seg jord i Northumbria og Øst-Anglia. Som nevnt ovenfor, gjorde mange det i 896. Men et aspekt av ved forsvaret av kongeriket var fremdeles ikke tilstrekkelig utbygd: kystforsvaret.

Utbyggingen av kystforsvaret

Etter at erobningsforsøket av Wessex ble oppgitt beretter ASC: "In the same year the armies in East Anglia and Northumbria greatly harassed Wessex along the south coast with marauding bands, most of all with the warships which they had built many years before."²²⁴ At de brukte gamle skip kan tyde på at også vikingene hadde prioritert krigføring på land de siste årene. Den krigen hadde Alfred vunnet og derfor startet de igjen for fullt med herjing langs kystene. Derfor bestemte Alfred seg for å konfrontere dem der.

Vi kjenner til fire sjøslag ved Englands kyster før 896. Det første var i 851. Da ledet Alfreds bror, Athelstan, konge av Kent, en vest-saksisk flåte som fanget ni vikingskip i kamp, og drev resten av denne vikingflåten på flukt.²²⁵ Vi vet ikke hvor mange vikingskip som flyktet, og derfor heller ikke hvor stor flåte Athelstan beseiret, men det at den vest-saksiske flåten ble ledet av kongen av Kent er interessant. Det betyr at kongen må ha hatt en viss ekspertise i å lede sjøslag og at dette fikk høy prioritet. Under året 853 beretter ASC at to *ealdormen* sloss med mennene sine mot vikinger på øya Thanet. Det var den øya hvor vikinger for første gang overvintret i 851. Det er tydelig at det er vest-sakserne som angriper vikingene, som altså allerede var på øya, og det innebærer at vest-sakserne må ha reist dit i skip. Det står ikke at dette var et sjøslag, men annalisten skriver at mange druknet der, noe som indikerer slagets

²²⁴ ASC 896.

²²⁵ ASC 851.

maritime karakter. Det er også av betydning at en av lederne for dette angrepet var *ealdorman* Ealhhere, som også hadde ledet sjøslaget i 851, sammen med Athelstan.²²⁶ Det gjør at vi ikke kan utelukke eksistensen av en fast bemannet marine i rammen av et kystforsvar.

Det neste sjøslaget som nevnes, forekom ikke før i 875, og var det første vi vet om etter at Alfred ble konge, og han var selv med på det. ASC skriver at Alfred slo mot syv skip, hvorav han fanget ett av dem og jaget de andre vekk.²²⁷ Dette var ikke mer enn en liten plyndringshær, men likevel klarte Alfred ikke å slå dem mer grundig enn at seks av syv skip kom seg unna. Neste gang vi hører om at Alfred tok opp kampen mot vikinger ute på havet var i 882. Denne gangen angrep vest-sakserne en enda mindre flåte, bestående av bare fire skip, og seieren ble knusende. Alfred drepte alle på to av båtene før også de to siste overga seg.²²⁸

Hvis vi skal forsøke et omtrentlig estimat av Alfreds marine styrke ved disse to anledningene må vi ta i betraktning at han vant over en flåte på syv skip, men at seks kom unna. Da vikingflåten bestod av bare fire skip var seieren total. Dette kan tyde på at Alfreds flåter ved disse anledningene trolig har bestått av omtrent åtte-ti skip. De var altså trolig mindre enn den flåten som Athelstan ledet i 851, som fanget ni vikingskip. Kystforsvaret hadde altså sannsynligvis forfalt etter dette. Det gjøres troverdig med tanke på at *micel here* først og fremst utgjorde en trussel til lands, og at det senere var utbyggingen av *burhs* som var Alfreds absolutte hovedprioritet angående forsvaret av riket. Når vi tar i betraktning det som tidligere er nevnt om hvor mye energi han måtte legge ned for å få undersåttene med på dette, er det usannsynlig at han også ville legge enda en byrde på dem ved å forlange menn og ressurser i et permanent kystforsvar.

Neste gang vi hører om at Alfred sender marine styrker mot vikingene er i 885. Dette året kom en vikinghær til England fra Frankerriket. Etter et mislykket angrep på Rochester dro deler av dem tilbake til kontinentet, mens noen ble tilbake. Denne gruppen ble så støttet av vikinger fra Øst-Anglia, som ”pludseligt angreb ud over deres egen grænse.”²²⁹ Dette førte til

²²⁶ ASC 851.

²²⁷ ASC 875.

²²⁸ ASC 882

²²⁹ Albrechtsen (overs.): *To tidelige...*, s. 95.

at Alfred sendte en straffeekspedisjon mot Øst-Anglia. Asser skriver: "Alfred ... transferred his fleet and its complement of fighting men from Kent to East Anglia, in order to plunder that area."²³⁰ Ved munningen av elven Stour ble de møtt av seksten vikingskip, men overvant dem. På vei tilbake ble de igjen møtt av en vikingflåte og denne gangen vant vikingene.²³¹ At en straffeekspedisjon beordret av Alfred inn mot Guthrums kongedømme ikke var større enn at den bare kom inn i elvemunningen, vant over seksten skip, for så å tape på vei tilbake igjen, er enda en indikasjon på at Alfred ikke besatt store marine styrker. En straffeekspedisjon skal vise styrke og virke avskrekkende. Denne ekspedisjonen viste derimot bare Alfreds svakhet på sjøen og var således en fiasko.

Det var først da utbyggingen av *burhs* i Wessex sannsynligvis var fullført, og faren for erobring av kongeriket forsvant i 896, at Alfred kunne begynne arbeidet på det som ser ut til å ha vært en større marin oppbygging. Slik denne oppbyggingen skildres i ASC ser den ut til å ha vært nokså ambisiøs. De nye skipene var nesten dobbelt så lange som vikingskipene og samtidig både raskere, stødigere og høyere. Det siste ville være en fordel i kamp der bording av skip var essensielt. ASC skriver videre at de verken var bygd etter frisisk eller dansk modell, men ettersom Alfred selv syntes var best.²³² Senere ble ni av disse nye skipene sendt mot en liten vikingflåte på seks skip som hadde herjet langs Wessex' kyster. Da de fant dem i en elvemunning hadde tre av vikingskipene lagt til land. Derfor ble det kamp mellom de tre andre vikingskipene og Alfreds skip, der mannskapet på to av vikingskipene ble drept, mens det tredje skipet kom seg unna. Årsaken til at de kom forbi Alfreds skip var at disse hadde gått på grunn. Annalisten bemerker at de gikk på grunn på en uheldig måte. Tre av skipene strandet på den siden av elven der de tre vikingskipene allerede hadde lagt til land, mens resten av Alfreds skip gikk på grunn på den andre siden. Disse kunne derfor ikke hjelpe til da det ble kamp mellom mannskapet fra de tre gjenværende vikingskipene og de tre vestsaksiske. Etter stort mannefall på begge sider, kom tidevannet. Vikingene kom først ut på vannet igjen, sannsynligvis fordi deres båter var lettere, og slapp unna. Alfreds hadde vært ambisiøs da han satte i gang oppbyggingen av flåten. Skipene skulle være mye større enn vikingskipene. Paradoksalt ble dette en ulempe ved den første konfrontasjonen. Skipene gikk

²³⁰ Asser s. 87.

²³¹ Asser s. 87. Slik Æthelweard gjengir hendelsene virker det som om Alfreds menn bare møtte på en vikingflåte, og at de seksten første skipene bare var første angrepsbølge. Men utfallet var uansett det samme i hans gjengivelse: Alfreds menn tapte. Albrechtsen (overs.): *To tidelige...*, s. 95.

²³² At Alfred kjente til begge disse skipskonstruksjonene er åpenbart. Han hadde flere frisere i sin tjeneste (se nedenfor), og i 895 fanget han flere vikingskip og brakte dem til London. ASC 895.

på grunn, og da vannet steg, ble vikingskipene seilklare først. At samtlige ni skip gikk på grunn, på begge sider av elven, kan tyde på at de nye skipene kanskje ikke var så lette å manøvrere heller.

Senere, under samme år, skriver annalisten: "That same summer no fewer than 20 ships, men and all, perished along the south coast."²³³ Det står ikke at disse døde i kamp, men annalisten nevner dette direkte etter det jeg akkurat har gjengitt og derfor er det sannsynlig at disse skipene ble senket av vest-sakserne. Tidligere hendelser der skip har forlist, står det alltid at årsaken var uvær, men ikke denne gangen. Dette indikerer at det har forekommet flere sjøslag dette året og at Alfred hadde iverksatt et mer omfattende kystforsvar enn noen gang tidligere. Det ser også ut til at han har leid inn et stort antall friserer til å bygge opp marinen. I det slaget jeg beskrev ovenfor navngis fem personer som døde. Tre av disse tituleres "the Frisian." Bare viktige personer navngis i de sparsommelige kildene fra denne tiden. Det betyr at de navngitte friserne sannsynligvis var blant lederne for flåten og indikerer at Alfred ikke hadde tilstrekkelig lokal kunnskap når han skulle bygge opp marinen. At Alfred bygde opp en større marine enn det var lokalt grunnlag for å bemanne, var enten fordi det aldri hadde eksistert en permanent vest-saksisk marine, eller at denne hadde forfalt de siste tiårene.²³⁴

Wessex hadde vært på sitt svakeste da Alfred ble konge i 871, men da han døde 26. oktober 899, var kongeriket både utvidet og styrket. Han hadde tatt kontroll over det vestlige Mercia, motstått nye erobringforsøk og gjort plyndring langs kysten mer farefullt. Hovedårsakene til Wessex suksess i forhold til de andre kongedømmene i England var for det første at Wessex allerede fra 820-årene var det sterkeste av dem. For det andre ble ikke Wessex angrepet av *micel here* før denne hadde blitt betydelig redusert i størrelse. I tillegg hadde kanskje også vikingene mistet noe av lysten på erobringer på dette tidspunktet, fordi de allerede hadde sikret seg makten over store områder. For det tredje beholdt Wessex en dynastisk kontinuitet til tross for kongelig dødsfall da *micel here* angrep. For det fjerde gjorde Alfreds militærreform riket godt rustet til nye angrep.

²³³ ASC 896.

²³⁴ Ealhhere, som ledet sjøslaget i 851 og angrepet på øya Thanet i 853, ble drept dette året. At den sannsynlige lederen for flåten døde, kan ha hatt negativ virkning på prioriteringen av det maritime forsvaret. Det er kanskje ikke tilfeldig at vest-sakserne begynte å bygge *burhs* kort tid etter dette, men årsakssammenhengen forblir bare en spennende spekulasjon.

Kapittel 6: Forholdet til de danske kongene under Karl den store og Ludvig den fromme

I motsetning til de engelske kildene, er de frankiske kildene rimelig godt orientert om forholdene i Danmark, også før vikingtiden. En viktig årsak til dette var Karl den stores kriger mot sakserne. Under året 777 rapporterer ARF at den opprørske saksiske høvdingen Widukind rømte inn i *Nordmannia*, for å søke tilflukt der.²³⁵ I 782 kom utsendinger fra danskekongen Sigifrid til Karl den store, der Sigifrids forhold til Widukind sannsynligvis var tema. Men kort tid etterpå gjorde sakserne, under ledelse av Widukind, opprør igjen. Karl slo ned opprøret og henrettet 4500 saksere, men "Widukind was not among them since he had fled into Nordmannia."²³⁶ Selv om kong Sigifrid vernet om Widukind, finnes det ingen tegn til at han aktivt hjalp Widukind i kampen mot frankerne, men forholdet over grensen var garantert anstrengt. Denne utviklingen skulle eskalere under den neste kongen vi hører om: Godfred.²³⁷ Vi skal nå se nærmere på trusselen fra Godfred og hvordan Karl den store reagerte på denne. Senere skal vi også se hvordan Karl og sønnen Ludvig den fromme etter Godfreds død inntok en klarere hegemonisk posisjon overfor de danske kongene.

Trusselen fra Godfred

Godfred hadde et åpenlyst og aggressivt fiendskap overfor Karl. Sommeren 804 førte Karl en stor hær inn i Saksen og deporterte alle saksere som bodde nord for Elben inn i Frankerriket og ga området nord for Elben til obodritene, et slavisk folkeslag. Denne hardhendte politikken alarmerte Godfred, noe han hadde god grunn til. Det er liten tvil om at Karls handlinger var ment som en advarsel til danene. Danene hadde vist seg som saksernes passive allierte under Sigifrid og derfor flyttet Karl sakserne vekk fra grensen til Danmark og gav landet til Obodritene, som var danenes fiender og Karls allierte. Karl førte altså en splitt-og-hersk politikk overfor sakserne og danene. Mens dette skjedde, førte Godfred hele flåten og kavaleriet til Slesvig, helt inntil grensen til Saksen. Her holdt han diplomatisk kontakt med Karl.²³⁸ Godfreds oppmøte var uten tvil ment som en styrkedemonstrasjon. Å vise kavaleriet var viktig siden dette var frankernes sterkeste militære disiplin, og flåten var viktig å mønstre som en advarsel til Karl. Det kom ikke til noe oppgjør på dette tidspunkt, men Godfred ville

²³⁵ Den reviderte teksten (se innledningen) oppgir at han rømte til "Sigifrid, king of the Danes." ARF 777 note 2.

²³⁶ ARF 782.

²³⁷ Vi vet ikke sikkert om Godfred fulgte etter Sigifrid på den danske tronen. Siste gang vi hører om Sigifrid er under året 798, og første gang vi hører om Godfred er under året 804. Det kan således ha vært en eller flere konger i mellomtiden. ARF 798 (r), 804.

²³⁸ ARF 804.

ikke la seg underkue og i 808 angrep han obodritene, inntok flere byer og krevde tributt fra to tredeler av dem. Karl den store sendte sin eldste sønn, Karl, over Elben og straffet andre slaviske stammer som hadde hjulpet Godfred. Godfred selv dro tilbake til Danmark uten å ha konfrontert frankerne.²³⁹ Godfred kriget altså mot Karls allierte og Karl straffet Godfreds allierte. At Karl ikke straffet Godfred direkte, indikerer respekten han hadde for Godfreds makt. Det er likevel tydelig at Godfred fryktet en frankisk invasjon. Etter at han kom hjem forbedret han forsvarsverket som strekker seg fra kyst til kyst over Jyllands rot, kalt Danevirke.²⁴⁰ Neste år forekom et møte mellom danske og frankiske aristokrater i Saksen, men de politiske spenningene ble ikke løst. Sannsynligvis ble de bare økt, for kort tid etterpå beordret Karl byggingen av en festning nord for Elben som ble bemannet av frankere. At den ikke ble bemannet av saksere, selv om festningen lå i Saksen, betyr at Karl ikke stolte tilstrekkelig på sakserne i kampen mot danene. Denne byggevirksomheten ble satt i gang på grunn av "the arrogance and pride of the Danish king". Godfred svarte med å myrde en obodritisk hertug.²⁴¹ Det var altså en tilstand av "kald krig" mellom Karl og Godfred, kjennetegnet av utbygging av forsvarsverker og krig mot den andres allierte.

Året 810 ble både Godfreds triumf og tragedie. Det ser ut til at begge parter hadde bestemt seg for å angripe den andre dette året, hver med sine beste våpengrener: Godfred med marinen, Karl med landstyrkene. Annalisten skriver:

While the emperor was still at Aachen, considering an expedition against King Godofrid, he received the news that a fleet of two hundred ships from Denmark had landed in Frisia, that all the islands off the coast of Frisia had been ravaged, that the army had already landed and fought three battles against the Frisians, that the victorious Danes had imposed a tribute on the vanquished ... and that King Godofrid was at home.²⁴²

Karl hadde tydeligvis tenkt å ta et oppgjør med fienden i nord, men Godfred kom ham i forkjøpet. Dette "aroused the emperor so much that he sent out messengers everywhere to gather an army ... When the troops had finally assembled, the emperor hastened to the Aller at the greatest possible speed ... and then waited for what would come of King Godofrid's threats."²⁴³ Det er tydelig at Karl også var redd for en landinvasjon fra nord, i tillegg til angrepene på Frisland. Han rykket nordover så rask som mulig, og ventet på hva det ble av

²³⁹ ARF 808.

²⁴⁰ ARF 808.

²⁴¹ Alle opplysninger etter forrige fotnote er fra ARF 809.

²⁴² ARF 810.

²⁴³ ARF 810.

Godfreds trusler. Annalisten skriver om Godfred at ”inflated by the vain hope of victory, this king boasted that he wished to fight the emperor in open battle.”²⁴⁴ I Einhards biografi om Karl den store, finner vi en enda sterkere beskrivelse av Godfreds offensive ambisjoner. Her får vi også vite hva som var konfliktområdet mellom frankere og daner. Han skriver:

First [the Danes] had operated as pirates, but then they raided the coasts of Gaul and Germany with larger fleets. Their king, Godefrid, was so filled with vain ambition, that he vowed to take control of all Germany. Indeed, he already thought of Frisia and Saxony as his own provinces ... He even bragged that he would soon come to Aachen ... with a vast army.²⁴⁵

Einhard mener at danenes angrep nå er noe langt mer enn piratvirksomhet. Sannsynligvis er det her snakk om Godfreds flåte som har herjet flere ganger, uten at dette eksplisitt er dokumentert i kildene. Einhard forteller også at Godfred mente å være den rettmessige herskeren over Saksen og Frisland. Dette var ikke bare fri fantasi. Som vi så hadde Godfred tidligere gjort to tredeler av obodritene, som nå i stor grad bodde i Saksen, til tributbetalere, og ved å hevde overherredømme over Frisland var han en del av en lang tradisjon. Da Merovingerriket begynte å falle sammen på begynnelsen av 700-tallet, mistet frankerne kontrollen over Frisland. På dette tidspunkt var Danmark et sterkt kongedømme og mye tyder på at de danske kongene utøvet makt over friserne frem til Karl Martell igjen startet inkorporeringen av friserne i frankernes fold.²⁴⁶ Det er god grunn til å tro at danskekongene hadde beholdt ønsket om herredømme over Frisland siden den gang, og forklarer Godfreds krav – danene hadde sannsynligvis aldri anerkjent frankernes herredømme. At Godfred skulle ha intensjoner om å innta Aachen, Karls fremste residensplass, er ikke umulig. Karl var ofte langt unna Aachen med hæren sin, og avstanden fra Danmark var ikke uoverkommelig lang. Særlig med tanke på at mye av reisen gikk gjennom Saksen, der Godfred allerede hadde et godt grep om obodritene og der noen av de tidligere allierte sakserne fremdeles bodde, var ikke et slik angrep umulig. Det kan forklare Karls oppbygging av eksplisitt frankisk militært nærvær nord for Elben, som nevnt tidligere. At Karl rykket nordover så raskt han kunne og at Godfred fortsatt var i Danmark, kan bety at han fryktet at Godfred skulle virkeliggjøre invasjonen mens flåten hans herjet kysten.²⁴⁷ Vi får aldri vite om Godfred faktisk ville angripe fra nord, for mens Karl ventet på ham, fikk han melding om at Godfred hadde blitt drept av en

²⁴⁴ ARF 810.

²⁴⁵ Einhard s. 24.

²⁴⁶ Niels Lund (2002): ”Horik den førstes udenrigspolitik” i *Historisk Tidsskrift. Bind 102, 17. række*. København : Den danske historiske forening, s. 14.

²⁴⁷ Einhard skriver at noen trodde på og forventet et angrep på Aachen. Einhard s. 24-25.

av sine egne.²⁴⁸ Dette kan ha vært et godt betalt bestillingsmord fra Karl, men årsaken til mordet er sannsynligvis at hans egne menn syntes han spilte et for høyt spill overfor Karl. Denne tolkningen underbygges av det faktum at Hemming, Godfreds nevø og hans etterfølger på den danske tronen, umiddelbart gjorde fred med Karl.

Frankisk dominans

Hemming gjorde det ytterste for å holde fred med Karl, men døde i 812. Etter en kort borgerkrig mellom to rivaliserende tronkrevere, der begge døde, ble seierherrens brødre, Harald og Reginfrid, konger. På samme måte som Hemming søkte de umiddelbart fred med Karl. I 813 samlet sønnene til Godfred en stor hær og drev Harald og Reginfrid vekk. I 814 forsøkte Harald og Reginfred å ta tilbake tronen, men uten hell. Da Karl den store døde i januar 814 var altså Danmark midt i en bitter rivalisering mellom ulike aristokratiske slekter. I Frankerriket derimot gikk tronskiftet smertefritt ved Karls død, og det var under hans sønn, Ludvig, at Frankerrikets makt overfor Danmark skulle nå sitt høydepunkt.²⁴⁹

Den fordrevne Harald dro til Ludvig og underordnet seg hans beskyttelse. Det fantes sannsynligvis to årsaker til at Ludvig støttet Harald mot Godfreds sønner. Den første årsaken er at han ved å støtte en tronkrevner i eksil kunne opprettholde de interne stridighetene i Danmark, slik at de ikke kunne samle krefter og true Saksen. Kort sagt: å destabilisere det danske kongedømmet for på den måten å svekke det. En annen årsak er at han sannsynligvis heller ville se Harald på tronen enn sønnene til den brysomme Godfred. I motsetning til Harald, hadde ikke disse inngått en formell fred med verken Karl eller Ludvig. Derfor lot Ludvig Harald dra til Saksen og lovet ham den hjelpen han hadde spurt om. I 815 marsjerte hærstyrker inn i Danmark til hjelp for Harald, men Godfreds sønner oppholdt seg på en øy og turte ikke møte Ludvigs styrker.²⁵⁰ Til tross for Karls oppbygging av flåten, som vi kommer tilbake til, hadde Ludvig tydeligvis ingen mulighet til å konfrontere Godfreds sønner så lenge de forskanset seg på en øy. Ludvig hadde heller ikke ressurser eller vilje nok til å erobre Jylland i deres fravær og innsette Harald der. Derfor ble dette felttoget ikke noe mer enn en slags straffeekspeisjon, der deler av søndre Jylland ble plyndret, før Ludvigs menn trakk seg tilbake.

²⁴⁸ ARF 810.

²⁴⁹ ARF 811, 812, 813, 814.

²⁵⁰ De oppholdt seg sannsynligvis på Fyn. Jfr. ARF 815 note 2.

I 819, på Ludvigs ordre, seilte Harald tilbake til Danmark for å ta over tronen. To av Godfreds sønner gikk med på å dele makten med ham, mens to brødre ble drevet i eksil.²⁵¹ Det er tydelig at to av Godfreds sønner var villige til å fordrive sine brødre og alliere seg med deres gamle fiende, uten at det står noe om at Harald måtte kjempe for makten. Det er vanskelig å forestille seg at de ville gjort dette uten et massivt press fra Ludvig, kanskje med trussel om en ny invasjon.²⁵² At Harald delte den danske tronen på grunn av Ludvigs utenrikspolitikk, ser vi tydelig under året 823. I dette året kom Harald enda en gang til Ludvig og spurte om hjelp mot Godfreds sønner, som truet med å fordrive ham. Ludvig sendte to grever inn i Danmark for å megle i denne konflikten, men også for mer generelt å sette seg inn i forholdene i kongedømmet. I denne situasjonen fremstår Ludvig nærmest som en overkonge, en øverste instans de danske aristokratene måtte forholde seg til. Uten hans overlegne makt hadde heller ikke to frankiske grever fått lov til å studere de indrepolitiske og samfunnsmessige forholdene i Danmark uhindret. Grevene rapporterte til keiseren alt de observerte, og dette må således sees på som et rekognoseringsoppdrag.²⁵³ I 826 ser det ut til at Harald hadde blitt fordrevet, for i dette året kom han sammen med sin familie og et stort følge av sine menn til Ludvig, og lot seg døpe. Ludvig ble hans gudfar. Harald dro tilbake til Danmark og delte sannsynligvis makten med Godfreds sønner der, men Ludvig ga ham grevskapet Rüstingen, i nordre Frisland, som len, slik at han skulle ha noe å falle tilbake på hvis Godfreds sønner fordrev ham igjen.²⁵⁴

Allerede året etter, i 827, ble Harald fordrevet. I 828 plyndret han områder innenfor Danmarks grenser, som videre førte til danske angrep inn i Saksen. Samtidig sendte Godfreds sønner beskjed til Ludvig om at de var tvunget til å gjøre slikt på grunn av Haralds angrep, men at de nå ville fornye freden og at Ludvig kunne stille kravene for en slik fred. Det er igjen tydelig at Ludvig fremstår som en slags overkonge som uten tvil hadde det diplomatiske og militære overtaket på de danske kongene. Til tross for dette fryktet Ludvig en dansk invasjon. I 828 sammenkalte han hæren etter et rykte om at danskekongene ville invadere. Ryktet viste seg imidlertid å være falsk, men indikerer den spente stemningen mellom frankerne og danene.²⁵⁵

²⁵¹ ARF 819.

²⁵² Annalisten skriver også under året 821 at Harald ble mottatt som medkonge av Godfreds sønner. Om dette er et resultat av at annalisten surver med hvilket år dette faktisk skjedde, eller om Harald i mellomtiden har blitt fordrevet og at han i 821 ble innsatt for andre gang, er usikkert.

²⁵³ Det var også i denne tiden at Ebbos misjonsvirksomhet blant danene begynte. Denne virksomheten ble oppfordret av Ludvig. Ludvigs utsendinger dro tilbake til Frankeriket sammen med Ebbo. ARF 823.

²⁵⁴ ARF 826.

²⁵⁵ ARF 827, 828, 829.

Etter dette hører vi ikke mer om Harald i Ludvigs regjeringstid. Fra nå av er det den eneste gjenlevende sønnen til Godfred, Horik, vi hører mest om.²⁵⁶ 830-årene skulle bli preget av tiltagende vikingangrep mot Frisland, som vi skal se nedenfor, og dette ble også styrende for forholdet mellom Ludvig og Horik. Det var tydeligvis et ordnet diplomatisk forhold mellom dem. En utsending fra Horik ble mottatt positivt av Ludvig i 831 og i 836 klaget Horik over at hans utsendinger hadde blitt drept, med det til følge at keiseren straffet dem som hadde gjort det.²⁵⁷ Etter et vikingangrep i 836 sendte Horik utsendinger som lovet vennskap og lydighet overfor keiseren, og senere ga han beskjed om at han hadde fanget og drept de vikingene som tidligere hadde utført angrepene.²⁵⁸ Det foregikk altså et samarbeid mellom Ludvig og Horik i kampen mot vikingene. Dette var dels fordi Horik var redd for Ludvigs reaksjon, og sannsynligvis dels fordi han ville hindre at vikingkonger kunne øke sin rikdom og prestisje, som i neste omgang kunne true Horiks posisjon. Vikingekongers økende makt skulle også vise seg å bli Horiks endelikt. I 854 ble hans nevø, som selv var vikingkonge, støttet av andre vikinger i kampen om Danmarks trone. Horik, sammen med hele den kongelige slekten, unntatt en liten gutt, ble drept.²⁵⁹

Horik ville også slå politisk mynt på sin allianse med Ludvig mot vikingene; han ønsket at Ludvig skulle gi ham overherredømme over friserne, men dette ble blankt avslått av Ludvig.²⁶⁰ Som vi skal se senere hadde Ludvig danske vasaller i Frisland, men der disse fant seg til rette som lydige vasaller, trygt under keiserens kontroll, var Horik Danmarks sentralkonge. Å gi ham Frisland i len ville gjøre det svært fristende for ham å ta steget ut og oppfylle farens gamle krav, og innlemme det som en del av sitt eget kongerike. Det ser altså ut til at der Godfred hadde brukt trusler om makt, forsøkte Horik i større grad en listig alliansestrategi for å få herredømme over Frisland. Ingen av delene lyktes. For Ludvig var det likevel ikke Horiks ambisjoner som var det farligste på denne tiden, men den stadig økende vikingtrusselen. Dette skal vi nå se nærmere på.

²⁵⁶ Vi vet ikke når Godfreds siste gjenlevende sønn, Horik, ble enekonge. Siste gang det definitivt var flere brødre på tronen var i 828. I 836 ser det ut til at Horik har blitt enekonge. En gang mellom 828 og 836 ble altså Horik enekonge i Danmark, en stilling han hadde til sin død i 854. ARF 828; AB 836, 854.

²⁵⁷ AB 831, 836.

²⁵⁸ AB 836.

²⁵⁹ AF 854.

²⁶⁰ AB 838.

Kapittel 7: Vikingangrep og kystforsvar, 799-865

Frankerne var ikke helt ukjent med maritim krigføring før vikingene angrep Frankerriket. I 789 førte Karl krig mot de slaviske wiltziene, øst for Saksen. Som støttetropper til hovedhæren seilte noen frisere og frankere på Elben, og videre på dens sideelv, Havel, som gikk dypt inn i wiltzienes territorium.²⁶¹ I 791 satte et mye større felttog ut mot Avar-riket. Med Regensburg som utgangsposisjon delte Karl hæren sin i to. En del marsjerte på oppsiden av Donau, den andre på nedsiden, og ikke minst: på selve Donau seilte en flåte.²⁶² Flåten har sannsynligvis brakt forsyninger og ville også gjøre troppeoverføringer over elven lettere. Vi ser altså at Karl ikke var ukjent med bruk av skip til militært bruk, men i disse tilfellene var skipene bare logistisk støtte til landstyrkene i offensive operasjoner. Dette hjalp ikke når vikingene truet. Nå ble frankerne selv angrepet og det på en måte som de aldri før hadde opplevd eller var forberedt på. Kort sagt møtte Karl i vikingenes maritime mobilitet en fiende som utfordret ham på et nytt felt: kystforsvar.

Etablering av et kystforsvar

Det første kjente vikingangrepet på Frankerriket forekom i 799,²⁶³ men Karl den store visste utvilsomt at de engelske kongedømmene allerede hadde blitt utsatt for det i flere år. I et brev til Higbald, biskopen i Lindesfarne, fra 793, skriver Alkuin: "When our lord King Charles returns ... I plan to go to him, and if I can then do anything for you about the boys who have been carried off by the pagans as prisoners ... I shall make every effort to see that it is done."²⁶⁴ Hva det ble av dette, vet vi ikke, men Karl har utvilsomt blitt informert om den nye fienden. Likevel ser det ikke ut til at han gjorde militære tiltak før vikingene også begynte å angripe Frankerriket. Under året 800 leser vi i ARF: [Charles] traversed the shore of the Gallic sea. He built a fleet on this sea, which was then infested with pirates, [and] set guards inn different places..." Mens utbyggingen pågikk feiret Karl påske ved St. Riquier, ved den engelske kanal, og etterpå dro han langs kysten til Rouen, ved Seinens utløp, før han deretter

²⁶¹ ARF 789.

²⁶² ARF 791.

²⁶³ I et brev fra 799 nevner Alkuin at hedninger har angrepet noen øyer utenfor Akvitania. Allot, s. 79. Det står ikke direkte at det her er snakk om vikinger, det kan ha vært maurere, men som vi skal se nedenfor skriver ARF under året 800 at "the Gallic sea ... was then infested with pirates." Denne gangen uten tvil vikinger. Det styrker tolkningen av at vikinger stod bak angrepet i 799. Også Haywood mener at Alkuins ord dreier seg om vikingangrep ved Atlanterhavskysten: John Haywood (1991): *Dark Age Naval Power. A re-assessment of Frankish and Anglo-Saxon seafaring activity*. London : Routledge, s. 118.

²⁶⁴ Paul Edward Dutton (Ed.) (2004, 2. ed.): *Carolingian Civilization. A reader*. Peterborough : Broadview Press, s. 125. For øvrig viser sitatet at det allerede på et så tidlig tidspunkt var mulig å holde kontakt med vikingene.

dro innover i landet.²⁶⁵ Det var altså ved personlig ordre og selvsyn at dette arbeidet ble startet. Flere forordninger (*Capitulari*) for de kommende årene vitner om utbygging av kystforsvaret. Ordre om skipsbygging til flåten ble gitt i 802, 808 og 810.²⁶⁶ Særlig i 810 er det tydelig at Karl prioriterte kystforsvaret svært høyt, samme år som Godfred angrep de frisiske øyene. Hvis Godfred skulle gjøre alvor av invasjonsplanene, sto Karl i fare for å bli utmanøvrert. Danskekongen kunne angripe både over grensen fra nord og opp elvene fra vest. I tillegg ble Karl trolig enda mer alarmert av den økende vikingtrusselen. Ut fra det vi kan lese i Einhards biografi er det tydelig at utbyggingen av kystforsvaret var omfattende:

He constructed a fleet for use against the Northmen. Ships were built for this purpose near the rivers that flow from Gaul and Germany into the North Sea. Since the Northmen were constantly raiding and ravaging the coasts of Gaul and Germany, fortifications and guards were set up at all the ports and at the mouth of every river that seemed large enough to accommodate ships. With such fortifications he stopped the enemy from being able to come and go ... however ... the Northmen raided some islands in Frisia not far from the German coastline.²⁶⁷

Dette viser at Karl tok vikingtrusselen meget seriøst. Einhard beretter at vikingflåter konstant herjet kystene og derfor er det ikke urimelig å tro at det dreier seg om flere vikingflåter som opererte samtidig. Sannsynligvis hadde de gjort det i flere år. Derfor bygde Karl en flåte, men det ser ikke ut til at den var tiltenkt oppgaven å konfrontere vikingene ute på åpent hav. Det er helt tydelig ut fra det Einhard skriver at det var de store, seilbare elvene som Karl var mest opptatt av å forsvare. Skip ble bygd i nærheten av disse og bemannede festningsverk ble bygd i elvemunningene. Ved dette hindret man både vikingenes innseiling, men også deres utseiling, hvis de hadde klart å trenge igjennom forsvaret på vei inn. At Karl konsentrerte forsvaret rundt disse områdene, henger sammen med at de store elvene var innfartsårer inn i riket som viktige byer og klostre lå langs ved. Å forsvare elvemunningene kan ha vært basert på et føre-var-prinsipp, men det er sannsynlig at det allerede hadde forekommet seilaser på elvene inn i riket. Også ved havnene ble det satt opp bemannede festningsverk. Slik ble mye av den øvrige kysten forsvart og også handelsvirksomheten. Vi vet ikke hvor stor denne utbyggingen av bemannede forsvarsverk ved havner og elvemunninger var, men i følge Einhard virket tiltakene tilfredsstillende. Vikingenes herjinger ble stoppet, med unntak av på de frisiske øyene. Dette vitner om en utilstrekkelig flåte. Det trenger likevel ikke tolkes som at Karls flåteutbygging var ubetydelig, men heller at han måtte prioritere flåtens virkeområde,

²⁶⁵ ARF 800.

²⁶⁶ I 802 ga han forordninger om bøter til dem som ikke responderte når de ble kalt inn til forsvar av kysten. Haywood, s. 118-119.

²⁶⁷ Einhard s. 27.

som var ved elvemunningene og havnene. I tillegg må vi huske på at å forsvare hele atlantehavskysten og alle de små frisiske øyene, ville vært en kolossal oppgave, særlig for det hovedsakelig landbaserte frankiske aristokratiet. For det var ikke neglisjering av trusselen som var problemet. På dette tidspunktet var hans sønn, Ludvig den fromme, konge i Akvitania. ”Astronomen”²⁶⁸ forteller at Ludvig forberedte seg på et felttog inn i Spania, da Karl hindret ham i å dra dit, fordi Ludvig personlig skulle lede byggingen av skip ved elvene i sør.²⁶⁹ Utbygging av kystforsvaret fikk altså høyere prioritet enn felttoget mot Spania.

At Karl la stor vekt på utbyggingen av kystforsvaret, bekreftes av at han i 811 dro til Boulogne for personlig å inspisere de skipene som han året før hadde beordret skulle bygges.²⁷⁰ En interessant detalj ved besøket er at han der ”restored the lighthouse constructed a long time ago to guide the course of sailors and had a fire lit on its top at night.” Dette fyrtårnet var sannsynligvis romersk.²⁷¹ Siden den gang hadde det forfalt og Karl måtte restaurere det. For samtiden må disse tiltakene ha fortonet seg ekstraordinære og vikingtrusselen, som var årsaken til disse tiltakene, må ha blitt ansett som alvorlig. Sannsynligvis bygde han også en kjede av mindre fyrtårn langs kysten.²⁷² Etter Boulogne dro han til elven Scheldt ved Ghent, og inspisererte skipene som ble bygd der.²⁷³ Samtidig som han inspisererte den videre utbyggingen av flåten, ga han også forordninger om at aristokratiet skulle gjøre seg klar til sjøkrig.²⁷⁴ Det landbaserte frankiske aristokratiet måtte altså forberede seg på kystforsvar.

²⁶⁸ ”Astronomen” er kallenavnet på en biografi om Ludvig den fromme, skrevet av en ukjent person kort tid etter Ludvigs død. Forfatteren var sannsynligvis ikke franker, men har likevel hatt nær kontakt med Ludvigs hoff. Han er lite opptatt av det religiøse, snarere mer om det militære og om vitenskap, derav kallenavnet på hans verk. Cabaniss, s. 6.

²⁶⁹ Cabaniss, s. 46.

²⁷⁰ ARF 811.

²⁷¹ ARF 811. Haywood s. 119.

²⁷² Det står ingenting direkte om dette i kildene, men indikasjoner gis i Nithard III, 3. Her skriver Nithard om ulike forberedelser Karl den skallede gjorde da broren Lothar var på vei mot ham for å angripe. Dette var i 841, under borgerkrigen mellom de tre sønnene til Ludvig den fromme. En av Karls forberedelser var å ordne med en kjede av lyssignaler og vakter ved viktige steder langs Seinens bredd, slik at Lothar ikke skulle kunne krysse elven usett. Det interessante er at Nithard, etter å ha beskrevet dette systemet, skriver: ”as is usually done on the coast.” Scholz, s. 159. Om dette systemet langs kysten ble bygd ut av Karl den store eller Ludvig den fromme, vet vi ikke, men det er ikke usannsynlig at dette systemet ble bygd ut i sammenheng med restaureringen av fyrtårnet ved Boulogne.

²⁷³ ARF 811.

²⁷⁴ Haywood s. 119.

Kystforsvarets suksess

Ludvig den fromme fulgte opp sin fars politikk med utbygging av kystforsvaret da han ble keiser. I 814 og 815 sendte han militære styrker ut til sårbare områder ved kysten.²⁷⁵ Under året 820 i ARF får vi en demonstrasjon på hvor effektivt kystforsvaret var på denne tiden, men også at det ikke var komplett langs hele kysten. Her skriver annalisten at tretten vikingskip forsøkte å plyndre kysten ved Flandern, men ble jaget vekk av de stasjonerte styrkene der. Bare noen få hytter ble brent og noe kveg stjålet. Annalisten skriver videre: "When the Norsemen made similar attempts on the mouth of the River Seine, the coast guards fought back, and the pirates retreated empty-handed after losing five men. Finally, on the coast of Aquitaine they met with success, thoroughly plundered a village." Særlig er det interessant at det tydeligvis var ved Seinens munning vikingene møtte sterkest motstand. Det passer inn i bildet tegnet av Einhard om at det var nettopp i elvemunningene Karl satte inn de største resursene, en politikk som tydeligvis også ble fulgt av Ludvig. Det er bemerkelsesverdig at vikingene ikke ble hindret i Akvitalia. Dette var tross alt der Ludvig hadde organisert kystforsvaret ti år tidligere. I tillegg var hans egen sønn, Pippin, konge her fra 817. Til tross for dette, var Akvitalia en region som karolingerne, til tross for deres overherredømme, hadde problemer med å inkorporere i riket på lik linje med det sentrale og nordlige Frankerriket. Det fantes mye opposisjon blant lokale aristokrater mot karolingisk herredømme, som kan ha underminert kystforsvarets effektivitet.²⁷⁶ En annen årsak til kystforsvarets manglende suksess her, finner vi i beretningen fra ARF. Vikingene hadde forsøkt å seile opp Seinen, uten hell, men i Akvitalia hadde de ikke forsøkt å seile opp Loire eller Garonne, men plyndret heller en landsby ved kysten. Det kan tyde på at vikingene var inneforstått med at de ikke hadde kraft nok til å passere kystforsvaret ved elvemunningene. Det er sannsynlig at det ikke fantes fast stasjonert kystforsvar utenom ved elvene og havnene – derfor angrep vikingene en landsby ved den åpne kysten. Til tross for at disse vikingene ikke ble stoppet i Akvitalia, viser likevel deres reise hvor godt kystforsvaret fungerte. Først på deres tredje forsøk fikk de gjennomført plyndringer, og da bare av en landsby – langt mindre skadelig enn det en seilas oppover Seinen ville ført til.

Selv om man skal la være å trekke for bastante beslutninger på grunn av det magre kildetilfanget om forholdene i England på denne tiden, kan det likevel se ut til at

²⁷⁵ Haywood s. 122.

²⁷⁶ Glenn Gabrielsen (2003): *Vikings in the Dordogne*. Oslo : Hovedoppgave i Historie. Historisk Institutt. Universitetet i Oslo, s. 66-67.

engelskmennene og frankerne valgte litt forskjellig strategi overfor vikingtrusselen. Som vi har sett, var bygging av broer en av de tre *common burdens* som ble innført i England mot slutten av 700-tallet i kampen mot vikingene. Men et slikt program hører vi ingenting om i Frankerriket. Forklaringen på dette ligger ikke i at frankerne ikke hadde kompetanse nok til å bygge slike broer. I ARF under året 789 leser vi at Karl beordret byggingen av to broer over Elben, der den ene hadde festningsverk av tre og jord ved hver ende. Befestede broer over store elver var altså ikke noe ukjent fenomen for Karl. Den naturlige forklaringen ligger derfor i at det ikke var nødvendig å bygge dem, slik det effektive forsvaret av Seinens munning viser. En annen forskjell er at frankerne bygde en flåte, mens vi ikke har noen indikasjoner på oppbygging av en flåte i noen av de engelske kongedømmene på denne tiden. Likheten ligger i at både mercierne og frankerne valgte å bygge festningsverk. Det er ikke urimelig, selv om kildene ikke sier noe om det, at også mercierne bygde disse ved elvemunninger og ved havner, slik Karl beordret.

Kystforsvarets utilstrekkelighet

Vi hører ikke om flere vikingangrep i 820-årene, en indikasjon på at kystforsvaret virket preventivt. Dette skulle forandre seg i 830-årene, da de indre stridene i Frankerriket uten tvil førte til hyppigere vikingangrep. Til tross for politisk urolighet la Ludvig den fromme stor vekt på kystforsvaret gjennom hele tiåret. I et brev til keiseren fra 832, skriver Einhard at Ludvig må trekke tilbake den boten han ga til visse stormenn som ikke møtte til et viktig møte, fordi disse hadde utført vakttjeneste ved kysten på det tidspunktet.²⁷⁷ I 834 kom en vikingflåte, som først hadde herjet Frisland, opp langs Rhinen og plyndret Dorestad.²⁷⁸ Dorestad var et viktig handelssenter for luksusvarer som lå ved nedre Rhinen, hvor det også foregikk myntpreging i stor skala, særlig i 830-årene.²⁷⁹ Det er første gang vi hører om at vikingene seilte oppover elver i Frankerriket og innleder således en ny tid. Tidspunktet var ingen tilfeldighet. Ludvig hadde blitt avsatt av sin sønn Lothar i 833, i 834 ble han gjeninnsatt ved hjelp av sønnene Pippin og Ludvig den tyske. Men kampen mot Lothar var ikke over. Det stod et slag mellom noen aristokrater lojale mot Ludvig og noen av dem som var lojale mot Lothar. Slaget har vært omfattende. AB nevner flere aristokrater som døde i dette slaget, og sier eksplisitt at vikingene angrep mens denne indre striden foregikk. At ikke Ludvig reagerte

²⁷⁷ Einhard s. 139.

²⁷⁸ AB 834.

²⁷⁹ AB 834, note 10.

på angrepene har sammenheng med at han samlet hæren sin i denne perioden for å forfølge Lothar.

Det er tydelig at danene var vel kjent med vannveiene i disse områdene fra før, sannsynligvis ved handel. Det ser vi av en annen hendelse dette året. Ebbo, erkebiskopen av Rheims, som hadde drevet misjonsvirksomhet i Danmark i 820-årene, hadde vært med på å avsette Ludvig i 833. Da denne fikk keisermakten tilbake i 834, rømte Ebbo til Danmark ved hjelp av danske sjømenn som kjente elvene og havnene godt.²⁸⁰ Det betyr at om det enn ikke hadde forekommet vikingangrep opp langs elvene, så hadde i hvertfall danske sjømenn seilt på dem mange ganger. Det er åpenbart at vikingene hadde fått informasjon fra dem, eller at noen av disse faktisk var med på vikingtokt.

Frisland og Dorestad ble angrepet igjen i 835, noe som vakte Ludvigs sterke reaksjon: "The Emperor, very angry, reached Aachen and made arrangements for effective defence of the coasts."²⁸¹ Men dette hjalp ikke. I 836 ble Frisland og Dorestad herjet igjen. Det ble også Antwerpen og havnen Witla i munningen av Maas.²⁸² AB rapporterer under året 837 at Ludvig igjen satt kystforsvaret i Frisland i stand. Thegan, en av Ludvigs biografer, skriver at dette innebar byggingen av festningsverk mot vikingangrep.²⁸³ På flere steder ved kysten i dagens Belgia og sørlige Nederland finnes det rester av festningsverk bygget på 800-tallet. Disse ligger på begge sider av grensen som ble trukket mellom Lothar og Karl den skallede i 843. Dette indikerer at de ble bygget da hele området var under én hersker, sannsynligvis av Ludvig i 837.²⁸⁴ Til tross for Ludvigs tiltak, feilet kystforsvaret fullstendig senere samme år, da Frisland og Dorestad ble plyndret. Thegan skriver at en av festningene som Ludvig hadde bygget ble inntatt og to hertuger ble drept, den ene av dem var en kristen dane ved navn Hemming, i tillegg til mange andre stormenn.²⁸⁵ Ludvigs tiltak, og det faktum at i hvertfall to hertuger ledet forsvaret bare på øya Walcheren,²⁸⁶ indikerer hvor mye han satte inn på forsvaret av Frisland, men deres fiasko viser også vanskligheten av å forsvare dette området

²⁸⁰ AB 834 note 3.

²⁸¹ AB 834, 835.

²⁸² AB 836. AF 836 (Dette årstallet finnes ikke i Reuters oversettelse, men finnes i Albrechtsen (overs.): *Vikingerne...*, s. 95.)

²⁸³ Erling Albrechtsen (overs.) (1981): "Thegan, Keiser Ludvigs liv" i *Vikingerne i Franken. Skriftlige Kilder fra det 9. Århundrede*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 134. Thegan var biskop i Trier og døde ca. 850. Biografien hans ble trolig skrevet i 837.

²⁸⁴ Peter Sawyer (1994): *Kings and Vikings. Scandinavia and Europe AD 700-1100*. New York : Barnes and Noble Books, s. 82.

²⁸⁵ Thegan s. 134.

²⁸⁶ AB 837 navngir stedet der hovedangrepet på Frisland kom.

og styrken i vikingangrepene. At frankerne på dette tidspunkt ikke hadde, og kanskje aldri hadde hatt, en tilstrekkelig stor og mobil flåte, understrekes av annalistens ord: "[The Northmen] stayed on the island for a while, levying as much tribute as they wanted." Det er således tydelig at det ikke ankom noen slags form for unnsetningstyrke til Walcheren. Men det er også mye som tyder på at at forsvaret hadde blitt utført halvhjertet, slik sitatet under indikerer. At Ludvig ikke var likegyldig understrekes også av hans reaksjon når han fikk høre om angrepet og de tiltakene han satte i verk som følge av det. På dette tidspunkt var han i ferd med å reise til Roma, men annalisten beretter:

When the Emperor heard about these attacks, he postponed his planned journey to Rome ... Now the Emperor summoned a general assembly and held an inquiry in public with those magnates to whom he had delegated the task of guarding that coast. It became clear from the discussion that partly through the *sheer impossibility of the task*, partly through the disobedience of certain men, it had not been possible for them to offer any resistance to the attackers. Energetic abbots and counts were therefore dispatched to *suppress the insubordinate Frisians*. Now too, so that from then on he would be better able to resist their incursions, he gave orders that a fleet should be made ready *to go more speedily* in pursuit in whatever direction might be required.²⁸⁷

Møtet ble holdt i Nijmegen, i nærheten av Dorestad.²⁸⁸ Et resultat av den påfølgende diskusjonen var en enighet om at et fullstendig forsvar av alle øyene i Frisland var umulig, men et like stort problem hadde vært illojalitet. Det kan tyde på at noen av de ansvarlige for forsvaret og folket der hadde unngått å ta opp kampen mot vikingene, og heller "frivillig" betalt dem tributt for å unnsnippe død og ødeleggelse. Det er forståelig ut fra en lokal synsvinkel, men ikke for keiseren. Ludvig ville at friserne skulle forstå at dette var uakseptabel fremgangsmåte og satte derfor inn nye grever og abbeder for å tvinge friserne til lydighet mot ham, ikke mot vikingene.

Selv om vikingflåten sannsynligvis var større enn det som hadde angrepet Frankerriket noen gang tidligere, var den likevel ikke i stand til å utfordre Ludvigs makt i området på permanent basis. Så snart han kom til Nijmegen forlot de området. Vikingene kunne altså bare gjøre lokal skade. De hadde ingenting å stille opp i mot keiseren, med unntak av på to felt: maritim hurtighet og mobilitet. At dette var et problem for frankerne ser vi av at Ludvig beordret bygging av raskere og mer manøvreringsdyktige skip. Vikingskipenes egenskaper kom til sin

²⁸⁷ AB 837, mine uthevinger.

²⁸⁸ AB 837.

fulle rett den frisiske kyst og Ludvig innså at hvis kystforsvaret skulle bli effektivt også her, måtte skipsteknologien forbedres.²⁸⁹ Om skipsteknologien faktisk ble forbedret, vet vi ikke.

Også det kommende året førte Ludvig en kraftfull kystforsvarspolitik. I 838 samlet han igjen sammen et oppbud av viktige menn i riket i Nijmegen ”so that through his presence, the sort of damage that occurred in previous years because of the pirate’s savagery and our men’s fecklessness might now be avoided ... and quantities of equipment and supplies were distributed around the coastal areas.” Ludvig var fortsatt ikke fornøyd med aristokratiets innsats og ville bøte på dette ved å møte dem ansikt til ansikt. I tillegg er det tydelig at han ytterligere økte ressursene som skulle brukes til forsvaret av kysten. Utstyr og mat ble distribuert til kysten, helt klart til de festningene Ludvig hadde bygd året før. Dette viser at festningene sannsynligvis var bemannet på permanent basis, i hvert fall i sommerhalvåret.

Men til tross for Ludvigs iherdige tiltak for å sikre Frisland, ser det ut til at dette ikke lot seg gjøre, som møtet i 837 hadde konkludert med. Frisland ble angrepet igjen i 839, men denne gangen slapp Dorestad unna. Det kan tyde på at kystforsvaret faktisk var forbedret. Det står heller ikke noe om at friserne betalte tributt, noe som indikerer at vikingene ikke oppholdt seg så lenge som de hadde gjort i 837. Begge disse punktene tyder på at Ludvigs tiltak tross alt hadde betydning, og kystforsvaret var sannsynligvis velfungerende da han døde i 840.

Kystforsvarets sammenbrudd

Ved Ludvigs død ble feidene i Karolingerslekten langt blodigere. Dette fikk store konsekvenser for forsvaret av Frankerriket. Regino av Prüm skriver under året 841, i forlengelsen av omtalen av slaget ved Fontenoy, at ”not only could the Franks no longer extend their frontiers, but they could not even defend their own lands.”²⁹⁰ Munken Ermentarius beretter i sine memoarer om hvordan klostersonnen på øya Noirmoutier i elven Loire i nærheten av Nantes, ble utsatt for gjentatte vikingangrep. Da kong Pippin av

²⁸⁹ Simon Coupland hevder at Ludvigs ordre om å bygge flåten betyr at Karls flåte fra 800-811 hadde sluttet å bli brukt. Simon Coupland: ”The Carolingian Army and the Struggle against the Vikings” i *Viator. Medieval and Renaissance studies Volume 35 (2004)*. Los Angeles : Brepols, s. 51. Dette er jeg uenig i. Det er ingenting som tyder på at Ludvig beordret byggingen av en flåte der dette ikke eksisterte. Ludvigs mål var å bygge en flåte som gikk ”more speedily”. Dette impliserer at det fantes en flåte, men at den ikke hadde den nødvendige skipsteknologiske standarden som krevdes. I 811 hadde Karl den store gitt ordre om å bygge en flåte. Dette må forstås som en forbedring eller utvidelse av den flåten han beordret bygget i 800, som ikke kan ha gått ut av bruk på de elleve årene slik at Karl måtte begynne helt på nytt. Ludvigs forordning i 837 gjaldt en *forbedring* av flåten, ikke *opprettelsen* av en flåte. Dette støttes av Haywood s. 123.

²⁹⁰ Sitert i AF 841 note 6.

Akvitania, sønn av Ludvig den fromme, ikke kunne hjelpe dem, forlot de klosteret i 836.²⁹¹ I samme skrift klager Ermentarius over all den ulykke borgerkrigen senere medførte, og nevner spesielt at "their strife gave encouragements to the foreigners ... No guards were mounted on the ocean beaches." Men det var ikke bare kystforsvaret som led under borgerkrigen: "Whatever cities the Northmen attacked, they captured without resistance"²⁹² Vi kan ikke ta det bokstavelig at det ikke ble ytt motsand, men at denne var svært redusert når brødrene sloss mot hverandre, er troverdig.²⁹³

Hovedkildene bekrefter Ermentarius' klage. Mens brødrene posisjonerte seg før slaget ved Fontenoy i juni 841 angrep vikinger Rouen, en biskoplig residensby, og nærliggende områder ved nedre Seinen. I 842 ble handelssenteret Quentovic plyndret, og i 843 led Nantes samme skjebne. Etter å ha fortsatt med å plyndre Akvitania dro de til en øy "and decided to winter there in something like a permanent settlement."²⁹⁴ Dette er åtte år før vi hører om overvintring i England. Frankerne hadde nå mistet fullstendig evnen til effektivt å forsvare seg mot vikingangrep. Et nytt steg i den retningen ble tatt i 845. I dette året opplevde frankerne et vikingtokt som rystet selve rikets kjerneområder. Vikinghøvdingen Ragnar seilte med en stor flåte oppover Seinen og herjet langs begge sider av elven og plyndret Paris. AB beretter at "Charles made efforts to offer some resistance, but realised that his men could not possibly win."²⁹⁵ Derfor betalte han vikingene for å reise ned til havet igjen. Senere samme år ble Hamburg, ved Elben, plyndret. I 847 ble Bordeaux, som den første gallo-romerske metropol med intakte bymurer, inntatt.²⁹⁶ I de årene borgerkrigen pågikk og like etterpå, seilte altså vikingene oppover både Elben, Rhinen, Seinen, Loire og Garonne. Det viser at Karl den stores strategi om å forsvare elvemunningene nå hadde sluttet å fungere, og sannsynligvis hadde hele kystforsvaret brutt sammen. Borgerkrigen er uten tvil årsaken til dette.

Men idèen og ønsket om et kystforsvar ble ikke forlatt. I 854 holdt Karl den skallede møte med sin bror Lothar, der de blant annet ble enige om å opprettholde vaktberedskapen langs kysten.²⁹⁷ Det viser at kystforsvaret eksisterte på denne tiden. I avtalen var det snakk om

²⁹¹ Det var ikke likegyldighet som gjorde at Pippin ikke ville hjelpe. Det var først etter et møte med Akvitanias ledende aristokrater at kongen kom frem til at et militært forsvar ikke lot seg gjøre. Tidligere hadde abbeden bygd en festning på øya, men det hjalp ikke. Dutton (Ed.): *Carolingian Civilization...*, s. 469.

²⁹² Begge sitat: Dutton (Ed.): *Carolingian Civilization...*, s. 470.

²⁹³ Karl ble konge også over Akvitania da Pippin døde i 838.

²⁹⁴ AB 841, 842 og sitatet 843.

²⁹⁵ AB 845.

²⁹⁶ Gabrielsen, s. 75.

²⁹⁷ Christensen, s. 20.

fortsettelse av eksisterende vaktberedskap, ikke opprettelse av noe helt nytt. Det betyr at kystforsvaret muligens hadde eksistert hele tiden siden år 800, men svært redusert i 840-årene, eller at det ble avvirket i noen år, før det igjen ble opprettet noen år etter borgerkrigens slutt. Ut fra det AB skriver under år 854, ser vi at det eksisterte et maritimt forsvar også på de store elvene. Annalisten forteller at en vikingflåte som seilte opp Loire ønsket å angripe Orlèans, “but Bishop Agius of Orlèans and Bishop Burchard of Chartres got ready *ships* and warriors to resist them; so the Danes gave up their plan and headed back to the lower waters of the Loire.”²⁹⁸ Det bør påpekes at dette ikke beviser at det eksisterte et etablert maritimt forsvar på elvene, det kan like godt ha vært en spontan reaksjon, men det var i hvert fall såpass kraftig at vikingene ble jaget vekk. I 864 seilte en stor vikingflåte til Flandern, men ble jaget vekk av lokalbefolkningen.²⁹⁹ Vi vet ikke om dette også var resultat av en spontan reaksjon eller om det her dreier seg om et mer organisert forsvar. Under året 864 skriver AX at Lothar II utrustet skip mot vikinger som seilte oppover Rhinen, uten at det ble noen konfrontasjon denne gangen.³⁰⁰ I 865 skrev pave Nikolas I at “the majority of the bishops and other royal vassals are guarding the coast day and night against sea-borne raiders.”³⁰¹ Her er det definitivt snakk om et organisert forsvar, men dette er også den siste referansen vi har til et forsvar langs Frankerrikets kyster.

Vi vet ikke sikkert når kystforsvaret ble forlatt, men på denne tiden hadde Karl begynt å bygge befestede broer. Han kan ha ført en strategi der broene fungerte som et slags dybdeforsvar for de vikingflåtene som kystforsvaret ikke klarte å jage vekk. At han har ført denne doble strategien, både kystforsvar og befestede broer samtidig, indikeres av at han startet bygging av befestede broer i 862, altså tre år før den siste referansen til kystforsvar. Denne strategien har sannsynligvis blitt for kostbar i både penger og mannskap, og ble derfor trolig forlatt etter noen år. Karl konsentrerte seg fra da av heller om byggingen av befestede broer.

²⁹⁸ AB 854. Min utheving.

²⁹⁹ AB 864.

³⁰⁰ Erling Albrechtsen (overs.) (1981): “Årbogen fra Xanten” [AX] i *Vikingerne i Franken. Skriftlige Kilder fra det 9. Århundrede*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 92. AX ble skrevet av Gerward, som først var Ludvig den frommes bibliotekar, så munk i Worms. Etter 860 ble annalene ført videre av en ukjent person i Køln. Albrechtsen (overs.), *Vikingerne...*, s. 86.

³⁰¹ Simon Coupland: “The Carolingian Army and the Struggle against the Vikings” i *Viator. Medieval and Renaissance studies. Volume 35 (2004)*. Los Angeles : Brepols, s. 51. Ut fra sammenhengen er det utvilsomt vikingangrep paven skriver om.

Kapittel 8: Karl den skallede bygging av befestede broer

Karl den skallede opprettholdt kystforsvaret, men klarte på ingen måte å hindre at vikingflåter seilte oppover de store elvene i riket hans. Derfor gjorde han bruk av en ny strategi: bygging av befestede broer. Vi skal nå se nærmere på omfanget av vikingtrusselen i årene før han startet dette byggeprogrammet, og drøfte hvordan arbeidet ble utført og virkningen av det.

Krisetid og ny strategi ved en tilfeldighet

På samme måte som i 840-årene, var Karl i 850-årene på defensiven overfor vikingangrepene. På Loire var det et konstant nærvær av vikingflåter i perioden 853-857, der blant annet Nantes, Tours og Orléans – i hjertet av Vest-Frankerriket – ble plyndret. Men også områdene langs Seinen ble hardt rammet. I 856 ble Paris brent, i 857 ble byen angrepet igjen.³⁰² Under året 858 beretter AB: “Bjørn, chief of *one group* of the pirates on the Seine...”³⁰³ På dette tidspunktet seilte altså flere vikingflåter under hver sine ledere på Seinen. I dette året beleiret Karl en vikinghær som hadde slått seg ned på øya Oissel i Seinen. Det betyr at han har disponert over et visst antall båter, men mer interessant er det at han fikk hjelp av sin nevø, Lothar II, konge av Lotharingia, i denne beleiringen – til tross for at disse vikingene ikke truet Lotharingia. Her har vi altså eksempel på samarbeid mellom to av de karolingiske kongene mot en vikinghær som bare truet Vest-Frankerriket. Det paradoksale er at det var den tredje karolingiske kongens handlinger som skulle ødelegge kampen mot disse vikingene. For mens de var opptatt med beleiringen, ble Karls kongerike invadert av Ludvig den tyske. Selv om det ikke eksplisitt står at at dette var årsaken til at Karl avbrøt beleiringen, er det nesten helt sikkert. Ludvig angrep i slutten av august og Karl opphevet beleiringen 23. september.³⁰⁴ Det er ikke sikkert at beleiringen ville vært vellykket selv om Ludvig ikke hadde invadert, for vi har ingen referanser om at frankerne noen gang klarte å innta en vikingkontrollert øy. Et forsøk ble gjort i 871, da to av Karls aristokrater angrep en øy i Loire, men tapte stort.³⁰⁵ Hendelsene i 858 viser likevel tydelig hvor ødeleggende de indre frankiske stridene var i kampen mot vikingene.

³⁰² AB 853-857.

³⁰³ Min utheving.

³⁰⁴ AB 858. Vi må regne med en viss tid før budskapet om invasjonen nådde Karl. Ludvigs invasjon var et erobringforsøk. Han rakk å utstede dokumenter som tidfestes til hans første år som konge i det vestlige riket. McKitterick, s. 178.

³⁰⁵ AB 869 og 871.

Paris ble brent igjen i 861, og Karl klarte ikke engang å hindre at byens kjøpmenn, som flyktet med båt oppover Seinen, ble tatt til fange.³⁰⁶ Det er mye som tyder på at Karls manglende evne til å bekjempe vikingene, ledet deler av aristokratiet til opprør. Flere aristokrater hadde oppfordret Ludvig til å invadere Karls rike, som han gjorde i 858. De fleste av disse kom fra områder mellom Seinen og Loire, nettopp de områdene som opplevde de verste vikingangrepene i disse årene.³⁰⁷ Også mange av rikets bønder hadde nå mistet tilliten til Karl og tok saken i egne hender. Under året 859 beretter AB: "Some of the common people living between the Seine and the Loire formed a sworn association amongst themselves, and fought bravely against the Danes on the Seine." Dette var militære foretak utenfor Karls kontroll og må ha undergravd hans posisjon i mange områder.³⁰⁸ Til tross for noen sjeldne suksesser, som da han og Lothar I i 852 klarte å hindre seilassen til en vikingflåte, ved å besette begge Seinens bredder og sannsynligvis ved å legge hindringer over elva, er det ingen tvil om at Karl hadde mistet kontrollen over flere av Frankerrikets viktigste vannveier.³⁰⁹ Men nettopp å hindre vannveiene skulle bli hans viktigste våpen, en strategi som ble utformet ved en tilfeldighet.

I 862 dro Karl til Senlis for å samle sammen folk "so that troops could be positioned along both banks of certain rivers, namely the Oise, Marne, and Seine, and defensive measures taken to stop the Northmen from coming up to plunder."³¹⁰ Men mens han forberedte dette fikk han melding om at en vikingflåte var på vei til Meaux, ved Seinens sideelv Marne. Karl satte kursen dit, men da han skulle krysse Marne viste det seg at broene hadde blitt ødelagt av vikingene og alle båtene i området kapret av dem. Ute av stand til å forfølge vikingene, forstod Karl at han måtte vinne initiativet selv. Han beordret byggingen av en ny bro over

³⁰⁶ AB 861.

³⁰⁷ McKitterick, s. 178 og 186.

³⁰⁸ AB 859. Utfallet av slaget er åpent for debatt. Teksten sier at bøndene ble slaktet ned av "more powerful people." I følge Nelson siktes det her til det frankiske aristokratiet, som ikke kunne godta at bøndene organiserte seg militært, men hun henviser til andre oversettelser som mener at det siktes til vikingene. Uten å gå inn på latinen, synes situasjonen å indikere at de ble slaktet av vikingene. Teksten argumenterer for deres tap fordi deres sammenslutning ble gjort "without due consideration". Det kan bety at de ikke hadde tillatelse, men også at det ble gjort uten god organisering, særlig fordi annalisten skriver at "they were easily slain." Også i Regino 882 berettes det om bønder som går til kamp mot vikingene, og Regino gir hovedansvaret for deres nedslaktning på deres dårlige organisering. Det står heller ikke noe om at bøndene i 859 først vant over vikingene og så ble knust. Det står bare at de kjempet tappert og ble slaktet. Men uavhengig av hvem som knuste bøndene, er det faktum at de tok saken i egne hender uansett en sterk indikasjon på at Karl var i ferd med å miste kontrollen i mange lokalsamfunn.

³⁰⁹ AB 852. Dette er nok et eksempel på samarbeid mellom brødrene mot en fiende som bare truet det ene riket. Resultatet ble likevel bare en begrenset suksess. Vikingene kunne ikke seile videre oppover Seinen, men de forlot ikke området før de hadde herjet det i flere måneder.

³¹⁰ AB 862.

elven, for på den måten å hindre vikingenes seilas ned elven igjen.³¹¹ Dette ga resultater. Vikingflåten kunne ikke passere på vei ut til havet, og måtte gjøre avtaler med Karl. Disse bestod i å gi tilbake alt de hadde plyndret og forlate Seinen.³¹² Det står ikke noe om at denne broen var befestet, som ville innebære festningsverker på begge sidene av elven. Særlig den korte tiden Karl hadde på seg før vikingene ville seile ned igjen, minimerer sjansen for det, men det viktigste for Karl var uansett at han hadde funnet en strategi som kunne bøte på hans manglende maritime styrke. Dette førte til at han satte i gang større broprosjekter. Den største broen ble bygd over Seinen ved Pont-de-l'Arche.

Pont-de-l'Arche

Den nye strategien var resultat av en spontan reaksjon, men Karl så med en gang potensialet. AB beretter om det som skjedde kort tid etterpå: "Charles caused all the leading men of his realm to assemble about 1 June, with many workmen and carts, at the place called Pitres ... By constructing fortifications on the Seine, he closed it off to ships sailing up or down the river. This was done because of the Northmen."³¹³ Nå var det ikke lenger snakk om bare en spontan handling, men en gjennomtenkt sentralstyrt forsvarsstrategi. Senere samme år besøkte han igjen Pitres, for selv å lede arbeidet.³¹⁴ På grunn av den lokale topografien og veisystemet på denne tiden, er det sannsynlig at broen lå ved Pont-de-l'Arche, like i nærheten av Pitres³¹⁵ At dette var et strategisk sted, like nedenfor to utgreininger fra Seinen, tydeliggjøres av at vikinger hadde tatt opphold der i 856, i et allerede eksisterende forsvarsverk.³¹⁶ Det er tydelig at frankerne hadde et forsvarsverk på stedet fra før, og at vikingene hadde gjort seg bruk av dette som oppholdsted, men at frankerne nå hadde tatt det tilbake. Stedet ble altså ansett for svært viktig av begge parter.

³¹¹ Tatt i betraktning at vikingskipene var åpne, ville alle bropasseringer være farlige hvis bevæpnede frankere stod og ventet på dem oppe på broen. Det er ikke utenkelig at frankerne kan ha firt stokker ned fra broen for å stenge passeringen.

³¹² AB 862. Men å stenge vikingene inne betydde ikke nødvendigvis at de ville inngå fred. I 886 seilte vikinger forbi Paris. På vei ned igjen i 889 stengte frankerne seilasen. Dette førte bare til at vikingene snudde og herjet områdene innenfor, helt til Verdun. Regino 889.

³¹³ AB 862.

³¹⁴ AB 862.

³¹⁵ Simon Coupland: "The fortified bridges of Charles the Bald" i *Journal of Medieval History Vol. 17, no. 1* (1991). Amsterdam, s. 4.

³¹⁶ Carroll Gillmor: "The logistics of fortified bridge building on the Seine under Charles the Bald" i *Anglo-Norman Studies XI* (1989). Woodbridge : The Boydell Press, s. 89.

Kildene nevner ingenting om brobygging, men bare om bygging av festningsverker.³¹⁷ Coupland hevder at det sannsynligvis hadde vært en bro her siden romertiden, og på 800-tallet var denne broen den første man måtte passere på vei oppover Seinen.³¹⁸ Derfor er det sannsynlig at Karl satte i gang et stort byggearbeid ved en allerede eksisterende bro på stedet. Med all sannsynlighet var Karls intensjon å befeste begge brohodene og permanent stasjonere soldater der. Selv om Karl sannsynligvis ikke hadde gjort noe tilsvarende tidligere, var denne strategien ikke ukjent for frankerne. I 789 hadde hans bestefar, Karl den store, bygd en bro over Elben med et *castellum* på hvert brohode.³¹⁹ Arbeidet ved Pont-de-l'Arche fortsatte i 863, da han også beordret byggingen av et kongelig tilholdssted der.³²⁰ Det er tydelig at Karl ønsket en så sterk kongelig tilstedeværelse som mulig under byggingen av disse forsvarskonstruksjonene. Det understreker viktigheten han tilla arbeidet.

I juni 864 samlet Karl igjen aristokratiet til samling ved Pitres. Her ble et edikt forfattet og ut fra dette kan vi finne ut hvilken type arbeidskraft Karl brukte i byggingen av forsvarsverkene ved Pont-de-l'Arche. Arbeidskraft ble hovedsakelig hentet fra det laveste lag av det frankiske militære hierarkiet, det vil si fra de frie bøndene som var for fattige til å utøve tjeneste i den regulære hæren, der man selv måtte stille med utrustning. Nå ville Karl nytte seg av disse fattige, frie bøndene til forsvaret av riket ved å sette dem i arbeid ved Pont-de-l'Arche.³²¹ Et interessant punkt i ediktet fra Pitres i 864 er at disse bøndene, også skulle, "according to ancient [custom] and the custom of other peoples, work on new urban walls and bridges and swamp crossings and perform guard service in the marches."³²² Dette minner mye om de tre *common burdens* som på dette tidspunkt var vel innarbeidet i England, og derfor er det nesten helt sikkert at "according to ... the custom of other peoples" refererer til skikkene her. At utviklingen i Wessex har vært viktig i denne sammenheng, er sannsynlig med tanke på at Æthelwulf, konge av Wessex, giftet seg med Karls datter i 856.³²³ Vi har noen referanser som viser at Karl faktisk satte i gang slikt arbeid som ediktet foreskrev. I 869 bygde han en forsvarsmur rundt klosteret St. Denis, som hadde blitt plyndret i 865, og beordret at det skulle

³¹⁷ Dette gjelder både AB 862, 864 og dokumentene fra Pitres, gjengitt i Christensen, s. 44-45. Hincmar, forfatteren av AB i disse årene, var til stede ved Pitres.

³¹⁸ Coupland: "The fortified..." s. 4-5.

³¹⁹ ARF 789.

³²⁰ Coupland: "The fortified..." s. 5.

³²¹ Gillmor: "Charles the Bald and the small free farmers, 862-869" i Anne N. Jørgensen og Birthe L. Clausen (Ed.) (1997): *Military Aspects of Scandinavian Society in a European Perspective, AD 1-1300*. København : Publications from The National Museum Studies in Archaeology and History Vol. 2, s. 38.

³²² Gillmor: "Charles the Bald..." s. 39.

³²³ ASC 856. At Karl hentet inspirasjon fra England, og særlig Wessex, støttes også av Gillmor: "Charles the Bald..." s. 40.

bygges mur rundt byene Le Mans og Tours ”so that they could provide defensive strongholds against the Northmen for the surrounding populations.”³²⁴ Hans befesting av byer minner om Alfreds byggeprogram i 880-årene. Det er ikke snakk om små fort, til rent militært bruk, men om tilfluktssteder for befolkningen. Men vi mangler en kilde tilsvarende *Burghal Hidage* for Karls byggeprogram, og derfor er det umulig å bedømme hvor omfattende hans utbygging var.

I Pitres-ediktet la Karl også ned andre forordninger som skulle redusere vikingenes militære kapasitet. Blant annet ble det foreskrevet dødsstraff til dem som forsynte vikingene med rustninger, våpen eller stridshester.³²⁵ At Karl måtte sette inn så sterke virkemidler, viser at denne virksomheten var utbredt. I 858 kjøpte noen vikinger hester av lokale stormenn og angrep klostrene Saint-Denis og Saint-Germain-des-Pres i nærheten av Paris.³²⁶ Vi har tidligere sett hvor viktig hester var for *micel heres* mobilitet. Ved å forsøke å hindre vikingenes forsyning av våpen og hester, i tillegg til byggingen av forsvarsverker på Seinen, ville Karl både redusere vikingenes stridskraft og deres mobilitet, både til lands og til vanns. Begge initiativene var kloke, men det er tvilsomt om forbudet virket tilfredsstillende. Allerede i 866 beretter AB at vikingene gjorde bruk av hester. De kunne uansett skaffe hester og våpen ved bruk av makt.

Andre broer

Vikingene skjønnte at byggingen av forsvarsverkene i området rundt Pitres ville ødelegge deres muligheter for seilas på Seinen. I 865 besøkte Karl igjen Pitres, og AB nevner vikingenes tilstedeværelse der: ”Now there were bridges over the Oise and the Marne [sideelver til Seinen] at two places called Auvers and Charenton, but the local people who had built them long ago could not repair them because of the attacks of the Northmen.”³²⁷ Karl hadde satt i gang en restaurering av disse broene, men det er tydelig at det ikke fantes en sterk garnison der som kunne sikre det videre arbeidet mot vikingenes angrep. Det er tvilsomt om disse broene ble befestet slik som broen ved Pont-de-l’Arche. Det står ingenting om dette i kildene.

³²⁴ AB 869, s. 153 og 164.

³²⁵ Christensen, s. 45. At møtet ved Pitres i 864 var av stor betydning viser blant annet at det nevnes i to samtidige brev, og at selve dokumentet er bevart i 11 noenlunde samtidige avskrifter.

³²⁶ Gillmor: ”War on the Rivers...” s. 104-105.

³²⁷ AB 865.

Coupland mener at på samme måte som i 862, var restaureringen av disse broene noe Karl kom på i farten og ikke en del av en forutfattet strategi.³²⁸ Han bygger dette på ABs ord: "On the advice of his faithful men, Charles therefore ordered these bridges to be repaired by men drafted from more distant regions to perform labour services in order to complete the fortifications on the Seine."³²⁹ Dette ligner på situasjonen i 862, da Karl gjenoppbygget de ødelagte broene etter råd fra sine trofaste støttespillere. Men Coupland gjør feil i å hevde at restaurasjonen av broene i 865 ikke var en del av hans forutfattede strategi, fordi det ble foreslått av hans rådgivere. AB levner ingen tvil om at lokalbefolkningen hadde forsøkt å reparere broene, men at de hadde blitt hindret. AB nevner ingen annen grunn til at Karl skulle komme til området enn nettopp å bøte på problemet ved restaurasjonen av broene. Det var derfor ikke selve det å restaurere broene han ble oppfordret til – det var allerede forsøkt og var selve årsaken til at han kom dit – men hvor han skulle hente arbeidskraft fra for å *fullføre* arbeidet. Det var *det* hans menn ga råd om. Rådet gikk ut på å hente arbeidskraft langveisfra. Men hvorfor skulle det hjelpe? Svaret ligger trolig i at de lokale bøndene motvillig ville forlate sine eiendommer ubeskyttet for å jobbe på forsvarsverkene, når de visste at vikingene var i området og herjet. Ved å hente inn arbeidskraft langveisfra kunne de lokale bøndene forsvare sine eiendommer, mens de nye arbeiderne ikke hadde slike bekymringer. AB sier at denne måten å skaffe arbeidskraft på var en sarsak, presset frem av situasjonens alvor, og at Karl lovte at det ikke skulle skje igjen.³³⁰

Fortsatt på defensiven

Til tross for utbyggingene var områdene langs Seinen langt fra trygge. I 865 inntok vikinger St. Denis klosteret og oppholdt seg der i tyve dager uten å møte motstand. Karl tok raskt affære. Han kalte til seg Adalard, "to whom he had entrusted the organisation of defence against the Northmen", og fratok ham alle *honores* "because [he] had achieved nothing of any use at all against the Northmen."³³¹ At forsvaret av Seinen ikke fungerte, ser vi også tydelig av hvordan året 866 utartet seg. Igjen seilte en vikingflåte oppover elven og Karls menn fulgte flåten langs begge elvebreddene. Plutselig angrep vikingene den siden med flest av Karls menn og jaget dem vekk. At vikingene var situasjonens herrer, kommer tydelig frem ved den fredsavtalen som så ble inngått. Frankere som hadde blitt tatt til fange og senere rømt, skulle

³²⁸ Coupland: "The fortified..." s. 7.

³²⁹ Begge sitatene: AB 865.

³³⁰ AB 865.

³³¹ AB 865.

leveres tilbake eller løskjøpes for den prisen vikingene satte; og hvis en viking ble drept etter at fredsavtalen var trådt i kraft, skulle frankerne betale den summen vikingene fastsatte.³³²

Senere samme år seilte vikingene nedover Seinen til de fant et velegnet sted der de kunne reparere skipene sine og bygge nye.³³³ Reparering og bygging av skip ville innebære en konsentrasjon av skip på land. Det ville således være en ypperlig anledning for Karl til å ødelegge vikingenes største fordel, deres maritime makt, men Karl angrep ikke. At han ikke forsøkte å vinne en så viktig strategisk seier, kan bare forklares med at han anså at risikoen ved et slikt angrep var for stor. Dette er en indikasjon på vikingenes styrke også på land. I stedet dro Karl nok en gang til Pitres for å fullføre arbeidet med forsvarskonstruksjonene, ”so that the Northmen might never again be able to get up the Seine beyond that point.”³³⁴ Fire år etter at Karl hadde satt i gang arbeidet i området rundt Pitres var det altså ennå ikke ferdig, og tydeligvis klarte han ennå ikke stanse vikingseilasene forbi dette punktet. En viktig grunn til at arbeidet gikk såpass langsomt finner vi sannsynligvis i de før omtalte vikingangrepene i området. Det var rett og slett vanskelig å få gjort arbeidet ferdig.

Bemanning og fullføring av broen

Vi hører ikke noe om fast bemanning av de nye forsvarsverkene før i 868. AB beretter at Karl delte festningene opp i seksjoner på et visst antall fot og tildelte ansvaret for seksjonene til forskjellige stormenn i riket. Da dette sannsynligvis ikke fungerte, skriver AB under året 869 at: “Charles gave orders that there should be sent to Pitres one young warrior for every 100 manses ... These young men were to complete and then guard the fort which the king had ordered to be built at Pitres.” I denne sammenhengen refererer en *manse* til en husholdning på kirkelig eiendom.³³⁵ Det verdslige aristokratiet skulle formodentlig utføre sine vanlige plikter, nemlig bemanne de kavaleridominerte innsatsstyrkene. Derfor måtte nye soldater utskrives fra kirkelig eiendom. Det ser altså ut til at Karl satte i gang en ekstraordinær mobilisering for å kunne fullføre og bemanne forsvarsverkene ved Pont-de-l’Arche. At dette var ekstraordinære krav kan kanskje forklare hvorfor Karl bare krevde én person fra hundre husholdninger, mens

³³² AB 866.

³³³ AB 866.

³³⁴ AB 866.

³³⁵ Gillmor: ”Charles the Bald...” s. 39. At soldatene ble hentet fra kirkelig eiendom, utleder Gillmor fra ordlyden i teksten før sitatet. Hun skriver: ”The text employs the term *manse* to denote households of ecclesiastical estates, while the term *aedes* refers to the households of secular estates. Specifying that the labor was to be mobilized from the manses, one worker for every 100 manses, suggests that the work was to be requisitioned from the ecclesiastical estates.”

Alfred krevde én person fra hver husholdning til å bygge og bemanne sine *burhs*. Men vi må også huske på at Karls arbeid ved Pitres bare var ett enkelt byggeprosjekt, i tillegg til befesting av byer det samme året. Det er også overveiende sannsynlig, tatt i betraktning rikets utstrekning, at en langt større andel av de som ble mobilisert til forsvar mot vikingene i Frankerriket gjorde sin tjeneste i felten, enn tilfellet var i Wessex. Derfor vil det være galt å konkludere med at Alfreds mobiliseringskrav var hundre ganger større enn Karls, slik man kan få inntrykk av hvis man bare sammenligner *Burghal Hidage* og de kravene AB gjengir at Karl satte i 869.

Årsaken til at Karl hentet inn ny arbeidskraft fra de kirkelige lenene, var at bøndene i området var, som vi så, mer interessert i å forsvare sine egne eiendommer enn broene, og at da Karl hentet arbeidskraft fra andre områder, lovte han at disse ikke skulle utkalles igjen. Derfor måtte Karl igjen finne ny arbeidskraft. De arbeiderne Karl nå hentet inn kalles *heistaldi* i kildene og hadde ikke arverett på den kirkelige eiendommen de bodde på.³³⁶ Dette gjorde dem langt mer egnet til garnisonstjeneste. Ved nye vikingangrep på gårdene i området ville sannsynligvis de lokale frie bøndene forlate sin vakttjeneste for å forsvare gårdene sine. *Heistaldi* ville derimot ikke ha noe å forsvare og ville dermed utgjøre en langt mer pålitelig garnison. Kort kan vi si at det karakteristiske ved Karls reformer i forbindelse med brobyggingen, var at han benyttet seg at personer som til vanlig ikke hadde vært en del av det militære forsvaret. Dette gjaldt først de laverestående frie bøndene, som ikke kunne utruste seg selv, og senere bøndene på de kirkelige lenene, som ikke hadde eiendommer å forsvare.

Arbeidet ved Pont-de-l'Arche ser ut til å ha vært ferdig innen 873.³³⁷ Et samtidig vitne, Ado av Vienne, beretter om broens fantastiske styrke, beskyttet på hver side av solide fort, hvor kongen hadde stasjonert garnisoner til forsvar av riket.³³⁸ Paris ble angrepet tre ganger i perioden 856-861, men opplevde ingen angrep igjen før i 885. Om forsvaret da var utilstrekkelig fordi broene var ødelagt, manglet bemanning eller om vikinghæren i 885 var for stor, vet vi ikke, men denne lange perioden uten at byen ble angrepet, vitner om at Karls

³³⁶ Hva den juridiske stillingen til en *heistaldus* var, vet vi ikke sikkert på dette tidspunkt. Men vi vet hvordan deres stilling var tretti år senere og sannsynligvis var det nokså likt som i 860-årene. Gillmor skriver: "A haistaldus was a dependent who lived within the limits of the domaine, without being invested with hereditary tenure Certain haistaldi could be simple laborers, working on lands of the ecclesiastical magnates or employed by well-off farmers on those estates." Gillmor: "Charles the Bald..." s. 43. Coupland definerer en *heistaldus* som en "unmarried, landless peasant." Coupland: "The fortified..." s. 7.

³³⁷ AB 873.

³³⁸ Gjengitt i Coupland: "The fortified..." s. 8.

strategi med å bygge/restaurere broer på Seinen og på sideelvene i 860-årene, i stor grad var en suksess.

Brobygging på Loire

Som tidligere nevnt var det et konstant vikingnærver på Loire i årene 853-857. Det samme gjelder for årene 864-866, der AB gjennomgående omtaler dem som "the Northmen based on the Loire." Under året 871 nevner AB et mislykket angrep på "the island in the Loire where the Northmen had their base camp." Etter vikingaktiviteten å dømme er det tydelig at Karl ikke satte i gang noe storstilt byggearbeid på Loire i 860-årene. Derimot er det mye som tyder på at han satte i gang byggingen av befestede broer der i begynnelsen av 870-årene. Den viktigste kilden i dette henseendet er en forordning av 877 der Karl skriver: "...concerning the forts on the Seine and the Loire on both banks, how and by whom they shall be repaired."³³⁹ Her står det ikke noe om en bro, men han nevner festningsverk på begge elvebredder, noe som indikerer at de står i forbindelse med en bro. Den eneste kilden som eksplisitt skriver at Karl bygde bro over Loire som en forsvarsstrategi mot vikingene, er *Historia sancti Florentii Salmurensis* fra 1100-tallet, der det står: "King Charles built a certain bridge over the Loire to keep out the Northmen."³⁴⁰ Kildene sier ingenting om når eller hvor Karl bygde denne befestede broen. Coupland mener at den sannsynligvis ble bygd ved Les Ponts-de-Cè i nærheten av Angers, på bakgrunn av at det allerede var en romersk bro der og at Karl i 873 beleiret noen vikinger som hadde inntatt byen tidligere.³⁴¹ Broen ble i så fall befestet som et ledd i beleiringen, ved å stenge av vikingenes beste fluktvei. Dette gjøres mer sannsynlig med tanke på at forsvarsverkene på Seinen var ferdigbygd på dette tidspunktet. I likhet med Seinen, forbedret forholdene seg på Loire etter dette, men vi har ingen indikasjoner på at Karl bygde befestede broer over noen av de andre store elvene i Frankerriket. Kanskje dette er noe av årsaken til at Frankerriket, bare noen år etter Karls død, ikke maktet å forsvare seg mot de mest omfattende angrepene noen gang, som i all hovedsak skjedde oppover elvene innenfor Frisland. Dette skal vi nå se nærmere på.

³³⁹ Gjengitt i Coupland: "The fortified..." s. 9.

³⁴⁰ Gjengitt i Coupland: "The fortified..." s. 9.

³⁴¹ Coupland: "The fortified..." s. 10. AB 873.

Kapittel 9: Indre oppløsning og nye vikingangrep

I årene 865-878 rammet hovedtyngden av vikingangrepene England, men etter slaget ved Edington i 878 hadde trusselen avtatt. Samtidig åpnet det seg nye muligheter på kontinentet. Etter Ludvig den stammendes død, hadde det brutt ut tronstridigheter i Frankerriket og AV beretter: ”Mens nu disse lå i indbyrdes strid, kom normannerne, *som hørte om deres uenighed*, fra den anden side af havet, sejlende i uhyre mængde på deres skibe.”³⁴² Dette viser at vikingene var orientert om den politiske utviklingen i Frankerriket og ville utnytte situasjonen der.³⁴³ Resultatet var at Frankerriket opplevde større vikingangrep i 880-årene enn noen gang tidligere. På visse områder skulle angrepene fortone seg likt som i England ti-femten år tidligere, men resultatet skulle derimot bli helt annerledes. Dette skal vi nå se nærmere på.

Kraftige angrep

Det er ingen tvil om at det var en helt annen kraft i vikingangrepene i 880-årene enn tidligere. For eksempel skriver AF om et slag i Saksen i 880 der to biskoper, tolv grever og atten andre kongelige vasaller ble drept, alle navngitt. Aldri tidligere nevnes et så stort mannefall blant frankerne. Senere samme år inntok og overvintret vikingene i den kongelige residensplassen Nijmegen. Det står ingenting om at de tok stedet med kamp. Derimot angrep kong Ludvig den yngre dem senere, men klarte ikke å ta tilbake stedet.³⁴⁴

Året etter opplevde frankerne en av sine sjeldne triumfer. Ved Saucourt, i Somme-dalen, vant Ludvig III et stort slag.³⁴⁵ Men den enes seier ble til andres sorg. AF beretter om hva som skjedde etter dette slaget: ”But they renewed their army and increased the number of horsemen and pillaged many places in the lands of our king [Ludvig den yngre av Øst-Frankerriket]”.³⁴⁶ Da vikingene ble slått i Vest-Frankerriket, dro de altså over til Øst-Frankerriket igjen. Den hæren som nå drø østover var kanskje den sterkeste som noen gang angrep på kontinentet. Regino forteller at i november kom en uoverskuelig mengde vikinger, under ledelse av kongene Godfrid og Sigfrid, oppover Maas, og både Rgino, AF og ASC

³⁴² AV 879. Min utheving. Dette dreier seg om en hær som hadde oppholdt seg ved Fulham og dro over til Ghent høsten 879. ASC 879, 880.

³⁴³ At vikingene var kjent med de maktpolitiske forholdene i Frankerriket og utnyttet dem, bekrefte også i AF 887, der det står: ”The northmen, hearing of the dissensions among the Franks and the casting down of their emperor, laid waste places which they had previously hardly touched.”

³⁴⁴ AF 880.

³⁴⁵ AV 881.

³⁴⁶ AF 881.

presiserer at mange av dem var ryttere.³⁴⁷ Flere viktige maktsentere ble herjet av vikingene, for eksempel bispesetet Utrecht, erkebispesetet Køl'n og, ikke minst, Aachen, hvor de brukte Karl den stores kirke som stall for hestene.³⁴⁸ Her ble altså nok et kongelig senter brukt som oppholdssted. AF beretter at Ludvig den yngre var syk på dette tidspunktet og kunne ikke selv lede hæren sin mot vikingene. Da han døde i januar 882, vendte hæren hans tilbake østover uten å ha konfrontert vikingene. Disse fulgte etter den tilbaketrekkende frankiske hæren til Koblenz, der Rhinen og Moselle møtes, som de inntok, før de fortsatte oppover Moselle og brant ned erkebispesetet Trier. De fortsatte oppover mot bispebyen Metz. På vei dit overvant de hæren til to biskoper og en greve, men snudde uten å innta byen. Også Mainz, langs Rhinen, dypt inne i Øst-Frankerriket, forventet angrep. AF beretter om at bymurene ble restaurert og at en vollgrav ble utbygd.³⁴⁹ I tillegg til dette ble mange mindre byer og klostre plyndret, mange av dem langt unna elver, som for eksempel klosteret Prüm.³⁵⁰

Kraftfull, men forfeilet respons

Mye på grunn av Ludvig den yngres sykdom og død, feilet forsvaret fullstendig, fordi hæren utrettet ingenting uten hans personlige ledelse. Da Ludvig den yngre døde i januar 882 oppholdt broren, Karl den tykke, seg i Italia. Regino forteller at mange sendte bud på ham for at han raskt skulle komme og ta over sin brors trone "for at yde hjelp til riget, der var stedt i fare."³⁵¹ Karls legitimitet var dynastisk, men hans støtte i aristokratiet berodde like mye på at de raskt trengte en sterk leder mot vikingenes herjinger. Karl var uten tvil bevisst på sin oppgave, for det første han gjorde var å ta tak i vikingproblemet. AF skriver: [Charles the fat] came to Worms and took counsel with his men who came from all sides as to how he might drive out the Northmen from his kingdom... There came from various provinces innumerable men... and they set out with one accord against the Northmen, wanting to fight them." Dette var ikke ment som en liten ekspedisjon. I den hæren Karl samlet var det frankere, saksere, bayere, langobarder, alemannere og thüringere. De beleiret vikingene, som var i en festning i Elsloo ved Maas.³⁵² Men etter relativt kort tid oppløste Karl beleiringen og inngikk fred med vikingkongene. Sigfrid fikk tributt og dro vekk, mens Godfrid lot seg døpe på den betingelse

³⁴⁷ Regino 881, AF 881 og ASC 881.

³⁴⁸ AF 881. Over sytti år etter at Godfred hadde truet med å innta Aachen, ble stedet altså inntatt av vikinger.

³⁴⁹ AF 882.

³⁵⁰ Regino 882.

³⁵¹ Regino 882.

³⁵² Det er uenighet om oversettelsen, om de var ved Elsloo eller Asselt, se AF 882 note 7, men det har ingen stor betydning i denne sammenhengen, fordi begge steder er i samme område.

at han skulle få Frisland i len og at han skulle få Lothar IIs datter til hustru.³⁵³ Dette kommer vi tilbake til, men vi merker oss at det var Godfrid som satte betingelsene. Igjen ser vi at vikingene tok tilflukt i en festning og at frankerne derfor ikke klarte å bekjempe dem. Lignende situasjoner så vi i England i 860- og 70-årene.

Omtrent da dette skjedde døde Ludvig III av Vest-Frankerriket. Aristokratiet sendte derfor bud på broren Karloman til hjelp mot vikingene som nå var på vei vestover, anført av Sigfrid. På denne tiden var Karloman midt i en beleiring av Vienne, sør i Frankerriket, der en viss Boso hadde erklært et selvstendig burgundisk kongedømme. De rapporterte til Karloman om de voldsomme ødeleggelsene vikingene hadde forårsaket i det sentrale Frankerriket, og på deres oppfordring forlot Karloman beleiringen og reiste nordover.³⁵⁴ Dette viser hvilken prioritet han ga vikingtrusselen. Her hadde Karloman å gjøre med en mann som hadde opprettet et selvstendig kongedømme innenfor Vest-Frankerrikets grenser, men likevel valgte han å reise nordover for å kjempe mot vikingene.³⁵⁵ Situasjonen var ytterst alvorlig. Hincmar, forfatteren av AB, oppholdt seg i Rheims og skriver at vikingene rykket frem mot Laon, nord for Rheims, mens de ødela alle festningene i området. Han skriver videre at "they planned to ... bring the kingdom under their control."³⁵⁶ At Hincmar skriver dette, er ikke et bevis på at vikingene faktisk hadde den intensjonen, men det viser at frankerne oppfattet det slik.³⁵⁷ Det forklarer hvorfor Karloman prioriterte kampen mot dem istedenfor å lede beleiringen av opprørslederen Boso. Senere på året slo han vikingene i et slag ved Ardennene, men de fortsatte likevel å herje det nordlige Frankerriket.³⁵⁸ I de kommende årene overvintret vikingene i Amiens og Louvain.³⁵⁹

Da Karloman døde i 884, forteller Regino at vest-frankerne sendte bud på Karl den tykke og ville gjøre ham til deres konge, fordi de ble skremt av vikingenes fremgangsmåte i de forhandlingene de var i på det tidspunktet.³⁶⁰ Det viser at vikingangrepene var direkte årsak i

³⁵³ AF 882. AB 882. Regino 882.

³⁵⁴ AB 882.

³⁵⁵ Beleiringen ble ikke oppløst og kort tid etterpå overga Boso seg, men det visste ikke Karloman på det tidspunktet han dro.

³⁵⁶ AB 882.

³⁵⁷ Hincmar rømte fra Rheims på natten, til tross for at han hadde så dårlig helse at han måtte bæres på en stol. Han døde kort tid etterpå. At en av de mektigste geistelige i Frankerriket rømte på denne måten, viser hvor alvorlig vikingtrusselen var. Rheims ble likevel ikke inntatt, etter Hincmars mening på grunn av Guds kraft og helgenenes fortjeneste. AB 882.

³⁵⁸ AB 882. AV 882.

³⁵⁹ AV 883 og 884.

³⁶⁰ Regino 884.

at Karl den tykke ble valgt til konge av Vest-Frankerriket, og ikke den mindreårige Karl den enfoldige, som rent dynastisk var en mer opplagt kandidat. Karl den tykkes legitimitet hvilte altså på hans evne til å bekjempe vikingene. Bare i løpet av våren 884 sammenkalte han til to møter med aristokratiet på to forskjellige steder og sendte "bishops, abbots and counts against the Northmen to guard the frontiers of his kingdom."³⁶¹ Karl forsøkte altså å komme vikingene i forkjøpet ved å utruste et grenseforsvar ved utsatte områder før angrepene fant sted, men det er ingenting som tyder på at dette var et fast stasjonert grenseforsvar. Flere frankiske seiere fant sted den kommende tiden, men vikingenes nærvær innenfor rikets grenser ble likevel stadig sterkere. I 885 beretter AF at en vikinghær begynte å samle sammen korn og gjøre forberedelser for å bosette seg. Disse ble omsider jaget vekk, men situasjonen ble enda verre i 886. Annalisten forteller at

Hugo and Gauzlin, abbots and the leading generals of Gaul, in whom lay all the hope of the Gauls against the Northmen, died. At this the Northmen became bolder, and came out from their fortifications, and took possession of the whole region, and were able to hunt and sport with no one to prevent them.³⁶²

Her er det snakk om områdene rundt Paris, uten at vi vet hvor stort område det dreier seg om. Vi merker oss at vikingene, i likhet med *micel here*, oppholdt seg i festninger, og at de brukte dem som baser for å herje omkringliggende områder. Det er tydelig at det frankiske forsvaret må ha brutt sammen. At vikingene kunne beskjeftige seg med leker og jakt, viser dette, men det er umulig ut fra dette å si i hvor stor grad de tok den politiske kontrollen. De har definitivt hatt den reelle politiske makten i disse områdene, men det finnes ingen referanser til at de oppsatte seg til konger over disse områdene på mer institusjonalisert måte, slik som i kongerikene i England. Mye av årsaken til dette er kanskje at de ikke klarte å innta det administrative og økonomiske senteret Paris.

Fra 885-886 var Paris beleiret av vikingkongen Sigfrid, som etter Godfrids avreise var lederen for den største vikinghæren. Vikingene klarte ikke å innta byen, men Karl den tykke mislyktes også i å befri den ved militær makt. Han betalte tributt til Sigfrid og lot ham reise forbi Paris for å plyndre Burgund uhindret. Beleiringen av Paris skulle likevel få store konsekvenser for frankisk maktpolitikk. Etter at Karl den tykke døde i 888, ble greven av Paris, Odo, som hadde ledet forsvaret av byen under den lange beleiringen, valgt til konge i Vest-

³⁶¹ AF 884.

³⁶² Begge sitat: AF 886. Gauzlin var biskop av Paris og hadde, sammen med grev Odo, ledet forsvaret av byen, som fortsatt var under angrep da han døde.

Frankerriket.³⁶³ Han var ikke en karolinger og valget av ham fremfor karolingeren Karl den enfoldige, som for andre gang ble valgt bort på grunn av sin lave alder, viser hvor viktig innsatsen hans mot vikingene ble regnet. Han var konge til sin død i 898.

Karl den tykkes fall fra den øst-frankiske tronen i 887, har sannsynligvis sammenheng med at han ikke klarte å håndtere vikingtrusselen tilfredsstillende. Vi har sett at hans legitimitet, ved siden av den dynastiske, hvilte på hans evne til å forsvare riket. Dette hadde han ikke klart tilfredsstillende og AV beretter at ”da frankerne så, at keiserens kræfter til at styre riget var for svage, stødde de ham fra ledelsen og satt Arnulf ... på tronen.”³⁶⁴ Det er ikke sikkert at hans problemer med vikingene var eneste årsak til hans fall, men de har med stor sikkerhet bidratt til hans manglende tillitt hos aristokratiet. Dette får vi en indikasjon på i et av erkebiskop Fulks brev. Her minner han på Karls ansvar for rikets forsvar og skriver at ”since the magnates committed the realm’s protection to you, everything has gone from bad to worse.”³⁶⁵ Både ikke-karolingeren Odos opphøyelse og Karl den tykkes fall viser at legitimiteten til frankerkongene i disse årene i stor grad hvilte på deres resultater i kampen mot vikingene. Selv dynastiske fordeler ble satt til side, som tilfellet var med den mindreårige Karl den enfoldige.

Forsvarstiltak

I likhet med i England måtte også de frankiske herskerne lempe på privilegier i et forsøk på å mobilisere flere folk i forsvaret mot vikingangrepene. Et charter fra 887, angående de militære pliktene til klosteret Korvey i Saksen, er instruktivt. Charteret viser at klosterets menn hadde vært fritatt for militærtjeneste tidligere. Karl den tykke gjør det klart at han ønsker å opprettholde dette fritaket også i fremtiden, men for øyeblikket må han lempe på privilegiet på grunn av ”the necessity of the present danger.”³⁶⁶ Sannsynligvis har det feilslåtte felttoget til Paris året før overbevist ham om at en større andel av befolkningen måtte kalles ut.

I tillegg til økt mobilisering, har vi også eksempler på økt bygging av forsvarsverk. AB nevner at Ludvig III bygde en festning ved Etrun, ved elven Scheldt i Flandern, i 881.³⁶⁷

³⁶³ AF 888. For hans innsats under beleiringen: AV 885

³⁶⁴ AV 887.

³⁶⁵ Janet Nelson (1999): ”Fulk’s Letter to Alfred Revisited” i *Rulers and Ruling Families in Early Medieval Europe. Alfred, Charles the Bald, and Others*. Aldershot : Ashgate, kapittel V s. 141.

³⁶⁶ Simon MacLean (1998): ”Charles The Fat and the Viking Great Army. The Military Explanation for the End of the Carolingian Empire (876-88)” i *War studies journal* 2/3, s. 83.

³⁶⁷ AB 881.

Mainz fikk sine murer restaurert i påvente av vikingangrep i 882, og Köln ble gjenoppbygd med sterke murer i 883.³⁶⁸ Det kanskje viktigste arbeidet som ble gjort var befestningen av Paris i 885. AV beretter: "[Frankerne] byggede værn for at umuliggøre deres sejlads med skibe. De byggede også en borg ved floden Oise ... Biskop Gauzlin lod Paris befæste."³⁶⁹ Det første annalisten beretter om, kan tyde på at på denne tiden fantes det fortsatt operative befestede broer som kunne hindre seilasen på Seinen. Det ble også bygd en festning ved sideelven Oise, som har avledet vikingene, for den ble beleiret og ødelagt av dem. Dette forsinket deres seilas opp til Paris og dermed ført til at frankerne fikk mer tid til befestningsarbeidet. Vikingskipene ankom Seinen 25. juli, men de kom ikke frem til Paris før 24. november, en meget langsom seilas for de 234 kilometerne fra Rouen til Paris.³⁷⁰ At vikingene frivillig skulle ha valgt å ankomme Paris så sent på året, virker usannsynlig. På grunn av dette var Paris godt nok befestet til at den kunne holde ut den nesten ett år lange beleiringen. Paris hadde blitt tatt mange ganger tidligere, men ikke denne gangen, uten tvil fordi bymurene var sterkere.

I 887 ga Karl den tykke midler til munkene i St. Vaast, der klosteret hadde blitt brent i 880, "for a stronghold to be built by them in their monastery to defend the place against the Vikings." Samme år ga Karl også pengestøtte til bygging av en bymur rundt Langres.³⁷¹ Men bygging av festninger var ingen sikkerhet mot vikingene. For eksempel forteller Regino om en stor folkemengde som tok tilflukt i en nylig bygget festning i Ardennene, men som ble inntatt av vikingene.³⁷² Det har garantert blitt bygd flere festningsverk enn det kildene refererer til, men vi finner ingen antydninger til et sentralstyrt befestningsprogram. Det har sammenheng med sentralmaktens svekkelse på bekostning av aristokratiet, som bygde ut sin lokale maktbase. Janet Nelson har beskrevet dette slik: "The relationship between magnates and king had been changing in the 880's and 890's, when fortresses – whose unauthorised construction Charles the Bald had fiercely prohibited in 864 – proliferated in Francia without any semblance of royal control."³⁷³ Resultatet var at det ikke fantes en sterk sentralmakt som kunne lede og organisere byggingen av et gjennomtenkt system av bemannede festningsverk, slik Alfred gjorde på denne tiden. Initiativ til og koordinering av festningsbygging foregikk i

³⁶⁸ AF 882, 883.

³⁶⁹ AV 885.

³⁷⁰ Gillmor: "The logistics..." s. 106.

³⁷¹ MacLean, s. 82. Sitatet er ikke fra en kilde, men fra artikkelen. Derav bruken av ordet viking.

³⁷² Regino 892.

³⁷³ Janet L. Nelson (1992): *Charles the Bald*. London : Longman, s. 259. Denne utbyggingen av festninger var ikke bare mot vikingene, men også maktsentere i indre frankiske stridigheter.

beste fall på regionalt plan. Eksempel på det er byene Deventer og Zutphen. I 882 brant vikingene ned Deventer i nærheten av nedre Rhinen.³⁷⁴ Arkeologiske undersøkelser viser at Zutphen, som ligger seksten kilometer lenger sør, også ble brent, og at det ble bygd forsvarsmur rundt begge byene i 880-årene. Deventer var områdets kirkelige sentrum og Zutphen var dets administrative sentrum. Det gjør at vikingenes ødeleggelser må ha hatt stor betydning, men tyder også på at det foregikk en koordinert gjenoppbygging av disse viktige byene. Også andre forsvarsverk i det nord-vestlige Frankerriket finnes, datert til slutten av 800-tallet, hvor byggingen trolig er koordinert på regionalt plan.³⁷⁵

Vikingenes mobilitet, men også unnvikelsesstrategi, gjorde det vanskelig for frankerne å sette opp et effektivt forsvar. Vi ser for eksempel at da kong Odo i 891 innhentet en vikinghær som hadde plyndret, slapp de byttet, spredte seg og flyktet gjennom uveisomme steder tilbake til leiren.³⁷⁶ Regino beretter at i det samme året rykket de frem mot Aachen, spredt gjennom skog- og myrlandskap. Han forteller at da frankerne skulle forsøke å avskjære dem, holdt de et møte der lederne drøftet ”mere de uvisse ting enn selve faren: Om fjenderne vilde trønge gjennom ... til Köln, eller om de gjennom Prüm vilde tage vejen til Trier, eller ... skynde sig tilbage til flåden.”³⁷⁷ Det var det uberegnelige ved vikingenes bevegelser som nå var frankernes største problem, ikke nødvendigvis at de var overlegne i kamp. Det ser vi av det Regino forteller om en vikinghær som var på fremmarsj i 892. De turte ikke å gå over åpne sletter, men holdt seg til skogsområder, fordi de var redde for åpen kamp.³⁷⁸ Mange av de store vikinghærene vant også i åpne slag, men frankernes største problem var likevel at de ikke klarte å hindre vikingenes bevegelsesfrihet, slik som Alfred gjorde i 892-896. Han gjorde det ved utbyggingen av et dybdeforsvar, som skapte et konstant vest-saksisk nærvær, noe frankerne ikke klarte. Dette har sine årsaker i at de frankiske rikene var langt større enn Wessex og en like tett oppbygging av militært nærvær som Alfred gjorde ville ta lang tid, og på dette tidspunktet var ikke sentralmakten sterk nok til å sette i gang et slikt arbeid. Vi må også huske på at heller ikke Alfred klarte å bygge ut sitt system da vikingene herjet som verst, det ble gjort nettopp da Frankerriket opplevde de verste angrepene. Frankerne ser heller ikke

³⁷⁴ AF 882.

³⁷⁵ Alt siden forrige fotnote: Michel Groothedde: ”The Vikings in Zutphen” i Rudolf Simek and Ulrike Engel (Ed.) (2004): *Vikings on the Rhine. Recent Research on Early Medieval Relations between the Rhinelands and Scandinavia*. Wien : Fassbaender, s. 111-132.

³⁷⁶ AV 891.

³⁷⁷ Regino 891.

³⁷⁸ Regino 892. På dette tidspunkt var vikingene på vei til Prüm, der Regino var, og deres strategi er således basert på førstehåndskunnskap.

ut til å ha klart å organisere konstant operative innsatsstyrker. For eksempel hadde Ludvig III i 881 gitt abbed Gauzlin ansvaret for å bekjempe en mindre vikinghær. Etter en mislykket konfrontasjon med denne, oppløste Gauzlin hæren i oktober, og vikingene bygde seg et sted til overvintring.³⁷⁹ Det er tydelig at frankerne ikke maktet å holde hærene sine samlet ute i felten hele året, og indikerer at vikingene bare møtte begrenset motstand i vinterhalvåret. Særlig skadelig var det når vikingene selv førte krig om vinteren.³⁸⁰ Denne sesongbaserte krigføringen var noe Alfred overvant ved å dele opp tjenestetiden i *fyrden*, men var noe frankerne, i likhet med Alfred i 870-årene, tydeligvis ikke klarte.

Det paradoksale er at det var de frankiske rikenes størrelse som også førte til at de ikke ble erobret i 880-årene. Sigfrid og Godfrids store hær oppførte seg noenlunde likt *micel here*, ved at den ble ledet av flere konger, benyttet hester for å øke mobiliteten på land, og inntok viktige maktsentre. Men i motsetning til *micel here* klarte ikke vikingene i Frankerriket å skaffe seg et selvstendig, permanent maktgrunnlag. Den sannynlige hovedårsaken til dette er Øst-Frankerrikets størrelse. Northumbrias og Øst-Anglias skjebne ble beseglet etter ett stort slag i hvert kongedømme. Hadde det fantes et frankisk kongerike på Øst-Anglias størrelse hvor Køl, Aachen og Trier dannet maktbasen, ville Godfrid og Sigfrid kunne tatt makten her på permanent basis. Men det lot seg ikke gjøre så lenge disse bare var en del av det store Øst-Frankerriket, hvor mye av maktbasen lå videre inn mot i Bayern. Mainz, som lå videre østover, forventet angrep, men vikingene vendte seg heller vestover i 882 og overvintret i Elsloo. Slik kunne de umulig erobre Øst-Frankerriket.

Det er flere årsaker til at de valgte å seile oppover de store elvene i Øst-Frankerriket, selv om de ikke kan ha hatt ambisjoner om å erobre hele riket. Vestfrankerkongen Ludvig III hadde vist seg sterk ved seieren ved Saucourt. Det medførte at da Godfrid og Sigfrid ankom og overtok ledelsen, var allerede denne vikinghæren i Rhindeltaet. I stedet for å vende tilbake til Vest-Frankerriket, som rent geografisk måtte vært lettere å erobre enn Øst-Frankerriket, fortsatte den styrkede vikinghæren oppover Maas. Hovedårsaken til dette er sannsynligvis at den danske vasallen Rorik, som siden slutten av 840-årene hadde forsvart Frisland og de store elvenes munnings, nylig hadde dødd. Under hans lojale tjeneste hadde Karl den skallede ikke

³⁷⁹ AV 880.

³⁸⁰ For eksempel ble klosteret St. Vaast brent 26. desember 880. AV 881. Årskiftet skjedde 25. desember. Dette var selve klosteret der annalene ble skrevet og er dermed en øyevitneskildring. Datoen, 2. juledag, var sannsynligvis ingen tilfeldighet, da det sikkert har vært fornemme gjester til stede.

bygd befestede broer her, slik som på Seinen og Loire. Derfor var sannsynligvis elvene innenfor Frisland de mest seilbare for vikingene på denne tiden. Vi kommer nærmere tilbake til Rorik i neste kapittel. En annen årsak er at disse områdene sannsynligvis ikke ble regnet for kjerneområder av østfrankerne. Inntil 870 var disse områdene en del av Lotharingia. Etter dette var deler av området en del av Vest-Frankerriket frem til 880. Det var altså et område der den øst-frankiske kongen sannsynligvis ikke stod sterkt, og dette har trolig svekket forsvaret.³⁸¹

Hvis de hadde ambisjoner om å kunne erobre deler av Øst-Frankerriket og danne et nytt kongerike, svant dette håpet da de ble beleiret av Karl den tykkes store hær ved Elsloo i 882. De må ha innsett at de ikke kunne slå denne hæren og inngikk derfor avtaler med Karl, som vi har sett. Hvis vi sammenligner med *micel heres* strategi, finner vi kanskje årsaken til hvorfor i hvert fall Godfrid sannsynligvis hadde mistet håpet om vellykket erobring etter et år med herjinger. *Micel here* oppholdt seg aldri mer enn et år i fiendtlig territorium. Hvis ikke kongeriket hadde blitt erobret innen da, trakk de seg tilbake til sine tidligere erobringer. Det skjedde etter det mislykkede erobringforsøket av Mercia i 867, og flere ganger da de prøvde å erobre Wessex. Godfrid og Sigfrid klarte ikke å erobre Øst-Frankerriket, eller opprette et eget selvdefinert kongerike i løpet av 881-882, og da Karl beleiret dem, hadde de ingen fredelige steder å trekke seg tilbake til. Derfor måtte de forhandle. Sigfrid fortsatte sin vikingtilværelse i vest, mens Godfrid innså at han ikke kunne få politisk makt uten å underordne seg Karl, og ble derfor hans vasall. Ved dette ble den store hæren splittet og Sigfrids hær var ikke stor nok til å innta det sterkt befestede Paris, selv om vikingene dominerte områdene rundt. Så lenge de ikke klarte å innta dette økonomiske og administrative senteret, klarte de heller ikke i lengden å dominere andre områder. Herredømmet ble midlertidig fordi de ikke klarte å opprette en fast institusjonalisert maktbase, med Paris som sentrum. Hadde Godfrid og Sigfrid konsentrert alle kreftene på Vest-Frankerriket med en gang, istedenfor å angripe i øst, som forståelig nok må ha vært fristende så lenge dette området var dårlig forsvart, kunne de kanskje erobre deler av Vest-Frankerriket. Det ser altså ikke ut til at angrepene mot Øst-Frankerriket var så planmessig utført som *micel heres* erobringer. Det gamle Lotharingia ble angrepet fordi mange rike byer lå her, samtidig som forsvaret var dårlig, ikke fordi vikingene trodde de skulle klare å erobre hele Øst-Frankerriket.

³⁸¹ Janet Nelson: "The Frankish Empire" i Peter Sawyer (Ed.) (1997): *The Oxford Illustrated History of the Vikings*. Oxford : Oxford University Press, s. 35.

Hvis de hadde ambisjoner om å danne et eget selvstendig kongedømme, svant dette håpet da de ikke klarte å gjøre det innen et år.

Vikingene herjet på kontinentet i noen år etter Karl den tykkes død, men i 892 forlot de fleste av dem Frankerriket og seilte over til England. Dette har trolig sammenheng med et stort slag som Arnulf, konge av Øst-Frankerriket, vant i 891. En stor vikinghær hadde forskanset seg ved Louvain ved elven Dyle, men Arnulf overmannet dem og vant. Her ble to vikingkonger drept og seksten bannere ført tilbake til Bayern som trofè.³⁸² Til tross for at dette må ha vært en stort tilbakeslag for vikingene, var ikke dette eneste årsak til at de forlot kontinentet året etter. I AV berettes det om hvordan Frankerriket ble rammet av en kraftig hungersnød og ”da normannerne ... så at hele landet hærgedes af sult, forlod de ved efterårstid Francien og sejlede over havet.”³⁸³ Hvordan det gikk, har vi sett tidligere, men nå skal vi se nærmere på en strategi som frankerne benyttet seg av gjennom det meste av oppgavens tidsramme, nemlig å gjøre danske aristokrater til vasaller, i hovedsak for å la *dem* hindre vikingenes angrep.

³⁸² AF 891.

³⁸³ AV 892.

Kapittel 10: Daner som frankiske vasaller

Gjennom det meste av oppgavens tidsramme gjorde frankiske herskere daner til vasaller. Det var ulike motiver for denne alliansestrategien, og med ulikt resultat. I det følgende skal jeg ikke skrive om alle danene som gikk i frankisk tjeneste, men ta for meg noen av de viktigste og av ulik karakter.

Danske vasaller under Karl den store og Ludvig den fromme

I 807 kom en dansk høvding, ved navn Halfdan, med sine menn til Karl og underordnet seg ham.³⁸⁴ Vi hører ikke mer om denne Halfdan i de frankiske kildene, men under angrepet på den frisiske øya Walcheren i 837 står det at danen Hemming, Halfdans sønn, en kristen hertug, ble drept.³⁸⁵ Ut fra dette er det sannsynlig at Halfdan ble gitt Frisland, eller deler av det, som len av Karl den store og at hans sønn, Hemming, overtok lenet ved hans død. Da Harald og Reginfrid ble konger i 812 spurte de om tillatelse til at deres bror, Hemming, kunne returnere til Danmark. Dette ble gjort året etter.³⁸⁶ Da Godfreds sønner drev Harald og Reginfred fra tronen det samme året sier de frankiske kildene ingenting om hva som skjedde med Hemming. Sannsynligvis er denne Hemming den samme som Halfdans sønn, som døde i 837. I så fall hadde han vært i Karls tjeneste før han returnerte til Danmark og gikk sannsynligvis tilbake i Karls tjeneste etter at han ble fordrevet derfra. Denne Hemming var i hvert fall ikke med på den mislykkede gjenerobringen som Harald og Reginfred forøkte på i 814. Det betyr at Hemming som døde i 837 var broren til Harald, og i så fall var Harald sønn av den Halfdan som kom til Karls hoff i 807.³⁸⁷ Slik tegner det seg et bilde av to familier med forskjellig politikk overfor frankerne. Godfred, og til dels hans sønner, var konfronterende, mens Halfdan, med sønnene Harald og Hemming, var underordnende. Dette forklarer hvorfor Harald oppsøkte frankisk hjelp flere ganger, som vi tidligere så: hans far og bror var allerede i frankisk tjeneste.³⁸⁸

³⁸⁴ Coupland: "From poachers...", s. 87.

³⁸⁵ Thegan s. 134. AF 837 (Dette årstallet finnes ikke i Reuters oversettelse, men finnes i Albrechtsen (overs.): *Vikingerne...*, s. 95.)

³⁸⁶ ARF 812, 813. Denne Hemming må ikke forveksles med kong Hemming (810-812).

³⁸⁷ Dette mener både Haywood, s. 128 og Coupland: "From poachers...", s. 87.

³⁸⁸ Ut fra Rimberts beretning om Ansgars liv, er det tydelig at det var vanlig at danske aristokrater oppholdt seg ved det frankiske hoff i 820-årene. Rimbert skriver om Ansgars forløper, Ebbo av Reims, om hvordan han fikk en voldsom trang til å forkynne det kristne budskap til hedningene, "especially the Danes whom he had often seen at the palace." Dutton (Ed.): *Carolingian Civilization...*, s. 414.

Særlig under Ludvig den fromme ser det ut til at det fantes mange lojale daner. Notker forteller at flere og flere daner hvert år kom til Ludvig, ”not like envoys but like most devoted vassals.”³⁸⁹ Alliansepolitikken ble videreført av senere frankiske herskere, men årsaken forandret seg. Tidligere hadde utstøtte danske aristokrater kommet og underordnet seg den frankiske keiseren, men fra 840-årene var årsaken til alliansestrategien i større grad at de frankiske herskerne ikke klarte å jage vekk vikinghøvdingene. For å nøytralisere disse og hindre dem i å fortsette plyndringene, ble de ofte gjort til vasaller.

Vikinghøvding og vasall i borgerkrigene: Harald den yngre

Lothar tapte slaget ved Fontenoy i juni 841, og tapte ved det både makt og prestisje. En konsekvens av dette var at han ville sikre seg en allianse med en viss Harald. AB skriver om denne at han, sammen med andre danske pirater, hadde gjort mye ugagn i Frisland og andre kyststrekninger i Ludvigs tid. Det er liten tvil om at det her siktes til angrepene 834-37 og 839. Denne Harald fikk øya Walcheren, og andre nærliggende områder, i len av Lothar.³⁹⁰

Var dette den samme Harald som ble døpt i 826? Sannsynligvis ikke. Den Harald som var i Lothars tjeneste holdt sitt len sammen med broren Rorik.³⁹¹ Denne Rorik døde i 873.³⁹² Det gjør det usannsynlig at han kan ha vært broren til den Harald som ble døpt i 826 og som hadde blitt konge i Danmark i 812, men tilhørt en senere generasjon. I tillegg er det sannsynlig at ARF ville ha nevnt Rorik, hvis denne hadde vært broren til kong Harald av 812, tatt i betraktning at annalisten nevner andre av denne Haralds brødre.³⁹³ Både AF og AX omtaler Rorik som Haralds bror, mens AB omtaler ham som Haralds nevø.³⁹⁴ Dette problemet løses hvis det er snakk om to forskjellige Haralder, der den eldre (konge i 812-13, døpt 826) er onkel til den yngre (Lothars vasall). En sterk indikasjon på at vi har å gjøre med to personer ved navn Harald, av ulik generasjon, finner vi i AX under året 850, der det står: ”Normanneren Rurik, broder til den føromtalte Harald den Yngre...” Det fantes altså en eldre og en yngre Harald, som stod i onkel-nevø relasjonsforhold til hverandre.

³⁸⁹ Janet Nelson: “The Last Years of Louis the Pious” i Peter Godman and Roger Collins (Ed.) (1990): *Charlemagne’s Heir. New Perspectives on the Reign of Louis the Pious (814-840)*. Oxford : Clarendon Press, s. 157. Notker var en noenlunde samtidig biograf.

³⁹⁰ AB 841.

³⁹¹ AF 850.

³⁹² AF 873.

³⁹³ Harald og Reginfrid ville ha sin bror Hemming tilbake fra Frankerriket, og vi får vite navnet på enda en bror, Anulo, som døde. ARF 812, 813.

³⁹⁴ AF 850, AX 850, AB 850.

Lothar hadde altså alliert seg med en vikinghøvding i 830-årene i forbindelse med maktkampen med faren. De hyppige raidene på Frisland som skapte store problemer for Ludvig i 830-årene, var altså ikke bare en passiv konsekvens av urolighetene i Frankerriket, men aktivt oppfordret av Lothar. Det betyr selvfølgelig ikke at vikingangrepene startet på grunn av Lothar, de hadde vært et faremoment i over tretti år, men han hadde dobbel skyld i at vikingtrusselen eskalerte i disse årene. Først fordi det var han som i stor grad var årsak i urolighetene som svekket riket og for det andre fordi han oppfordret til vikingangrep. Alliansen med Harald den yngre ble sementert ved at Lothar gjorde ham til sin vasall, for å sikre seg hans tjeneste mot brødrene.³⁹⁵

Vikinghøvding og mektig vasall: Rorik

Vi vet ikke nøyaktig når, men en eller annen gang i 840-årene fikk Rorik Dorestad som len sammen med sin bror, Harald den yngre.³⁹⁶ Mot slutten av 840-årene ble han anklaget for manglende lojalitet mot sin herre Lothar og flyktet til Ludvig den tyske. Etter noen år i hans tjeneste samlet han seg et stort oppbud av daner og startet vikingvirksomhet mot Lothar. Etter å ha herjet Frisland og tatt over byen Dorestad, innså Lothar at han ikke klarte å drive ham ut, og gjorde ham igjen til sin vasall over mye av Frisland. Betingelsen var at han skulle ta seg av skatteinnkrevingen i sitt område og hindre ytterligere vikingangrep.³⁹⁷ Det paradoksale er at ved å angripe Lothar, ble Rorik hans vasall igjen og fikk i oppdrag å hindre fremtidige vikingangrep. Dette er et godt eksempel på den frankiske politikken i Frisland, der man, i Simon Couplands ord, forvandlet ”poachers to gamekeepers.”³⁹⁸ Det ser ut til å ha vært klokt av Lothar. Rorik forble lojal mot ham og myntene som ble slått der fortsatte å bære Lothars navn.³⁹⁹ Det ser altså ikke ut til at Rorik utfordret Lothars makt i området. Denne lojaliteten hindret derimot ikke at Lothar i 855 ga Frisland til sin sønn Lothar II. Etter å ha blitt skjøvet til side, dro Rorik til Danmark, for å forsøke å ta makten der. Året før hadde en borgerkrig herjet der og kong Horik hadde blitt drept, sammen med alle av kongelig blod, unntatt en liten gutt. Rorik lyktes ikke og samme år kom han tilbake ”and held sway over most of Frisia”.⁴⁰⁰

³⁹⁵ Nithard, som skrev en samtidig beretning om borgerkrigen i 840-årene, forteller at Lothar satte Harald, sammen med flere frankiske aristokrater, til å forhindre at Karl den skallede og Ludvig den tyske skulle krysse Moselle-elven ved Koblenz da de forfulgte Lothar i 842. Slik er det tydelig at Harald var et integrert element i de frankiske stridene. Harald og de andre flyktet da Karl og Ludvig kom. Nithard III, 7. Scholz, s. 164.

³⁹⁶ AF 850.

³⁹⁷ AF 850, AB 850. Det er usikkert hvor stor del av Frisland som ble gitt til Rorik. AB skriver: ”[Lothar] granted him Dorestad and other counties.”

³⁹⁸ Utdrag fra artikkeltittelen.

³⁹⁹ Coupland ”From poachers...”, s. 96.

⁴⁰⁰ AB 855.

Dette skjedde sannsynligvis ved å presse Lothar med trusler om maktbruk hvis han ikke fikk tilbake sin tidligere status i Frisland. I 857 forsøkte Rorik seg igjen på å vinne makt i Danmark, med Lothar II's samtykke. Dette førte til at han, etter avtale med kong Horik II, tok over deler av det sørligste Danmark, samtidig som han beholdt sine len i Frisland.⁴⁰¹ AB forteller at Roriks fravær hadde ført til at mye av Frisland, inkludert Dorestad og Utrecht, hadde blitt plyndret av vikinger det samme året som han dro, fordi han hadde tatt med seg flåten sin til Danmark.⁴⁰² Roriks nærvær var altså helt avgjørende for forsvaret av Frisland, særlig på grunn av den maritime makten han besatt. Nettopp danenes maritime egenskaper er sannsynlig årsak til at de ble gjort til vasaller, og at lenene deres lå i Frisland.

I 863 ble Dorestad igjen plyndret og denne gangen dro vikingene lenger opp langs Rhinen og herjet klostersetteret Xanten og senere en uidentifisert kongsgård.⁴⁰³ Mye tyder på at Rorik hadde latt dem passere for å spare sitt eget område for ytterligere ødeleggelser. Det indikeres av at Hincmar, erkebiskop av Reims, skrev brev til Rorik og instruerte ham om ikke å gi hjelp til hedningene mot de kristne, slik han hadde hørt rykter om.⁴⁰⁴ Vi vet ikke hvor mye det lå i disse ryktene, men det er verdt å merke seg at AB beretter at de dro ned Rhinen igjen på Roriks oppfordring. Da hadde de oppholdt seg en stund på en øy i Rhinen, mens Lothar II hadde menn på begge elvebredder.⁴⁰⁵ Rorik har således sannsynligvis fungert som megler i den fastlåste situasjonen. Da Karl den skallede overtok det vestlige Lotharingia ved Lothar II's død, dro han straks for å sikre seg Roriks lojalitet.⁴⁰⁶ At han fortsatte som vasall i Frisland under sin tredje herre, tyder på at hans innsats ble ansett for uunværlig. Det ser vi også under året 872, da Karl roste ham for hans lojalitet.⁴⁰⁷

Det siste vi hører om Rorik er under året 873 da han kom til Ludvig den tyske og innordnet seg under hans herredømme. Dette skjedde uten at han hadde forlatt Karl. Årsaken er at da Lothar II's kongedømme ble delt mellom hans to onkler, Karl den skallede og Ludvig den tyske, i 870, kom Roriks len på begge sider av grensen mellom Karl og Ludvig. Hvorfor han ikke hadde blitt Ludvigs vasall med en gang, slik som med Karl, er uvisst, men det er verdt å

⁴⁰¹ AF 857. For drøfting om hvilket landområde han overtok, se Coupland: "From poachers..." s. 97. Hvor lenge Rorik holdt dette området vet vi ikke, men i 873 hadde den danske kongen Sigifrid en grensetvist med sakserne, altså var det sørligste Danmark ikke lenger under Roriks herredømme. AF 873.

⁴⁰² AB 857, Coupland: "From poachers..." s. 97.

⁴⁰³ AB 863, AX 864.

⁴⁰⁴ Coupland: "From poachers..." s. 98.

⁴⁰⁵ AB 863.

⁴⁰⁶ AB 870.

⁴⁰⁷ AB 872.

merke seg at da han kom til Ludvig i 873 skjedde det under sikkerhet av gisler, altså har det sannsynligvis vært et fiendskap mellom dem før dette.⁴⁰⁸ Etter dette hører vi ikke mer om Rorik, men han var mest sannsynlig død før 882, for i det året ble hans tidligere len gitt til vikingkongen Godfrid.

Rorik står i en særstilling blant alle danske aristokrater som ble gjort til frankiske vasaller på 800-tallet. Han vasall under fire herskere, Lothar I og II, Karl den skallede og Ludvig den tyske, og det finnes knapt noen kritiske bemerkninger om ham i kildene.⁴⁰⁹ Annalisten i AF, som under året 850 fortalte at Rorik ble fengslet for beskyldninger om manglende lojalitet, tilføyer at dette sannsynligvis var en falsk anklage. Da Hincmar i 863 skrev at han hadde hørt rykter om at Rorik hadde sluppet vikingene forbi, slik at de kunne plyndre lenger opp langs Rhinen, skrev han også et brev til biskopen av Utrecht, der han skriver at, hvis ryktene var sanne, måtte Rorik få passende straff.⁴¹⁰ Utrecht lå i Roriks len og Hincmar må således ha forventet at Rorik skulle anerkjenne biskopen i Utrechts myndighet, selv om biskopens militære makt var langt mindre enn Rorik sin. På grunn av dette kan vi si at "it is apparent that Rorik was regarded by the Franks very much as 'one of us' rather than 'one of them'."⁴¹¹ Det betyr ikke at han var populær hos alle eller at han hadde mistet kontakten med andre daner. AB forteller at han ble jaget vekk av lokalbefolkningen i Frisland i 867, og at Lothar II utkommanderte hæren sin fra hele riket fordi han ventet at Rorik skulle returnere sammen med andre daner. At Lothar var så redd for Roriks hevn viser hans makt. Hva det ble av dette vet vi ikke, men sannsynligvis har Lothar bedt ham komme tilbake på fredelig vis. Det var nemlig svært viktig for ham å ha et godt forhold til Rorik. Under hans lange tid i Frisland, ble Dorestad plyndret bare to ganger – første gang i 857, da han var i Danmark, og i 863. Dette står i skarp kontrast til tidligere tider og nettopp det at Dorestad ble plyndret med en gang han forlot området med flåten sin, viser hans uunværlighet i forsvaret av Frisland.

Vikinghøvding og ulydig vasall: Rodulf

Mens Rorik er et eksempel på en dansk aristokrat som var lojal mot sine frankiske herskere, er Rodulf eksempel på det motsatte. Han var sønn av Harald den yngre og dermed nevø til

⁴⁰⁸ AF 873.

⁴⁰⁹ Et unntak er AX 873, der han blir kalt kristenhetens galle og en tyrann. Men AX er generelt svært polemisk mot alt dansk.

⁴¹⁰ Coupland: "From poachers..." s. 98.

⁴¹¹ Coupland: "From poachers..." s. 101.

Rorik.⁴¹² Vi vet ingenting om hans tidlige karriere og første gang han opptrer i kildene er i 864, da Lothar II gir ham betaling for utført tjeneste. Coupland fremhever at ordet som blir brukt om denne betalingen, *locarium*, ble brukt i forbindelse med betaling til leiesoldater.⁴¹³ Det er altså sannsynlig at Lothar II gjorde som sin far, som benyttet seg av Rodulfs far, Harald, som leiesoldat, før Harald hadde krevd å få land i Frisland. Hva Rodulf skulle ha betaling for, vet vi ikke. Neste gang vi møter Rodulf er han i Karl den skallede tjeneste og med stor sannsynlighet var han hans vasall. Enten hadde han egne len i Frisland eller så delte han styret der med sin onkel Rorik. Dette ser vi ut fra at Karl to ganger i 872 hadde samtaler med Rorik og Rodulf samtidig. Karls ulike syn på dem vises tydelig i det siste møtet. Her roste han Rorik for sin lojalitet, mens Rodulf ble “dismissed empty-handed, because he had been plotting acts of treachery and pitching his demands too high. Charles prepared his faithful men for defence against Rodulf’s treacherous attacks.”⁴¹⁴ Karl var full av mistro overfor Rodulf, og trolig med god grunn. Både AB, AX og AF fremhever at han fortsatte med vikingangrep, særlig mot Karls rike.⁴¹⁵ Dette til tross for at han var Karls vasall, og han var således sin onkel Roriks rake motsetning.

Rodulf ble drept i kamp året etterpå. De gjenlevende av mennene hans forsøkte å flykte til skipene, men det lot seg ikke gjøre. Derfor tok de tilflukt i en bygning, som påfølgende ble beleiret av friserne. Det ble et ordskifte blant friserne om hva som så skulle gjøres, før lederen deres stod frem. Det AF skriver om denne lederen er bemerkelsesverdig: ”A Northman who had become a Christian and had long lived among these Frisians and was *the leader of their attack*, addressed the others...”⁴¹⁶ Her har vi altså å gjøre med en ikke navngitt skandinav som leder friserne i kamp mot vikingene, og er en indikasjon på at det fantes mange flere skandinaver i frankisk tjeneste enn de vi vet navnet på, som bare var de aller mektigste.

Vikinghøvding og leiesoldat: Veland

Vi har sett at vikinger ble brukt som leiesoldater i de karolingiske familiefeidene, og at noen vikinghøvdinge fikk len i Frisland med oppgave å forsvare det mot andre vikinger. Det finnes også en tredje måte frankerne brukte vikinger i sin tjeneste på, nemlig å bruke dem som leiesoldater mot andre vikinger. Denne strategien ble brukt av Karl den skallede. I 850-årene

⁴¹² AB 864.

⁴¹³ Coupland: ”From poachers...” s. 101-102.

⁴¹⁴ AB 872.

⁴¹⁵ AB 873, AX 873, AF 873.

⁴¹⁶ AF 873. Min utheving.

var Seinen en hovedfartsåre for vikingflåter, men også på Somme var det vikinger. I 860 gjorde Karl avtale med Somme-vikingene at de, mot betaling, skulle enten drive ut eller drepe vikingene på Seinen. Siden det tok tid å samle denne betalingen dro Somme-vikingene over til England, men ble slått ved Winchester.⁴¹⁷ I 861 kom de tilbake, under ledelse av Weland, og beleiret vikingene som var på øya Oissel, samme øy som Karl hadde beleiret i 858. Karl sendte egne styrker for å hjelpe dem, samt forsyninger ”so that the realm should not be looted.” De beleirede vikingene betalte en stor mengde gull og sølv til Weland ”[and made] an alliance with them.” De seilte sammen ned til havet, men kunne ikke seile videre på grunn av den kommende vinteren. Dermed splittet de seg og inntok forskjellige steder ”from the sea-coast right up to Paris.”⁴¹⁸ Således kan vi si at Karls strategi mislyktes, men kanskje først og fremst fordi vinteren hindret vikingene å seile vekk. Den store vinneren var Weland. Han fikk betaling av Karl for å angripe de andre vikingene, og han fikk betaling av dem for at han *ikke* skulle angripe dem.

Året etterpå kom likevel Weland til Karl og underordnet seg ham. Litt senere ble han døpt sammen med sin kone og sine sønner.⁴¹⁹ Han forble i Karls følge resten av livet. I 863 ble han beskyldt for manglende lojalitet mot Karl. Weland nektet for dette og ble da utfordret til duell av anklageren, som også var en døpt viking. I denne duellen døde Weland, foran øynene på Karl, men Hincmar antyder at det var Weland som likevel hadde retten på sin side.⁴²⁰ Han ser altså ut til å ha vært lojal i den lille tiden han hadde vært Karls mann.

Vikingkonge og for mektig vasall: Godfrid

Den siste mektige danske vasall på 800-tallet var Godfrid. I AV blir han omtalt som konge og var en av lederne for den store hæren i 880-årene.⁴²¹ Vi har sett at han, som et kriterium for en fredsavtale med Karl den tykke, ble gitt Roriks gamle len, i tillegg til at han giftet seg med Lothar II's illegitime datter.⁴²² Slik ble Godfrid knyttet nærmere frankisk politikk enn noen annen skandinav før ham, og ingen hadde forsøkt å hevde seg i indrepolitikk som han skulle gjøre. Godfrids svoger, Hugo, var i ferd med å gjøre opprør mot keiser Karl den tykke, og ønsket støtte fra Godfrid. Regino skriver at Hugo i 885 oppfordret Godfrid til å ”sende bud til

⁴¹⁷ AB 860. ASC 860.

⁴¹⁸ Alle sitatene: AB 861. De vikingene som Weland skulle ha jaget vekk okkuperte et kloster.

⁴¹⁹ AB 862.

⁴²⁰ AB 863.

⁴²¹ AV 880.

⁴²² AF 882, AB 882.

sit fædreland og at trøkke en kraftig styrke af hjælpetropper sammen for med al evne at bringe ham hjælp” Hugos mål var å opprette sin fars gamle rike, Lotharingia, og Godfrid skulle få halvdelen som lønn hvis det lyktes.⁴²³ Godfrid ble med på planen og sendte straks bud til keiser Karl den tykke, at hvis han ønsket at Godfrid skulle fortsette å forsvare riket mot angrep fra danene, så krevde han å få underlagt seg et visst antall nevnte byer og kongsgårder.⁴²⁴ Regino bemerker at dette ultimatumet enten ville gi Godfrid flere len, eller så kunne han bruke en avvisning som påskudd for å angripe Karl. Karl, på sin side, ville ikke la seg trenge opp i et slikt hjørne. Derfor måtte Godfrid ryddes av veien.⁴²⁵ AF skriver at Godfrid allerede hadde samlet en stor hær av daner og gjorde seg klar til å seile opp Rhinen. Men før han fikk satt av gårde, kalte Karl sammen et møte mellom Godfrid og en av Karls trofaste vasaller, Heinrich.⁴²⁶ På dette møtet ble Godfrid hugd ned av en greve som han hadde en gammel feide med, og Heinrichs menn drepte hele Godfrids følge.⁴²⁷

Godfrid hadde vært en illojal vasall. Regino beretter under året 884: ”Samme år sejlede normannerne ... *med Godfreds samtykke* op ad Rhinen.”⁴²⁸ Ikke bare var Godfrid passiv til vikingenes herjinger, men ser endatil ut til å ha gjort avtaler med disse vikingene. Slik viste han seg som en illojal vasall på to måter: for det første at han ikke utførte sin oppgave som forsvarer av Frisland og Rhinens munning, og for det andre at han forsøkte, sammen med Hugo, å opprette det gamle kongeriket Lotharingia på sin herres bekostning, for på den måten å bli en selvstendig maktfaktor i Frankerriket. Etter mordet på Godfrid hører vi aldri igjen om skandinaviske vasaller i Frisland. En politikk som hadde pågått i nesten åtti år var dermed avsluttet. Det er ikke usannsynlig at Godfrids illojalitet og ambisjoner har skremt frankerne. Neste gang vi hører om en skandinavisk vasall i Frankerriket, har fokuset flyttet seg fra Frisland til Normandie, men det er en annen historie.

Alliansestrategien var således en blandet opplevelse for frankerne, men må likevel kunne kalles en suksess. Dette var særlig på grunn av Roriks innsats. Frisland ble hardt rammet både før og etter hans tid, men mens han var vasall forekom bare to angrep – det ene nettopp fordi han var borte. Rodulf var illojal, men ville sikkert herjet Frankerriket uansett om han var

⁴²³ Regino 885. Hugo ble senere munk i Prüm, da Regino var abbed der. Regino har altså historien direkte fra ham. Som nevnt i innledningen ble Lotharingia delt mellom Karl den skallede og Ludvig den tyske etter Lothar IIs død. Lothar II var faren til Hugo.

⁴²⁴ Som sendebud sendte Godfrid to grever, noe som indikerer hans makt. Regino 885.

⁴²⁵ Regino 885.

⁴²⁶ AF 885.

⁴²⁷ Regino 885.

⁴²⁸ Min utheving.

vasall eller ikke. Det samme er tilfellet med Godfrid. Hadde han ikke blitt vasall ville han kanskje fortsatt samarbeidet med Sigfrid, og ville angrepet Paris sammen med ham i 885. Da hadde kanskje Paris falt og de hadde kanskje forsøkt å opprette et selvstendig rike med Paris som sentrum. Dette er bare spekulasjoner, men deres kombinerte hærer ville uansett skapt langt større problemer for frankerne enn det som var tilfellet så lenge Sigfrid var alene. Slik må også alliansen med Godfrid kunne kalles en slags suksess – ikke fordi han var lojal, men fordi den største vikinghæren ble splittet. Likevel er det sikkert at hans ambisjoner kunne blitt katastrofale for Karl, hvis han ikke hadde blitt myrdet.

Kapittel 11: Konklusjon

I denne oppgaven har jeg drøftet hvordan vikingangrepene artet seg i England og Frankerriket i perioden 789-899, og hva som ble gjort til forsvar mot angrepene. Vi har sett at militære tiltak mot vikingangrepene startet tidligere i England enn i Frankerriket, ved at Offa allerede i 792, året før angrepet på Lindesfarne, sikret seg bro- og festningsarbeid, samt tjeneste i *fyrden*, også av privilegerte eiere av *bookland* i Kent, som for øvrig var fritatt for all kongelig tjeneste. Dette ble gjort eksplisitt mot vikinger. Dette ble gjort gjentatte ganger i Kent og til en viss grad også i Wessex senere. Det ble altså gjort ekstraordinære tiltak mot den nye fienden, ved å hindre at de privilegerte jordeierne skulle være fritatt for militærtjeneste. Slik økte kongene rekrutteringsgrunnlaget, og viser hvor alvorlig Offa og hans sønn Cenwulf tok vikingtrusselen. Jeg har nettopp ved å vise til kravet om the *common burdens* vist at ASCs nedtegnelser frem til 830-årene er misvisende med tanke på vikingtrusselens karakter. Bare i Kent, der ASC ikke nevner ett eneste angrep i denne perioden, finner vi fire referanser til tiltak mot angrep, i tillegg til opprettelsen av et tilfluktsted i vente av flere angrep og Alkuins ord om at vikingene hadde for vane å plyndre. Jeg har fremhevet at bak hvert tiltak ligger det sannsynligvis flere angrep. At det gang på gang var nødvendig å sikre seg militærtjeneste *contra paganos*, viser at hele perioden 789-835 var preget av vikingtrusselen. Når ASC er så mangelfull for Kent, som var en del av Wessex da ASC ble skrevet, er det ikke urimelig å tro at resten av England også opplevde langt mer omfattende angrep i denne perioden.

Allerede før Offa møtte vikingtrusselen, hadde frankerne et anstrengt forhold til danene. Dette utviklet seg til en alvorlig trussel for Karl den store, ved at danskekongen Godfred hadde ambisjoner om å overta Saksen og Frisland. Hans sterke flåte og kavaleri utgjorde en dobbel trussel for Karl, ved at han herjet Frisland i vest og truet med landinvasjon i nord. Før det ble noe av en eventuell invasjon, ble han myrdet og de neste kongene i Danmark inngikk fred med Karl, og senere Ludvig den fromme. Under Ludvig nådde frankernes makt overfor danene et høydepunkt ved at han ved flere anledninger opptrådte som en slags overkonge begge de stridene danske kongeslektene måtte forholde seg til. Den fordrevne Harald underordnet seg Ludvigs beskyttelse, slik også hans far og bror hadde gjort tidligere. Godfreds slekt var mer konfronterende overfor frankerne, men sønnene lot seg presse av Ludvig til tidvis å la fienden Harald dele den danske tronen.

Samtidig som frankerne opplevde trusselen fra de danske sentralkongene, begynte også vikingene å herje kysten. Karl den store satte i gang tiltak mot vikingangrepene i 800, men strategien hans var annerledes enn Offa sin. I motsetning til Offa etablerte Karl et kystforsvar, der skip spilte en sentral rolle. Dette ble kraftig utbygget i 810, da skip ble plassert i elvemunninger og ved havner, festninger bygd ved de samme stedene og fyrtårn restaurert. Vi har ingen referanser til noe slikt i England. Og mens Offa og senere herskere i de engelske kongerikene beordret brobygging til forsvar mot vikingangrep, skjedde dette først i Karl den skalledes tid i Frankerriket. Likheten mellom England og Frankerriket i denne perioden var bygging av festningsverk, men vi vet ikke om de engelske herskerne plasserte dem ved elvemunninger og havner, slik som frankerne gjorde. Vi vet lite om store deler av England i denne tiden, men forsvaret i Kent var i hvert fall ikke mer effektivt enn at vikinger kunne bygge befestede posisjoner på land og at latinkunnskapen i Canterbury ble merkbart dårligere fra 820-årene av.

I Frankerriket fungerte kystforsvaret godt helt frem til 830-årene, da det viktige handelssenteret Dorestad, ved Rhinens nedre løp, ble plyndret gjentatte ganger. Dette var første gang vikinger seilte opp en av de store elvene i Frankerriket og viser at kystforsvaret, som hovedsakelig var ment å forsvare elvemunninger, ikke fungerte tilfredsstillende lenger. De interne frankiske stridighetene er uten tvil årsak til dette, der Lothar, i tillegg til å svekke riket ved å gjøre opprør mot faren, også hadde skyld i angrepene, ved at han oppfordret Harald den yngre til å utføre dem, nettopp i forbindelse med opprøret mot faren. Ludvig den fromme satte inn store resurser på å utbedre kystforsvaret ved å skifte ut udugelige ledere, sette i gang ytterligere utbygging og bemanning av festningsverk, samt forsyning av disse, og beordre bygging av bedre skip. Da han døde i 840 ser det ut til at kystforsvaret var noenlunde velfungerende igjen. Kong Horik viste seg vennligsinnet overfor Ludvig da vikingtrusselen eskalerte i denne perioden, ved å hjelpe ham i kampen mot vikingene. Ved dette kunne Horik bekjempe potensielle utfordrere til den danske tronen og han ønsket også å bli belønnet med herredømme over Frisland, men ble avslått.

Jeg har ved to eksempler vist at vikingene i denne tiden i større grad enn tidligere ble et integrert element i de maktpolitiske forholdene i England. Det ser vi blant annet av at de i 838 allierte seg med britene i Cornwall mot Egbert, kongen av Wessex, og at de i 844 drepte kongen i Northumbria. Dette ledet til at den tidligere kongen igjen besteg tronen, og

vikingene kan ha vært hyret av ham. I 851 beveget en vikinghær seg inn i både Mercia og Wessex, før den ble bekjempet, og samtidig ble vikingenes tilstedeværelse mer konstant ved at de begynte å overvintre på øyer ved kysten.

I disse årene ble også vikingtrusselen langt mer alvorlig i Frankerriket. Borgerkrigen der hadde svekket frankernes evne til å forsvare seg mot angrep. Særlig kystforsvaret brøt sammen, med de konsekvensene at vikingene i 840-årene seilte oppover alle de store elvene i riket, og viktige byer som Paris, Nantes, Tours og Bordeaux ble plyndret. Seinen og Loire ble hardest rammet, hvor vikingflåter hadde begynt å overvintre på små øyer allerede i 843. Vi ser altså at vikingtrusselen eskalerte både i England og i Frankerriket fra 830-årene og fremover. Karl den skallede ga likevel ikke opp kystforsvaret, og i 860-årene ser det ut til at han førte en dobbel strategi: både kystforsvar og bygging av befestede broer. Dette ble sannsynligvis for krevende og etter 865 hører vi ikke noe mer om et organisert kystforsvar i Frankerriket. Fra da av satset Karl heller bare på byggingen av befestede broer. Det største byggearbeidet skjedde ved Pont-de-l'Arche, på Seinen. For å fullføre og bemanne denne broen måtte han ta i bruk ny arbeidskraft. Først benyttet han frie bønder som var for fattige til å stille med egne våpen, og dermed uegnet til å gjøre militærtjeneste. Da disse hadde nok med å forsvare eiendommene sine, kalte Karl inn eiendomsløse bønder fra kirkelige len til å fullføre og bemanne broen. Broer ble bygd også på Seinens sideelver og på Loire. Disse forsvarskonstruksjonene ser ut til å ha virket etter sin hensikt. Paris hadde blitt angrepet tre ganger i perioden 856-861, men opplevde ingen angrep igjen før i 885. Også forholdene på Loire ble bedre etter at broen der ble bygget i begynnelsen av 870-årene.

At Karl ikke bygde befestede broer over noen av de store elvene som renner ut i Frisland, har sin sannsynlige årsak i at forsvaret her var i hendene på den danske vasallen Rorik på denne tiden. Han hadde startet som viking, men da Lothar ikke klarte å drive ham vekk, ble han gjort til vasall i Frisland, på den betingelse at han skulle forsvare området mot vikingangrep. Rorik viste seg uunværlig, og var vasall til fire frankiske herskere. Bare to ganger i løpet av hans lange vasalltid, fra slutten av 840-årene til etter 873, seilte vikingflåter på Rhinen, som var langt færre enn tilfellet var både før og etter hans vasalltid. Den første gangen skjedde det nettopp da Rorik var borte med flåten sin, den andre gangen sannsynligvis etter avtale med ham, men det var også han som fikk vikingene til å forlate området igjen. Nettopp danenes

maritime egenskaper er sannsynlig årsak til at de ble gjort til vasaller, og at lenene deres lå i Frisland.

Kanskje som et resultat av Karls brobyggingsprosjekt beveget tyngdepunktet av vikingaktiviteten seg over til England, ved at *micel here* ankom Øst-Anglia høsten 865. Etter å ha overvintret i Øst-Anglia, angrep de York det kommende året. I Northumbria var det borgerkrig og York ble inntatt uten kamp. Da de stridende northumbrene forente seg og angrep vikingene inne i York, ble begge de northumbriske kongene drept sammen med en stor del av aristokratiet, og vikingene tok kontroll over Northumbria. De innsatte en engelsk vasallkonge og beveget seg inn i Mercia høsten 867, hvor de inntok Nottingham. Kong Burgred fikk hjelp av sin svoger, kong Ethelred av Wessex, i beleiringen av Nottingham, som førte til at *micel here* trakk seg tilbake til Northumbria i 868. Høsten 869 dro *micel here* inn i Øst-Anglia og erobret kongedømmet i løpet av 870. På nyåret 871 ble Wessex angrepet og senere på året ankom sommerhæren. Etter mange slag, trakk *micel here* seg inn i det sørlige Mercia, før den året etter vendte nordover til Northumbria, der det hadde brutt ut opprør. I 873 dro vikingene igjen inn i Mercia og den kommende våren ble Burgred drevet i eksil. Vikingene satte opp en engelsk vasallkonge som fungerte som en forvalter av riket, inntil vikingene ønsket å legge det under sin direkte kontroll. I 876 bosatte Halfdan og hans menn seg i Northumbria, og i 877 ble den østlige delen av Mercia bosatt av vikinger. I 878 invaderte Guthrum igjen Wessex og startet kolonisering. Alfred ble drevet ut i ødemarker, men samlet lojale menn og vant slaget ved Edington, som ble et vendepunkt. Guthrum lot seg døpe og trakk seg inn i Øst-Anglia, hvor han var konge frem til 890.

Micel heres suksess berodde i liten grad på splittelse innad i de engelske kongerikene. Med unntak av Northumbria, hører vi ingenting om indre uro, og også der forente de stridende partene seg. Derimot vet vi at Mercia og Wessex samarbeidet mot vikingene i 868. Denne alliansen kunne ikke hjelpe Mercia i 874, fordi Wessex var for utslitt etter alle slagene i 871. At det sterkeste kongeriket ikke kunne hjelpe sin alliert, men at *micel here* fortsatt kunne dominere engelsk maktpolitikk mange år etter dens ankomst, viser *micel heres* overveldende slagkraft. Den var med stor sikkerhet den største vikinghæren som hadde angrepet England og besto sannsynligvis av flere tusen mann. Den var et konglomerat av mindre hærer under ledelse av flere konger og et utall av jarler, men var både mobil og målrettet i sine erobringer. Koordineringen og samhörigheten ble gjort lettere ved at de første lederne var brødre og at

micel here ved flere anledninger oppholdt seg på samme sted i et helt år. Dette har gitt god tid til å drøfte de kommende felttogene. *Micel here* fulgte en strategi som forutsatte at den var både stor og mobil samtidig. Dette innebar at den var rask nok til å innta befestede posisjoner før de lot seg forsvare, og at vikingene var mange nok til å forsvare disse posisjonene da de selv ble angrepet. Ved å innta og holde på slike steder kunne de dominere infrastrukturen, og dermed sikre kommunikasjon, matforsyning og handel. De var således, i tillegg til den beskyttelsen de ga, viktige utgangspunkt for videre erobring. Denne strategien ble brukt i invasjonen av alle kongedømmene.

Micel heres oppførsel og fremgangsmåte var helt annerledes enn det noen tidligere vikinghær hadde vist. Tidligere hadde vikingene plyndret langs kystene eller forskanset seg på øyer, der de maritimt underlegne engelskmennene ikke klarte å overmanne dem. Da vikinger drepte den northumbriske kongen i 844, ser det ikke ut til at de hadde større ambisjoner enn å plyndre området, før de forlot det. Hæren fra 851 drev vekk den merciske kongen, men tok seg ikke tid til å dominere det sørlige Mercia, der den hadde inntatt London, men fortsatte inn i Wessex, der den ble knust. Det tyder på at den ikke hadde ambisjoner om erobring. *Micel here* oppførte seg helt annerledes. De oppholdt seg et helt år i Øst-Anglia, der de forberedte seg på det kommende felttoget mot York, blant annet ved å kreve tribut i form av hester. Da de ble konfrontert ved Nottingham av en sannsynligvis overlegen hær av merciere og vest-saksere, gjorde de ikke et desperat forsøk på å slå dem, men gjorde avtale med dem og trakk seg tilbake til Northumbria. Da de møtte kraftig motstand i Wessex i 871, innså de, til tross for at de førte krig midt inne i kongeriket og vest-sakserne var på defensiven, at det var best å trekke seg ut. I 876 og 877 bosatte mange seg i de erobrede områdene, og da Guthrum tapte slaget ved Edington innså han at til tross for at han nesten hadde klart å erobre Wessex, var det bedre å sikre det som allerede var vunnet, istedenfor å risikere flere slag og kanskje miste alt. Hans tilbakekreking til Øst-Anglia var således en strategisk manøver. *Micel here* hadde altså helt fra starten større ambisjoner enn tidligere vikinghærer. *Micel here* kom ikke for å plyndre, men for å erobre. Derfor hadde de god tid, derfor benyttet de en gjennomtenkt strategi og derfor ble Halfdan konge i Northumbria og Guthrum i Øst-Anglia.

At bare Wessex klarte å stå imot *micel heres* erobringstrang har flere årsaker. For det første var Wessex det sterkeste av rikene i England også før *micel heres* ankomst. For det andre ble ikke Wessex angrepet av *micel here* før denne hadde blitt betydelig redusert i størrelse, ved å

ha kriget mot de andre kongerikene og ved at lederen, Ivar, forlot *micel here* før det første angrepet på Wessex. Etter at Halfdans menn bosatte seg i Northumbria i 876, var Guthrums menn de eneste som fortsatte kampen. I tillegg hadde kanskje også vikingene mistet noe av lysten på erobringer på dette tidspunktet, fordi de allerede hadde sikret seg makten over store områder. For det tredje beholdt Wessex en dynastisk kontinuitet til tross for kongelig dødsfall da *micel here* angrep, ved at Alfred uten opposisjon overtok tronen etter sin bror.

Da vikingtrusselen avtok etter 878, satte Alfred i gang en militærreform i Wessex. Det viktigste var å organisere forsvaret slik at vikingenes mobilitet ble brutt og forhindre at de kunne innta festningsverker og kongelige residensplasser så enkelt som de hadde gjort tidligere. Alfreds løsning var å dele *fyrden* opp i to roterende kontingenter, slik at det til enhver tid var folk ute i felten, men også folk hjemme som kunne holde ro og orden der. Enda viktigere var utbyggingen av et gjennomtenkt nettverk av fast bemannede festningsverker, *burhs*. Slik hindret han at vikingene kunne innta ubemannede stillinger til deres egen fordel, og slik skapte han også et velfungerende dybdeforsvar. Ingen i Wessex skulle være mer enn en dagsmarsj fra nærmeste *burh*, og hvis en av disse ble beleiret, ville den fort få hjelp av styrker fra en nærliggende garnison. Bemanningen av *burhs* ble gjort ved at jordeierne måtte stille med antall menn tilsvarende deres jordeiendommer, etter målestokken én mann fra hver *hide*, som var den mengde landbruksjord som var nødvendig for å forsørge en familie. Det betyr at Alfred ved dette bygde på de innarbeidede *common burdens*, men utvidet og mer detaljert foreskrev kravene. Alfred skapte altså et konstant militært nærvær i hele Wessex, som hindret vikingenes mobilitet og mulighet til å dominere lokalområder, men sikret også kongen bedre kontroll over aristokratiet og folket.

Mens dette pågikk opplevde Frankerriket de mest omfattende vikingangrepene noensinne. Som en kombinasjon av Alfreds seier i slaget ved Edington i 878 og indre uro i Frankerriket etter Ludvig den stammendes død, ankom store vikinghærer kontinentet. De inntok og overvintret i den kongelige residensplassen Nijmegen, som Ludvig den yngre, konge av Øst-Frankerriket, ikke klarte å ta tilbake. Senere slo Ludvig III vikingene i slaget ved Saucourt, men kort tid etterpå ble vikinghæren forsterket ved at kongene Godfrid og Sigfrid ankom, blant annet med hester. Nå var det Øst-Frankerriket som igjen ble angrepet ved at den store vikinghæren seilte oppover elvene i det tidligere Lotharingia, hvor blant annet Utrecht, Køln, Aachen og Trier ble inntatt. Disse aspektene minner om *micel heres* strategi: hæren ble ledet

av flere konger, benyttet hester for å øke mobiliteten på land og inntok viktige maktsentere. Den store forskjellen er resultatene av angrepene. Godfrid og Sigfrids store hær klarte aldri å skaffe seg et selvstendig, permanent maktgrunnlag. Dette har flere årsaker. For det første var Øst-Frankerriket større enn noen av de engelske kongerikene. Et frankisk kongerike på Øst-Englias størrelse, hvor Köln, Aachen og Trier dannet maktbasen, ville lett blitt erobret, men det gikk ikke så lenge disse bare var en del av det store Øst-Frankerriket, hvor mye av maktbasen lå videre inn mot i Bayern. At de angrep Øst-Frankerriket kan dermed virke underlig, men hovedårsaken er sannsynligvis at forsvaret ved elvemunningene her var dårlig fordi Rorik ikke lenger forsvarte området med sin mektige flåte. Det viser både Roriks uunværlighet, men også svakheten ved å belage for mye av forsvaret på ham. Området som ble angrepet var det gamle Lotharingia og var ikke øst-frankisk kjerneland. Lojaliteten til den øst-frankiske kongen var derfor sannsynligvis dårlig og dette har trolig gjort organiseringen av forsvaret vanskeligere. I tillegg hadde den vest-frankiske kongen vist seg sterk med seieren ved Saucourt, mens den øst-frankiske kongen var syk og kunne derfor ikke lede forsvaret personlig. Det ser altså ut til at angrepene på det gamle Lotharingia var mer styrt av opportuniste enn planmessig erobringstrategi, slik vi så var tilfellet med *micel here*. Vi kan ikke utelukke at Godfrid og Sigfrid var ute etter erobringer, deres påfølgende karriere tyder på det, men utfordringene var for store og strategien for dårlig til at de lyktes.

I England oppholdt aldri *micel here* seg mer enn et år i fiendtlig territorium. Hvis ikke kongeriket hadde blitt erobret innen da, trakk de seg tilbake til sine tidligere erobringer, men Godfrid og Sigfrid hadde ingen fredelige steder å trekke seg tilbake til. Derfor forhandlet de med Karl, som lot Sigfrid herje i vest og gjorde Godfrid til sin vasall. Selv om Karl ikke klarte å bekjempe dem, ble uansett den store hæren splittet. Da Sigfrid fortsatte angrepene i vest var han ikke sterk nok til å erobre riket. I realiteten tilkjempet vikingene seg herredømmet over områdene rundt Paris, men så lenge selve det økonomisk og administrative senteret Paris ikke ble erobret, ble det for vanskelig for dem å sikre makten på permanent basis. Selv om Godfrid skulle vise seg å være en illojal vasall, som slapp vikinger opp Rhinen og forsøkte å gjenskape Lotharingia sammen med Hugo, på bekostning av deres herre Karl, må hans vasallskap likevel sees på som en suksess. Hadde han samarbeidet med Sigfrid ville sannsynligvis Paris falt.

Paris ble i stor grad reddet fordi bymurene hadde blitt forbedret. At Paris var godt befestet da den ble angrepet i 885, viser at frankerne hadde lært av skjebnen til de mange viktige maktsentrene langs Rhinen og Moselle noen år tidligere. Mange av de byene som ble ødelagt av vikingene ble gjenoppbygd med sterke murer, i tillegg til at andre festninger ble bygd, men vi finner ikke spor av en sentralstyrt, strategisk utbygging, slik Alfred gjennomførte på denne tiden. Initiativet lå i beste fall på regionalt plan. I Wessex førte vikingtrusselen til at aristokratiet samlet seg bak kongen, men i Frankerriket ble ikke vikingtrusselen en slik samlende kraft, og det fantes derfor ingen kongsmakt som kunne organisere et gjennomtenkt forsvar på riksplan.

Kampen mot vikingene ble likevel et legitimerende aspekt for de frankiske kongene. Karl den tykke ble innsatt på den øst-frankiske tronen av dynastiske grunner, men også dels fordi aristokratiet ville ha en sterk leder så fort som mulig i forsvaret av riket. Dette var mens Godfrid og Sigfrid fortsatt var samlet. I 884 ble han også konge over Vest-Frankerriket, selv om den mindreårige Karl den enfoldige rent dynastisk var en mer opplagt kandidat. Årsaken var at vest-frankerne under forhandlinger med vikinger ble så skremt av deres oppførsel, at de ville underordne seg øst-frankeren Karl den tykke istedenfor vest-frankeren Karl den enfoldige. Karl den tykke var bevisst grunnlaget for sin legitimitet til tronene, og ved begge tronbestigelsene gjorde han umiddelbart tiltak for å hindre vikingenes herjinger. Da han feilet i sin oppgave, ble han avsatt i øst, men fortsatte som konge i vest til sin død, da ikke-karolingeren Odo ble valgt til konge fremfor karolingeren Karl den enfoldige. Odos legitimitet berodde uten tvil på at han hadde kjempet tappert som greve av Paris, under beleiringen i 885-886. Vikingene fortsatte å herje i Frankerriket i flere år etter dette, hvor deres mobilitet og gode kjennskap til terrenget skapte store problemer for de frankiske herskerne. Det var vanskelig for dem å vite hvor vikinghærene planla å bevege seg og de klarte ikke å skape et konstant press på dem, slik Alfred gjorde i 890-årene. Men på grunn av en kombinasjon av å ha tapt et stort slag mot Arnulf i 891, der to nye konger ble drept, og hungersnød, seilte vikingene over til England i 892. Selv om de frankiske rikenes størrelse gjorde at det ble vanskelig å organisere et riksdekkende forsvar, i hvertfall så lenge det ikke fantes en sterk sentralmakt, var det paradoksalt nok også i stor grad størrelsen som gjorde at de ikke ble erobret.

Det forsvarssystemet Alfred bygde ut i 880-årene var designet til å forsvare Wessex mot angrep fra flere vikinghærer samtidig, akkurat slik det skjedde i 892-896. Alfred hadde forstått vikingtrusselens natur, og forsvarsutbyggingen korresponderte med denne innsikten. Derfor la Alfred vekt på å opprettholde et konstant militært nærvær over hele riket samtidig, slik at han, til tross for at han måtte føre en flerfrontskrig over flere år, lot vikingene kjenne vest-saksernes konstante nærvær. Vikingene må ha forstått at Wessex ikke lot seg erobre. Noen av dem kjøpte seg land i Øst-Anglia eller Northumbria, mens de som ikke hadde penger til det, dro over til kontinentet. Da vikingtrusselen ved dette avtok, startet Alfred byggingen av en flåte. Vest-sakserne hadde benyttet sjømakt overfor vikinger allerede i 851, og flere ganger før 896, men Alfreds utbygging ser ut til å ha vært større enn noen tidligere. Slik ser vi at det i Frankerriket ble bygd en flåte mot vikingangrepene på begynnelsen av 800-tallet, da Wessex sannsynligvis ikke var i besittelse av slikt, og at det ble bygd en flåte i Wessex mot slutten av århundret, da de frankiske rikene ikke ser ut til å ha hatt noe slikt.

Den mest slående forskjellen på utviklingen i England og Frankerriket er at skandinavene erobret tre kongeriker i England og innsatte engelske vasaller der som forvaltere på lånt tid, før de selv tok direkte makt som konger over selvstendige kongedømmer, mens skandinavene i Frankerriket enten forble hvileløse vikinger eller inntok stillingen som vasaller. For å avslutte med en henvisning til oppgavetittelen, kan vi slå fast at de fleste skandinavene forble vikinger, men noen ble konger i England og noen ble vasaller i Frankerriket.

Litteraturliste

Primærkilder

Albrechtsen, Erling (overs. og red.) (1981): ”Årbøgerne fra St. Vaast” i *Vikingerne i Franken. Skriftlige kilder fra det 9. Århundrede*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 62-85.

Albrechtsen, Erling (overs. og red.) (1981): ”Årbogen fra Xanten” i *Vikingerne i Franken. Skriftlige Kilder fra det 9. Århundrede*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 86-93.

Albrechtsen, Erling (overs. og red.) (1981): ”Reginos krønike” i *Vikingerne i Franken. Skriftlige kilder fra det 9. Århundrede*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 114-133.

Albrechtsen, Erling (overs. og red.) (1981): ”Thegan, Kejser Ludvigs liv” i *Vikingerne i Franken. Skriftlige Kilder fra det 9. Århundrede*. Odense : Odense Universitetsforlag, s. 134.

Albrechtsen, Erling (overs.) (1986): *To tidelige engelske Krøniker*. Odense : Odense Universitetsforlag.

Allot, Stephen (Ed.) (1974): *Alcuin of York, c. A.D. 732 to 804 – his life and letters*. York : William Sessions Limited.

Cabaniss, Allen (trans.) (1961): *Son of Charlemagne. A contemporary Life of Louis the Pious*. New York : Syracuse University Press.

Christensen, C. A. (red.) (1975): *Danmarks riges breve, 1. række, 1. og 2. bind. 789-1169*. København : C. A. Reitzels boghandel.

Dutton, Paul Edward (Ed.) (1998): *Charlemagne's courtier. The complete Einhard*. Peterborough : Broadview Press.

Dutton, Paul Edward (Ed.) (2004, 2. ed.): *Carolingian Civilization. A reader*. Peterborough : Broadview Press.

Keynes, Simon, and Michael Lapidge (trans.) (1983): *Alfred the Great. Asser's Life of King Alfred and other contemporary sources*. London : Penguin Books.

Nelson, Janet (trans.) (1991): *The Annals of St-Bertin*. Manchester : Manchester University Press,

Reuter, Timothy (trans.) (1991): *The Annals of Fulda*. Manchester : Manchester University Press.

Scholz, Bernhard Walter (trans.) (1972): *Carolingian chronicles: Royal Frankish annals and Nithard's histories*. Michigan : University of Michigan Press.

Whitelock, Dorothy (Ed.) 1979 (2. ed): *English Historical Documents c. 500-1042*.

Sekundærlitteratur

Abels, Richard (1988): *Lordship and Military Obligation in Anglo-Saxon England*. Los Angeles : University of California Press.

Abels, Richard: "English logistics and military administration, 871-1066: The impact of the Viking wars." i Anne N. Jørgensen og Birthe L. Clausen (Ed.) (1997): *Military aspects of Scandinavian Society in a European Perspective, AD 1-1300*. København : The National Museum Studies in Archaeology and History Vol. 2.

Abels, Richard (1998): *Alfred the Great. War, Kingship and Culture in Anglo-Saxon England*. Harlow : Longman.

Bachrach, Bernard: "Military technology and garrison organization: some observations on Anglo-Saxon military thinking in light of the Burghal Hidage" i Bernard S. Bachrach (2002): *Warfare and Military Organization in Pre-Crusade Europe*. Aldershot : Ashgate.

Biddle, Martin og Birthe Kjølbye-Biddle (1992): "Repton and the Vikings" i *Antiquity* Vol. 66, no. 250. Oxford : Oxford University Press, s. 36-51.

Brooks, Nicholas: "The development of military obligations in eighth- and ninth-century England" i Peter Clemons and Kathleen Hughes (Ed.) (1971): *England before the Conquest, Studies in primary sources presented to Dorothy Whitelock*. Cambridge : Cambridge University Press, s. 69-84.

Brooks, Nicholas (2000): *Communities and Warfare 700-1400*. London : The Hambledon Press.

Coupland, Simon: "The fortified bridges of Charles the Bald" i *Journal of Medieval History* Vol. 17, no. 1(1991). Amsterdam, s. 1-12.

Coupland, Simon: "The Vikings in Francia and Anglo-saxon England to 911" i Rosamond McKitterick (Ed.) (1995): *The New Cambridge Medieval History, Volume II c. 700 – c. 900*. Cambridge : Cambridge University Press, s. 190-201.

Coupland, Simon: "The Carolingian Army and the Struggle against the Vikings" i *Viator. Medieval and Renaissance studies. Volume 35* (2004). Los Angeles : Brepols, s. 49-70.

Coupland, Simon: "From poachers to gamekeepers: Scandinavian warlords and Carolingian kings" i Simon Coupland (2007): *Carolingian Coinage and the Vikings. Studies on Power and Trade in the 9th Century*. Burlington : Ashgate Publishing Company, kap. XII, s. 85-114.

Eickhoff, Ekkehard: "Maritime Defence of the Carolingian Empire" i Rudolf Simek and Ulrike Engel (Ed.) (2004): *Vikings on the Rhine. Recent Research on Early Medieval Relations between the Rhineland and Scandinavia*. Wien : Fassbaender, s. 50-64.

Gabrielsen, Glenn (2003): *Vikings in the Dordogne*. Oslo : Hovedoppgave i Historie. Historisk Institutt. Universitetet i Oslo.

Gillmor, Carroll: "Charles the Bald and the small free farmers, 862-869" i Anne N. Jørgensen og Birthe L. Clausen (Ed.) (1997): *Military Aspects of Scandinavian Society in a European Perspective, AD 1-1300*. København : Publications from The National Museum Studies in Archaeology and History Vol. 2.

Gillmor, Carroll: "The logistics of fortified bridge building on the Seine under Charles the Bald" i *Anglo-Norman Studies XI* (1989). Woodbridge : The Boydell Press, s. 87-106.

Gillmor, Carroll: "War on the Rivers: Viking Numbers and Mobility on the Seine and Loire, 841-886" i *Viator Medieval and Renaissance studies Volume 19* (1988). Los Angeles : Brepols, s.79-109.

Gore, Derek: "Britons, Saxons, and Vikings in the South-West" i Jonathan Adams og Katherine Holman (Ed.) (2004): *Scandinavia and Europe 800-1350. Contact, Conflict, and Coexistence*. Turnhout : Brepols, s. 35-41.

Graham-Campbell, James (Ed.) (1994): *Cultural Atlas of the Viking World*. Abingdon : Andromeda Oxford Limited.

Groothedde, Michel: "The Vikings in Zutphen" i Rudolf Simek and Ulrike Engel (Ed.) (2004): *Vikings on the Rhine. Recent Research on Early Medieval Relations between the Rhineland and Scandinavia*. Wien : Fassbaender, s. 111-132.

Haywood, John (1991): *Dark Age Naval Power. A re-assessment of Frankish and Anglo-Saxon seafaring activity*. London : Routledge.

Keynes, Simon: "The Vikings in England, c. 790-1016." i Peter Sawyer (Ed.) (1997): *The Oxford Illustrated History of the Vikings*. Oxford : Oxford University Press, s. 48-82.

Keynes, Simon: "The power of the written word: Alfredian England 871-899" i Timothy Reuter (ed.) (2003): *Alfred the Great*. Aldershot : Ashgate, s. 175-197.

Loyn, H. R. (1984): *The Governance of Anglo-Saxon England 500 – 1087*. London : Edward Arnold.

Lund, Niels (2002): "Horik den førstes udenrigspolitik" i *Historisk Tidsskrift. Bind 102, 17. række*. København : Den danske historiske forening, s. 1-22.

MacLean, Simon (1998): "Charles The Fat and the Viking Great Army. The Military Explanation for the End of the Carolingian Empire (876-88)" i *War studies journal 2/3*, s. 74-95.

McKitterick, Rosamond (1983): *The Frankish Kingdoms under the Carolingians 751-987*. Harlow : Pearson Education.

Nelson, Janet: "The Last Years of Louis the Pious" i Peter Godman and Roger Collins (Ed.) (1990): *Charlemagne's Heir. New Perspectives on the Reign of Louis the Pious (814-840)*. Oxford : Clarendon Press.

Nelson, Janet (1992): *Charles the Bald*. London : Longman.

Nelson, Janet: "The Frankish Kingdoms, 814-898: The West." i Rosamond McKitterick (Ed.) (1995): *The New Cambridge Medieval History, Volume II c. 700 – c. 900*. Cambridge : Cambridge University Press, s 110-141.

Nelson, Janet: "The Frankish Empire" i Peter Sawyer (Ed.) (1997): *The Oxford Illustrated History of the Vikings*. Oxford : Oxford University Press, s. 19-47.

Nelson, Janet (1999): "Fulk's Letter to Alfred Revisited" i *Rulers and Ruling Families in Early Medieval Europe. Alfred, Charles the Bald, and Others*. Aldershot : Ashgate, kapittel V s. 135-144.

Nelson, Janet (1999): "History-writing at the courts of Louis the Pious and Charles the Bald" i *Rulers and Ruling Families in Early Medieval Europe. Alfred, Charles the Bald, and Others*. Aldershot : Ashgate, kapittel IX s. 435-442.

Pratt, David (2007): *The Political Thought of King Alfred the Great*. Cambridge : Cambridge University Press.

Sawyer, Peter (1971, 2. ed.): *The Age of the Vikings*. London : Edward Arnold.

Sawyer, Peter (1994): *Kings and Vikings. Scandinavia and Europe AD 700-1100*. New York : Barnes and Noble Books.

Sawyer, Peter: "The Age of the Vikings, and Before" i Peter Sawyer (Ed.) (1997): *The Oxford Illustrated History of the Vikings*. Oxford : Oxford University Press, s. 1-18.

Skaaning, Poul (2006): *Vikingestormen. Togter mod Vesteuropa 793-937*. Viborg : Hovedland.

Smyth, Alfred (1977): *Scandinavian Kings in the British Isles, 850-880*. Oxford : Oxford University Press.

Story, Joanna (2003): *Carolingian Connections. Anglo-Saxon England and Carolingian Francia, c. 750-870*. Aldershot : Ashgate.

Wallace-Hadrill, J. M. (1975): *Early Medieval history*. Oxford : Basil Blackwell.

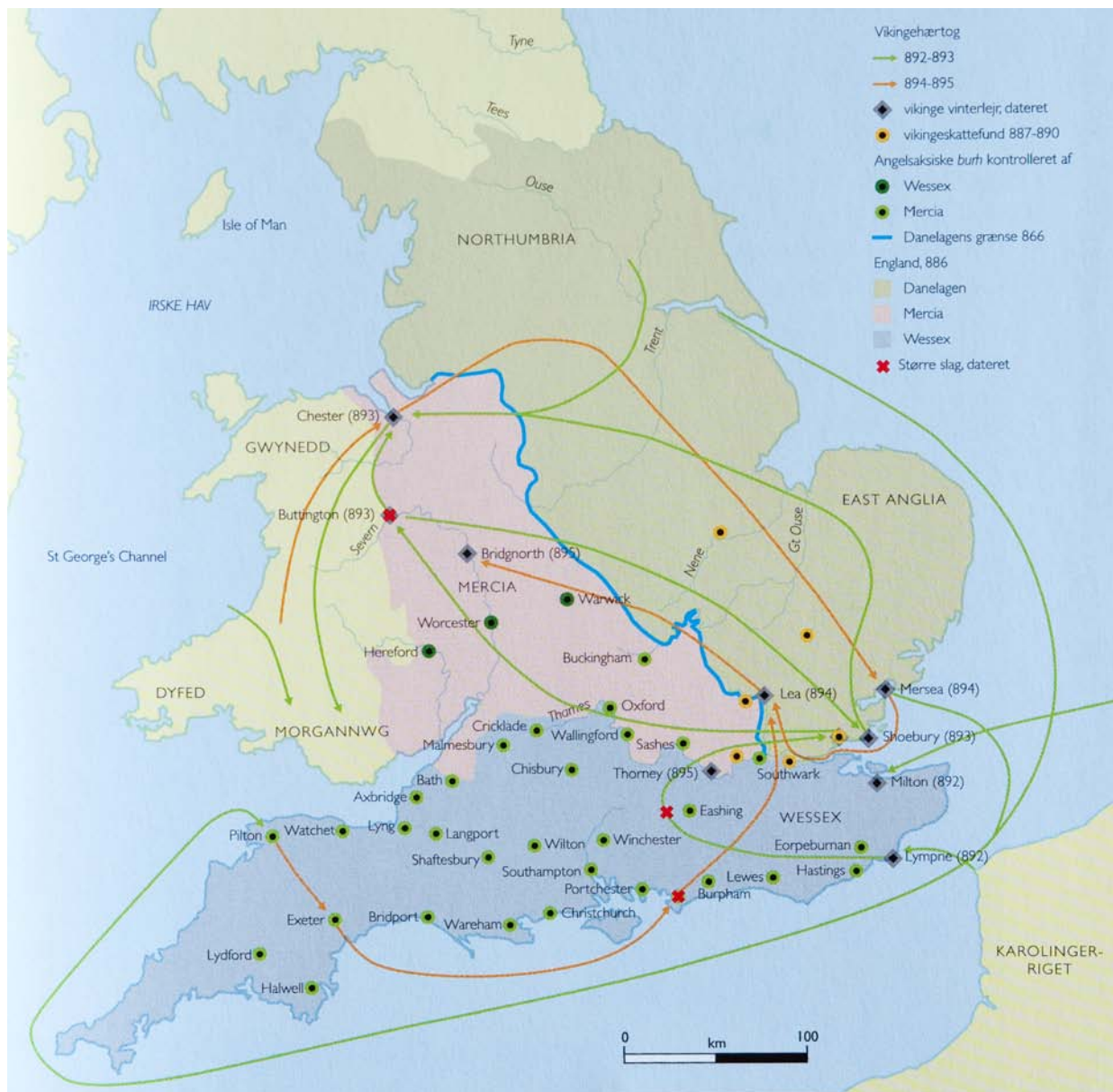
Wormald, Patrick: "Viking Studies: Whence and Whither?" i R. T. Farrell (ed.) (1982): *The Vikings*. London : Phillimore & Co.

Vedlegg

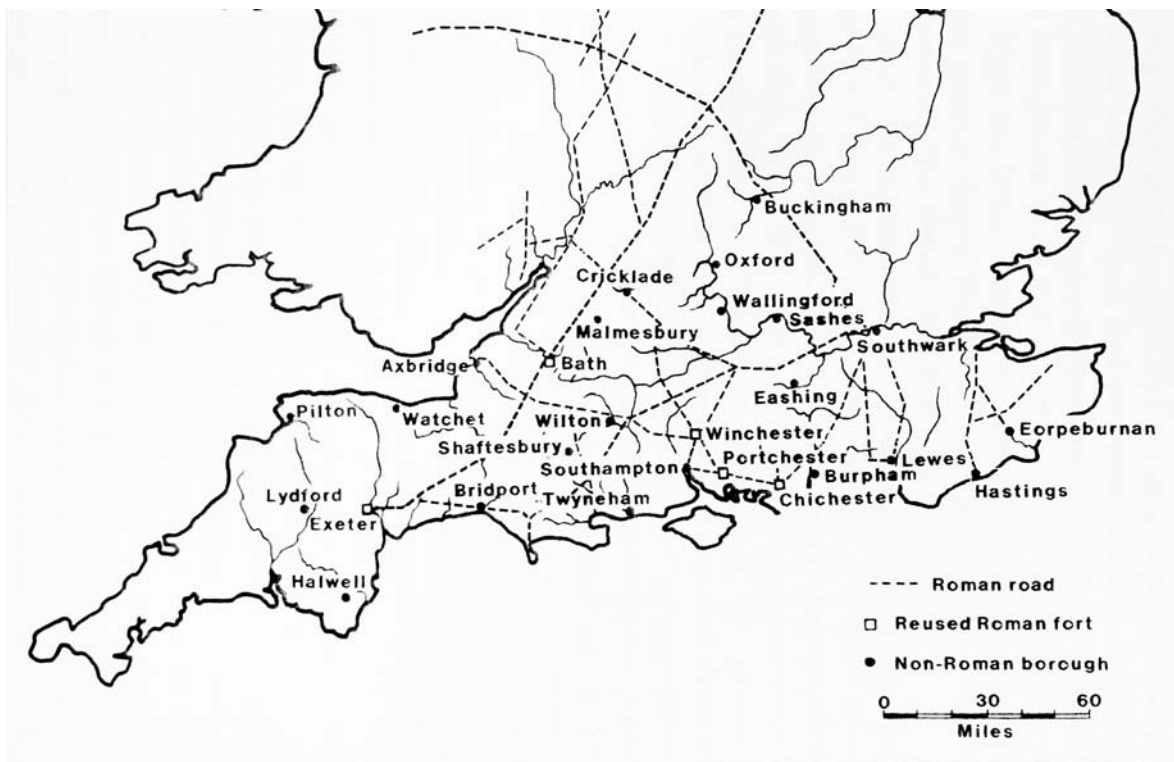
England

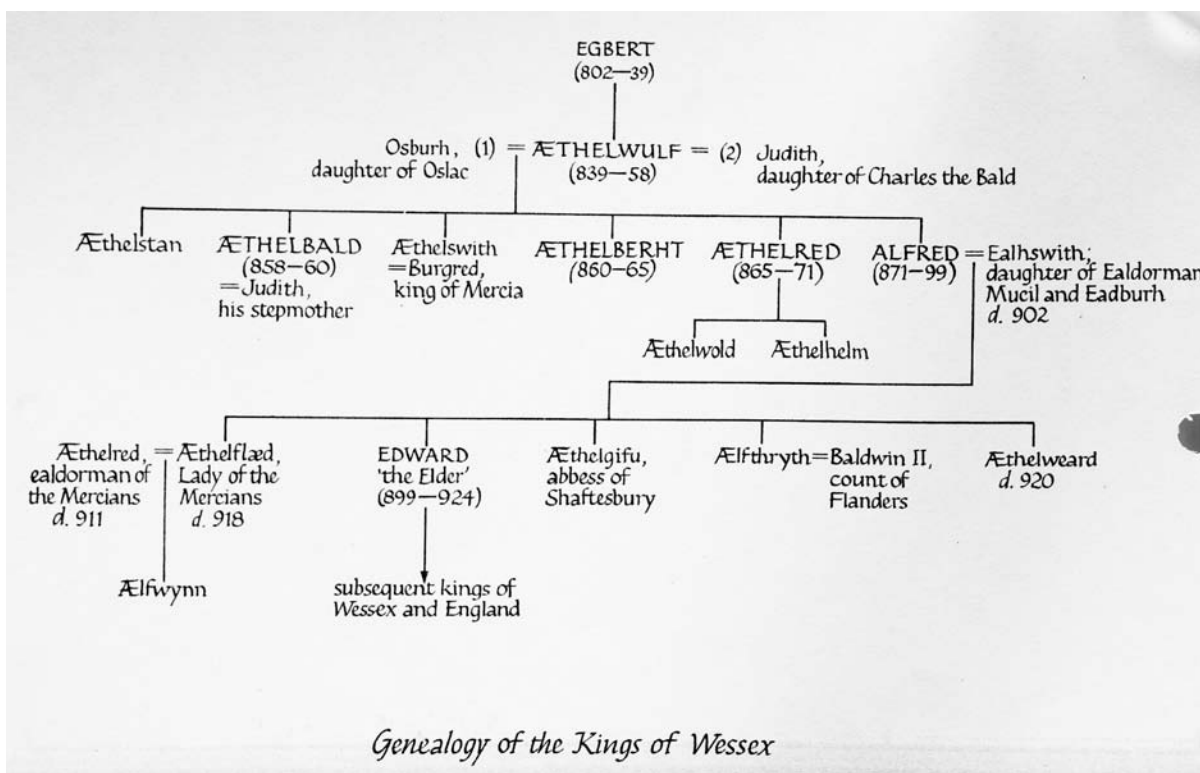
Kart 1: Dette kartet viser både *micel heres* erobringer og samtidig grensene til kongerikene i England da *micel here* ankom, med unntak av Northumbria, som gikk lenger nord og vest. Hvor stort område den første erobringen av Northumbria var, vet vi ikke, men området markert på kartet ovenfor, er et rimelig anslag. Sannsynligvis kom større deler av Northumbria under Halfdans direkte kontroll da han bosatte seg der i 876. At hele Wessex var under Guthrum i 878, som kartet indikerer, er svært usannsynlig. Kilde: James Graham-Campbell (Ed.) (1994): *Cultural Atlas of the Viking World*. Abingdon : Andromeda Oxford Limited, s. 129.

Kart 2: Grænser fastsatt mellom Alfred og Guthrum. Mercia ble styrt av *ealdorman* Æthelred, men under Alfreds overherredømme. Angrepene i 890-årene, samt Alfreds *burhs*, er også merket. Kilde: Skaaning, s. 89.

Kart 3: Plasseringen av burhs, ifølge *Burghal Hidage*. De romerske ligger ved veier, Alfreds ligger ved elver. Kilde: Abels: *Lordship...*, s. 70.

Genealogi 1: Den vest-saksiske kongeslekten på 800-tallet. Kilde: Keynes and Lapidge, s. 62.

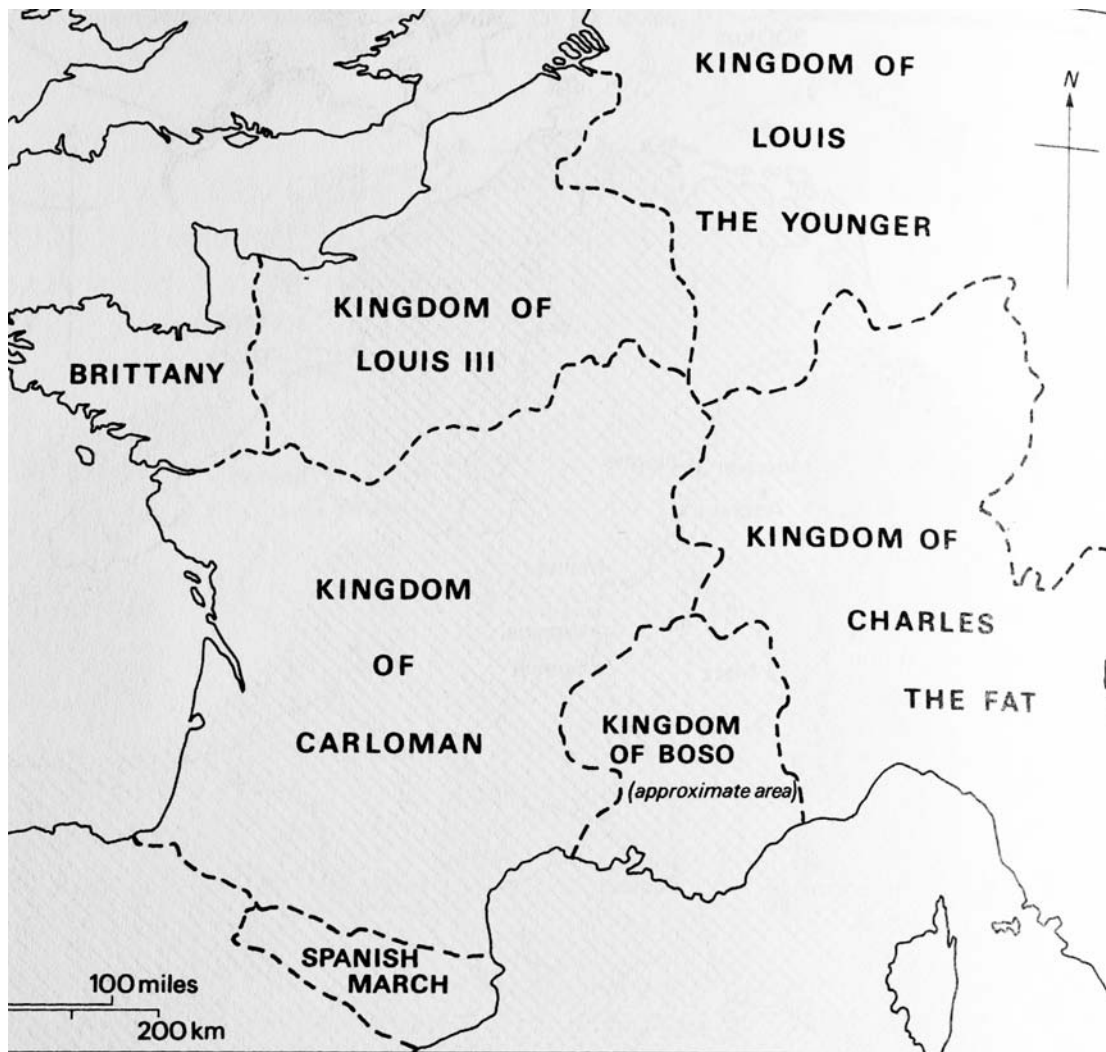
Frankerriket

Kart 4: Delingen av Frankerriket i 843. Hva som var erkebispeseter og bispeseter var motsatt av det som gjengis her. Kilde: Skaaning, s. 42.

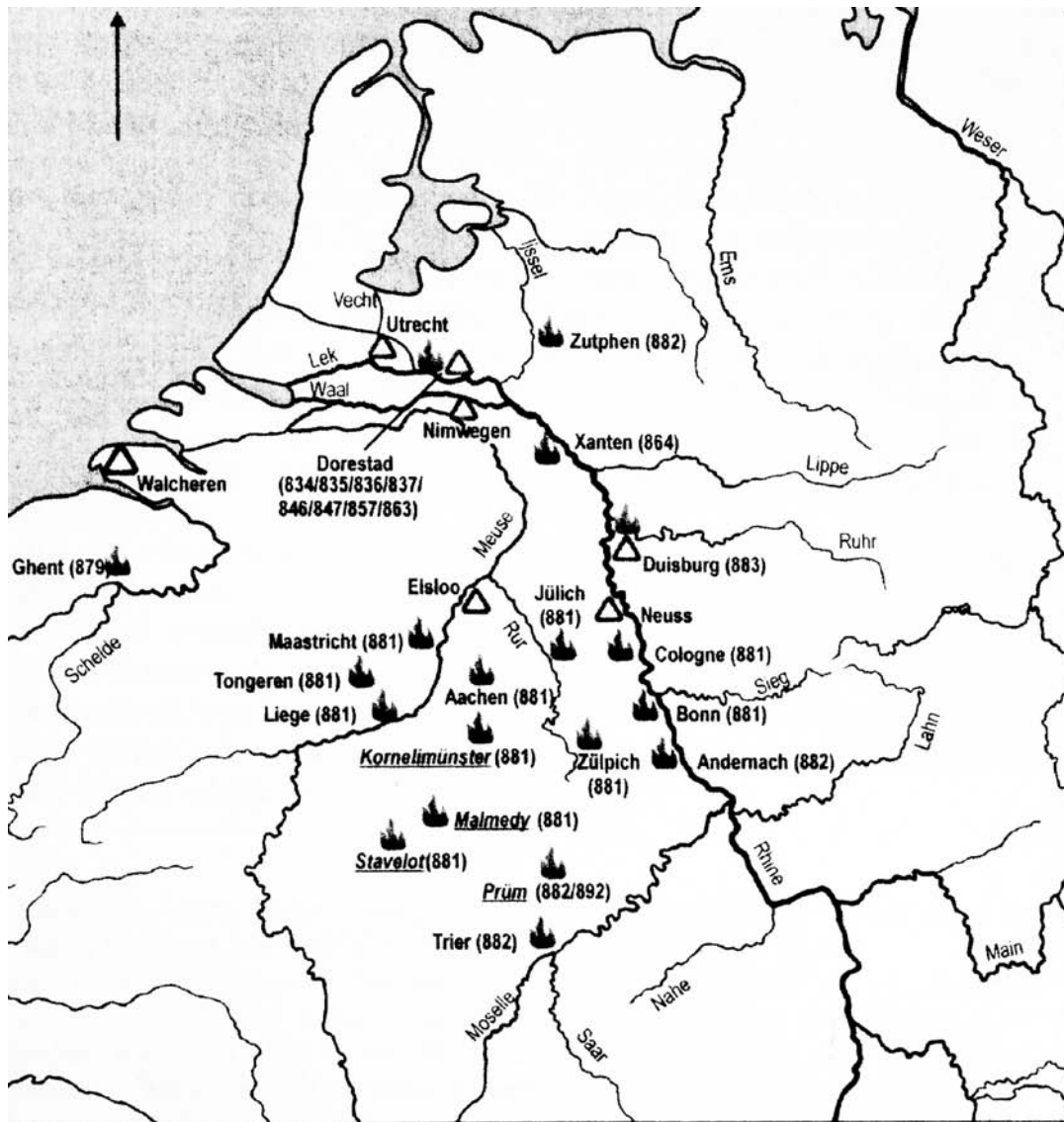
Kart 5: Delingen av Lotharinga i 870. Kilde: Janet Nelson: "The Frankish Kingdoms, 814-898: The West." i Rosamond McKitterick (Ed.) (1995): *The New Cambridge Medieval History, Volume II c. 700 – c. 900*. Cambridge : Cambridge University Press, s. 123.

Kart 6: De frankiske rikene i 880. Kilde: Janet Nelson: "The Frankish Kingdoms...", s. 124.

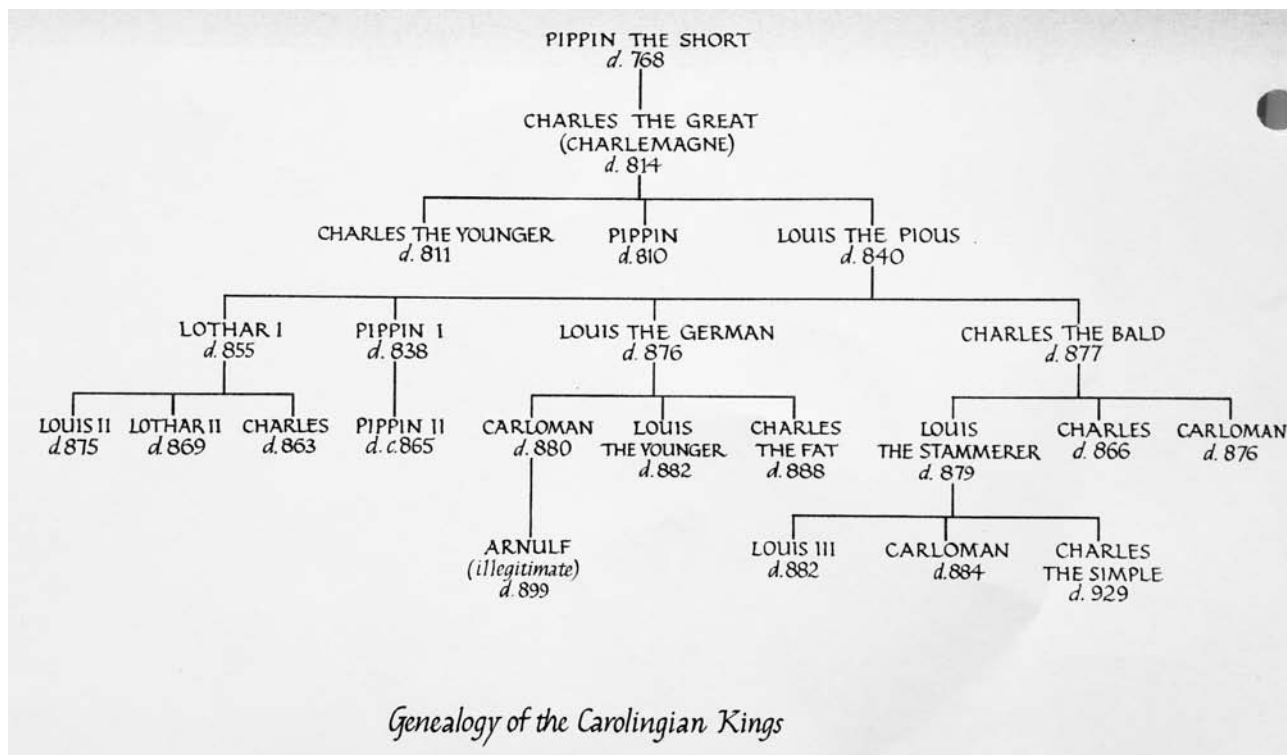
Kart 7: Byer og klostre i det nordlige Frankerriket. Kilde: Skaaning, s. 136.

Konzept & Bearbeitung: Thomas Himstedt (2004)

Kart 8: (Hovedsakelig) Sigfrid og Godfrids angrep på det nordlige Frankerriket 881-882.
Kilde: Eickhoff, s. 50.

Genealogi 2: Den karolingiske kongeslekten på 800-tallet. Kilde: Keynes and Lapidge, s. 63.